

Spovedeno od strane:
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Srbija i Agenda 2030

Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

Република Србија

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
1. Uvod: Srbija i Agenda 2030	3
1.1. Realizacija Milenijumske deklaracija i milenijumskih ciljeva 2000-2015 u Srbiji i veza sa ciljevima održivog razvoja	3
1.2. Agenda 2030 i ciljevi održivog razvoja	5
2. Ciljevi održivog razvoja u strateškom okviru Srbije	6
2.1. Metodologija mapiranja.....	8
2.2. Rezultati mapiranja	8
2.2.1. Ekonomski rast (ciljevi održivog razvoja 8 i 9)	8
CILj 8: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.....	8
CILj 9: Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost.....	13
2.2.2. Razvoj ljudskih resursa(ciljevi održivog razvoja 1,2,3,4,5 i 10)	16
CILj 1: Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima	16
CILj 2: Okončati glad, postići bezbednost hrane i održiva poljoprivreda.....	19
CILj 5: Postići rodnu ravnopravnost	19
CILj 10: smanjiti nejednakost između i unutar država	20
CILj 3: Dobro zdravlje	21
CILj 4: Obezbediti inkuzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja.....	26
2.2.3. Životna sredina i klima (ciljevi održivog razvoja 6,7, 11,12,13 i 15).....	29
CILj 13: Borba protiv klimatskih promena.....	29
CILj 6: Obezbeđeni sanitarni uslovi i pristup pijaćoj vodi za sve.....	33
CILj: Dostupna i obnovljiva energija.....	34
CILj 11: Inkluzivni, bezbedni, prilagodljivi i održivi gradovi i naselja.....	35
CILj 12: Odgovorna potrošnja i proizvodnja.....	36
CILj 15: Održivo upravljanje šumama, suzbijanje dezertifikacije i degradacije zemljišta i uništenja biodiverziteta	38
2.2.4. Institucije, finansije i saradnja (ciljevi održivog razvoja 16 i 17).	40
CILj 16: Postizanje miroljubivih i inkluzivnih društava i vladavine prava i izgradnja odgovornih institucija.....	40
CILj 17: Partnerstvom do ciljeva.....	46
3. Okvir za sprovođenje Agende 2030 u Srbiji	52

3.1. Institucionalni okvir.....	52
4. Zaključak.....	52
Aneks: Tabela sa sveobuhvatnim mapiranjem nacionalnog strateškog okvira	55

1. Uvod: Srbija i Agenda 2030

Ciljevi održivog razvoja (COR) Agende 2030 zvanično su stupili na snagu 1. januara 2016. nakon usvajanja rezolucije na UN samitu u septembru 2015. Radi se o globalnoj razvojnoj agendi za period nakon 2015. U narednih 15 godina se od država potpisnica očekuje da mobilišu sve resurse kako bi iskorenili siromaštvo, borili se protiv nejednakosti i našli odgovore na klimatske promene. Ciljevi održivog razvoja, poznati i kao globalni ciljevi proistekli su iz Milenijumskih ciljeva razvoja i prepoznaju da borba protiv siromaštva ide ruku pod ruku sa ekonomskim rastom i industrijalizacijom, ciljaju na brojne društvene potrebe uključujući zdravlje, obrazovanje, socijalnu zaštitu i zdravu životnu sredinu i zajednice otporne na klimatske promene.

Republika Srbija je, zajedno sa nekoliko drugih zemalja širom sveta, odabrana da pruži podršku definisanju novog programa globalnog razvoja tako što je konsultovala svoje građane o njihovim pogledima na razvojne prioritete. Kroz nacionalnu kampanju „Srbija kakvu želim“, kao deo globalne kampanje „Svet kakav želim“, preko 250.000 građana je upoznato sa konsultativnim procesom u vezi sa periodom posle 2015. godine. U Srbiji su sprovedene dve serije konsultacija: Preko 28.000 građana je dobilo priliku da učestvuje u konsultacijama bilo putem onlajn ankete i veb portala, kroz direktne konsultacije, a najveći broj preko Fejsbuka i Tvitera. Vodilo se računa da se konsultuje širok spektar stanovništva, osobe sa invaliditetom, starije osobe, žene, osobe koje žive u udaljenim seoskim sredinama, Romi, LGBT lica, raseljena lica, nezaposleni, sindikati, radnici, seljaci, novinari, deca ulice, deca sa autizmom, mladi i ostali.

Srbija je trenutno u procesu uspostavljanja institucionalnog okvira za praćenje ostvarenja ciljeva održivog razvoja u zemlji. Cilj ovog Izveštaja je da se izvrši mapiranje postojećeg strateškog okvira Republike Srbije u odnosu na ciljeve održivog razvoja kao polazna osnova za dijalog i odlučivanje o prioriteizaciji COR. Ovo mapiranje identifikuje, između ostalog, i stanje u Srbiji za svaki od COR, kao i one oblasti koje nisu adekvatno pokrivene postojećim strateškim okvirom. Izveštaj je pripremljen u Republičkom sekretarijatu za javne politike uz podršku nemačke razvojne saradnje (GIZ).

1.1. Realizacija Milenijumske deklaracija i milenijumskih ciljeva 2000-2015 u Srbiji i veza sa ciljevima održivog razvoja

Milenijumska deklaracija Ujedinjenih nacija (2000) definisala je fundamentalne vrednosti na kojima treba da počivaju međunarodni odnosi u 21. veku: sloboda, ravnopravnost, solidarnost, tolerancija, očuvanje životne sredine i zajednička odgovornost. Milenijumski ciljevi razvoja su izvedeni iz ove deklaracije.

Vlada Srbije je, prepoznajući značaj Milenijumskih ciljeva razvoja (MCR), u saradnji sa Timom Ujedinjenih nacija u Republici Srbiji i širom donatorskom zajednicom sprovedla proces formulisanja nacionalnih ciljnih vrednosti i indikatora za MCR. Tokom tog procesa MCR su prilagođeni nacionalnom kontekstu kroz razradu odgovarajućih ciljnih vrednosti (zadataka) i postavljanje polaznih vrednosti.

Važan okvir za mobilizaciju resursa u cilju rada na razvojnim izazovima i reformama koje proističu iz nedovršenog posla na realizaciji MCR predstavlja partnerstvo sa EU, dostupnost instrumenata predpristupne pomoći (IPA), kao i razvojni okvir UNDAF 2016-2020.

Evropska komisija je posvećena održivom razvoju i implementira ciljeve UN Agende 2030 kroz operacionalizaciju politika i odgovarajućih fondova i primenu upravljačkih instrumenata, uz pojačano praćenje na terenu. Od 2010. održivi razvoj je ugrađen u Evropa 2020 strategiju i zasniva se na tri stuba: „pametan rast“ sa fokusom na obrazovanju i inovacijama; „održiv rast“ sa niskim karbonskim emisijama, otpornošću na klimatske promene i uticaju na životnu sredinu i „inkluzivan rast“ kroz stvaranje novih

radnih mesta i smanjenje siromaštva. Evropska unija kroz Komunikaciju Evropske komisije¹ **Next steps for the sustainable European future** daje prikaz ciljeva i principa održivog razvoja (**Agenda UN 2030**) i načina na koji su ciljevi održivog razvoja UN ugrađeni u razvojnu agendu i prioritete EU.

Imajući u vidu da je pristupanje Evropskoj uniji strateški cilj države i da su sve reforme u funkciji dostizanja tog cilja, postoji potpuni konsenzus da se realizacija ciljeva održivog razvoja sprovodi kroz proces EU integracija.

Shodno tome, proces prioritizacije i nacionalizacije ciljeva održivog razvoja u RS treba da prati isti princip i standarde uspostavljene unutar EU. To konkretno znači da sva razvojna dokumenta RS i dokumenti javnih politika treba da, kroz proces pristupanja EU, integrišu i UN Agendu 2030 i iskoriste je u svrhe profilisanja RS kao buduće države članice EU.

Evropska unija je najveći i najznačajniji razvojni partner Srbije i očekuje se da će podrška koju Srbija dobija od nje, kao i od bilateralnih partnera za sprovođenje reformi svakako biti i u funkciji podrške za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja.

Okvir razvojnog partnerstva (ORP - UNDAF) za Srbiju za period 2016-2020 je strateški dokument izrađen kroz blisku saradnju i partnerstvo Vlade Republike Srbije i Tima Ujedinjenih nacija u Srbiji. ORP je usklađen i usaglašen sa: prioritetima evropskih integracija za države kandidate za članstvo u EU, nacionalnim konsultacijama za period posle 2015: "Srbija kakvu želimo", i Ciljevima održivog razvoja, a na operativnom nivou sa Standardima operativnih procedura inicijative „Svi kao jedan“². UNDAF proces³ podržava izradu strateškog okvira, kao i sisteme za praćenje i evaluaciju postignutih rezultata i promovisanje različitih partnerstava, tehničke i naučne saradnje, uključujući i javno-privatna kako bi se postigli globalni ciljevi. Kao odgovor na zahteve država članica za jačom koordinacijom UN, usvojen je zajednički pristup za efektivniju i koherentniju podršku implementaciji Agende 2030 u vidu tkz. MAPS (**M**ainstreaming – nacionalizacija prioritizovanih globalnih ciljeva, **A**cceleration - ubrzavanje and **P**olicy **S**upport – podrška politikama).

Proces EU integracija, ORP, kao i nalazi vladinog Izveštaja o realizaciji Milenijumskih ciljeva⁴ treba da informišu sledeću fazu koja se odnosi na postavljanje razvojnih prioriteta u skladu sa novim okvirom ciljeva održivog razvoja – Agendom 2030.

Tokom perioda izveštavanja po MCR, sveukupnu ekonomsku situaciju u Republici Srbiji karakterisala su dva osnovna trenda – prvi, po brojnim indikatorima pozitivan išao je ruku pod ruku sa izraženim ekonomskim rastom do 2008. s kojim je Republika Srbija uspela da uhvati korak, s obzirom na relativno nizak stepen polazne osnove BDP-a. Drugi trend karakterišu negativne vrednosti indikatora koje su rezultat globalne finansijske krize, ali donekle i nespremnosti Srbije da sprovede neophodne strukturne reforme. Propadanje nacionalne ekonomije imalo je negativan uticaj na indikatore tržišta rada, podstaklo je rast siromaštva i uzrokovalo sveopšti pad životnog standarda u zemlji.⁵ Od 2009, stopa apsolutnog siromaštva porasla je na 8,9%, stopa relativnog siromaštva na 24.5% (2014)⁶. U Izveštaju o realizaciji MCR dat je

¹ Com (2016) 739 final

² „Стандардне оперативне процедуре за приступ Сви као један у свету развоја након 2015“ са циљем да се осигура да развојне активности које спроводе тимови УН на терену буду чврсто усмерене на резултате, јачање одговорности, мониторинг и евалуацију, и боље исходе.

³ UNITED NATIONS DEVELOPMENT ASSISTANCE FRAMEWORK GUIDANCE, УНДГ 2017.

⁴ Владин извештај о реализацији миленијумске декларације и миленијумских циљева за период 2000-2015 године, Републички секретаријат за јавне политике, 2015.

⁵ Програм запошљавања и социјалне реформе

⁶ Тим Владе Србије за социјално укључивање

pregled preostalih izazova i prioriteta obuhvata: mere politike socijalnog uključivanja za ugrožene grupe, kao što su raseljena lica, osobe sa invaliditetom i Romi; poboljšanje dostupnosti zdravstvenoj zaštiti, pokrivenost dece predškolskim obrazovanjem, naročito u ruralnim sredinama, uspostavljanje pristupa doživotnog učenja, nezaposlenost mladih, migracije, pitanja zaštite životne sredine i smanjenje rizika od katastrofa.

Većina ovih tema ugrađena je u 17 ciljeva održivog razvoja 2030, uz ocenu da su svih 17 COR od velikog značaja, ali se, u skladu sa nalazima i trendovima posebna pažnja pridaje sledećim ciljevima i podciljevima: promovisanju jakog inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta i dostojanstvenog zaposlenja za sve (Cilj 8), smanjenje siromaštva (Cilj 1), postizanje zdravog života za sve starosne grupe (Cilj 3), obezbeđenje obrazovanja za sve (Cilj 4), postizanje rodne ravnopravnosti (Cilj 5), unapređenje održive industrijalizacije (Cilj 9), smanjenje nejednakosti u okviru i između zemalja (Cilj 10), unapređenje održivih modela potrošnje i proizvodnje (Cilj 12), promovisanje aktivnosti na svim nivoima u borbi protiv klimatskih promena (Cilj 13), i postizanje miroljubivih i inkluzivnih društava i vladavine prava (Cilj 16) i partnerstvo za ciljeve (Cilj 17).

1.2. Agenda 2030 i ciljevi održivog razvoja

Agenda 2030, sa 17 ciljeva održivog razvoja i 169 ciljnih vrednosti pokriva širi obuhvat nego milenijumski ciljevi i uključuje sve tri ključne dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine. Institucionalni razvoj, i saradnja, koji treba da obezbede vladavinu prava i mir su takođe pokriveni odgovarajućim ciljevima i ciljnim vrednostima.

Ciljevi održivog razvoja su⁷:

1. **Svet bez siromaštva:** okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima;
2. **Svet bez gladi:** okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu;
3. **Dobro zdravlje:** obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija;
4. **Kvalitetno obrazovanje:** obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja;
5. **Rodna ravnopravnost:** postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i devojčice;
6. **Čista voda i sanitarni uslovi:** obezbediti sanitarne uslove i pristup pijaćoj vodi za sve;
7. **Dostupna i obnovljiva energija:** osigurati pristup dostupnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve;
8. **Dostojanstven rad i ekonomski rast:** promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve;
9. **Industrija, inovacije i infrastruktura:** izgraditi prilagoljivu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost;
10. **Smanjenje nejednakosti:** smanjiti nejednakost između i unutar država;
11. **Održivi gradovi i zajednice:** učiniti gradoce i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, prilagodljivim i održivim;
12. **Odgovorna potrošnja i proizvodnja:** obezbediti održive oblike potrošnje i proizvodnje;
13. **Akcija za klimu:** preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica;
14. **Život pod vodom:** očuvati i održivo koristiti okeane, mora i morske resurse;
15. **Život na zemlji:** održivo upravljati šumama, cuzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i sprečiti uništavanje biodiverziteta;

⁷ <http://rs.one.un.org/content/dam/unct/serbia/docs/Publications/UNCT%20Serbia%20SDGs%20brochure%20-%20SRB.pdf>

16. **Mir, pravda i snažne institucije:** promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima;
17. **Partnerstvom do cilja:** učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj.

2. Ciljevi održivog razvoja u strateškom okviru Srbije

Rezultati mapiranja pokazuju da je kroz postojeći strateški okvir Srbija već posvećena ostvarenju ciljeva održivog razvoja. Ipak, postoje oblasti u kojima nedostaju ključne sektorske strategije ili u kojima se ne prati sprovođenje određenih strateških dokumenata pa je teško oceniti napredak Srbije u realizaciji tog cilja.

Za potrebe mapiranja ciljevi održivog razvoja podjeljeni su u četiri grupe⁸:

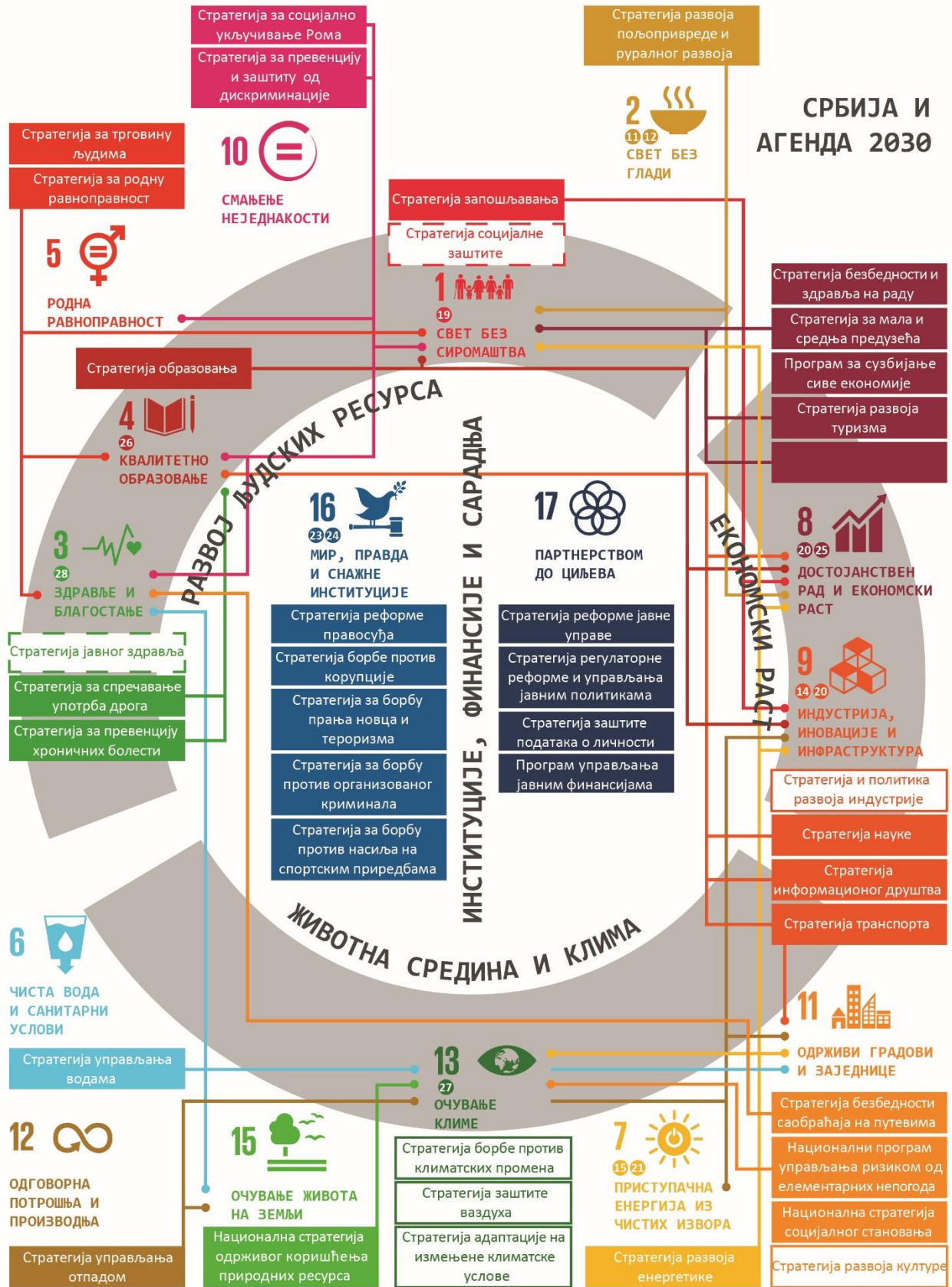
1. Ekonomski rast (ciljevi održivog razvoja 8 i 9);
2. Razvoj ljudskih resursa (ciljevi održivog razvoja 1,2,3,4,5 i 10);
3. Životna sredina i klima (ciljevi održivog razvoja 6,7, 11,12,13 i 15);
4. Institucije, finansije i saradnja (ciljevi održivog razvoja 16 i 17).

U okviru poglavlja 2.2 data je detaljna analiza mapiranja, dok se u Aneksu 1 ovog dokumenta može naći tabela koja prikazuje pokrivenost COR i njihovih potciljeva sa strateškim okvirima prema sektorima koji čine ministarstva Vlade Republike Srbije i druge državne institucije koje su nadležne za sprovođenje strateškog okvira. Pored toga, u Aneksu 2 se može pronaći tabela sa detaljnim mapiranjem koja sadrži i mapiranje u odnosu na pregovaračka poglavlja u procesu pristupanja Srbije Evropskoj Uniji.

U sledećoj vizuelizaciji mapiranja izdvojeni su ključni strateški dokumenti u odnosu na COR. Pojedine strategije, kao što su Strategija zapošljavanja, Strategija nauke i tehnološkog razvoja i Strategija za mlade, relevantne su za veći broj ciljeva održivog razvoja, a u okviru ovog grafika one su pozicionirane u okviru COR koji u najvećoj meri zavise od njihove realizacije:

⁸ Циљ 14 који се односи на одрживо коришћење океана, мора и морских ресурса није узет у обзир зато што Србија нема директан приступ мору. Индиректни утицај на загађење мора од стране река покривен је у оквиру ЦОР 6.

СРБИЈА И АГЕНДА 2030

Важеће стратегије
 Стратегије у припреми
 Недостајуће стратегије
 Преговарачко поглавље (ЕУ)

2.1. Metodologija mapiranja

Mapiranje strateškog okvira Republike Srbije u odnosu na ciljeve održivog razvoja urađeno je u odnosu na sva aktivna strateška dokumenta Republike Srbije. Tamo gde oblast nije regulisana Strategijom, relevantni planovi i druga dokumenta su takođe uzeti u obzir. Kao osnov za strateški okvir uzeta je baza podataka Republičkog sekretarijata za javne politike. Pored toga, tamo gde je moguće, naznačen je i status sprovođenja strategije. Na kraju, naznačeni su i strateški dokumenti čije se usvajanje planira prema Nacionalnom programu za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije (druga revizija iz 2016. godine) – NPAA. Za svaki od ciljeva održivog razvoja dat je kratak pregled stanja u ovoj oblasti u Srbiji, uz korišćenje indikatora praćenja COR definisanih od strane UN, tamo gde su oni dostupni i drugih indikatora iz relevantnih domaćih i međunarodnih statističkih izvora i analiza. Pored toga, za svaki COR opisani su i relevantni međunarodni procesi, pre svega evropski, u kojima Srbija učestvuje, a koji su značajni za ostvarenje tog cilja. U analizi rezultata mapiranja korišćeni su elementi RIA metodologije Ujedinjenih nacija (Rapid Integration Assessment - RIA) za identifikovanje rupa u strateškom okviru kao i utvrđivanje relativne važnosti pojedinačnih strategija za COR.

Strateška doumenta lokalnih vlasti u ovom Izveštaju nisu razmatrana. Prema 9. po redu mapiranju strateških/akcionih planova koje sprovodi Stalna konferencija gradova i opština (maj/juni 2015.) registrovano je 897 procesa planiranja u opštinama i gradovima, kao i 488 usvojenih važećih planova. Najveći broj usvojenih planova su krovne strategije razvoja (koje uključuju i strategije održivog razvoja). Od sektorskih dokumenata javnih politika najviše je onih koji pokrivaju oblast upravljanja otpadom, zaštitu životne sredine i socijalnu zaštitu. Ostali planovi na lokalnom nivou bave se uglavnom pitanjima osetljivih grupa kao što su deca, mladi, Romi, izbegla i raseljena lica, ali i oblasti koje su posebno važne za određene lokalne samouprave kao što je poljoprivreda, turizam i razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva⁹.

2.2. Rezultati mapiranja

2.2.1. Ekonomski rast (ciljevi održivog razvoja 8 i 9)

U ovom segmentu opisani su rezultati mapiranja strateškog okvira Srbije u odnosu na ciljeve održivog razvoja 8 i 9 koji se prevashodno odnose na održiv ekonomski rast, zaposlenost, poboljšanje uslova za rad kao i održive industrijalizacije, razvoja infrastrukture i inovacija.

CILj 8: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

1. Kratak opis stanja

Na globalnom nivou je u poslednjih 25 godina značajno umanjeno siromaštvo i povećano učešće srednje klase među zaposlenima. Ipak, u poslednje vreme može se primetiti sporiji ekonomski rast, povećanje nejednakosti i povećanje nezaposlenosti¹⁰. Kao odgovor na ovaj problem, cilj održivog razvoja (COR) 8 promoviše inkluzivan i održiv ekonomski rast kroz povećanje produktivnosti i podršku tehnološkim inovacijama i preduzetništvu.

Srbija se sporo oporavlja od posledica ekonomske krize, tako da od završetka prvog talasa 2008, privredni rast Srbije zaostaje za uporednim zemljama. Rast BDP-a (UN indikator 8.1.1.) u Srbiji za period 2010-2016. u proseku je iznosio 0.5%, dok je u zemljama centralne i istočne Evrope on bio 2.5%, a država u okruženju 2%. U 2014. Srbija još uvek beleži negativan privredni rast i tek 2015. i 2016. karakteriše je napredak u ekonomskim i fiskalnim kretanjima.

⁹ Analiza (procena uticaja) strateškog planiranja i programskog budžetiranja na nivou lokalnih samouprava, Стална конференција градова и општина, EU Exchange 4, septembar 2015.

¹⁰ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-8-decent-work-and-economic-growth.html>

Cilj 8.1. je da se održi ekonomski rast u skladu sa nacionalnim okolnostima. S tim u vezi, program fiskalne konsolidacije koji se sprovodi od 2015. godine počinje da daje prve rezultate. U 2015. godini zabeležen je rast BDP od 0,8% , u 2016. godini iznosio je 2,7%¹¹ dok se u 2017. godini očekuje nešto niži rezultat od 1,5 do 2%¹². U 2017. godini značajno je smanjen i javni dug a umesto planiranog budžetskog deficita od 1,7% BDP-a očekuje se suficit od 0,5% BDP-a. Ipak, Srbija zaostaje za zemljama u regionu Centralne i Istočne Evrope čiji se rast u 2017. godini procenjuje na preko 4% BDP-a.

Srbija beleži rast sektora industrije , pre svega zahvaljujući oporavku prerađivačke industrije koja je privukla čak 34,2% stranih direktnih investicija u 2016. godini i time diversifikovala oblasti proizvodnje. Ipak, u strukturi proizvodnje i dalje dominiraju proizvodi niže dodate vrednosti i stepena finalizacije. Srbija prema indikatoru sofisticiranosti proizvodnog procesa zauzima nisko 119. mesto od ukupno 138. zemalja¹³ dok je učešće visoko tehnoloških industrija u BDV smanjeno sa 7,2 na 4,4% u periodu 2009-2016. godine što govori u situaciji u Srbiji u vezi sa **ciljem 8.2** (postići više nivoa ekonomske produktivnosti preko diversifikacije, tehnoloških unapređenja i inovacija). U isto vreme, Srbija ulaže relativno malo u nauku i inovacije (0,9% BDP-a) i ta ulaganja prehashodno dolaze iz javnog sektora (skoro 80%). Slaba veza nauke i privrede reflektuje se u niskom broju zajednički objavljenih radova i malom broju registrovanih patenata.

Sektor usluga čini skoro 50% BDP-a Srbije i predstavlja važnu okosnicu privrede u Srbiji i beleži konstantan rast kao i trgovinski suficit. Iako na ovakav rast u velikoj meri utiče razvoj IKT sektora, strukturu sektora usluga u Srbiji i dalje u velikoj meri čine usluge koje ne zahtevaju posebne veštine i znanja. Usluge zasnovane na znanju čine samo 23% BDP-a u poređenju sa 36,5% u EU-28. Sektor turizma u Srbiji, kao i na globalnom nivou, je u porastu što je izuzetno bitno za sagledavanje **cilja 8.9** (održivi turizam). Broj turista je u 2016. godini povećan za 13% u odnosu na prethodnu godinu.

Mala i srednja preduzeća i preduzetnici igraju važnu ulogu u ekonomiji Srbije čineći 99,8% od ukupnog broja kompanija i zapošljavajući 66% aktivne radne snage. Sektor MSPP učestvuje sa 32% u formiranju BDP-a. Veliku prepreku u daljem razvoju ovog sektora predstavlja ograničen pristup izvorima finansiranja.

U vezi sa ostvarenjem **cilja 8.5** (puna i produktivna zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce) postoje pozitivni trendovi na tržištu rada u Srbiji. Zaposlenost (UN indikator 8.5.2.) je u 2017. godini porasla za 1,7% dok je stopa nezaposlenosti na najnižem nivou u poslednjih par godina i iznosi 14,6% u prvom kvartalu 2017.godine. Ipak, i dalje postoji problem dugoročne nezaposlenosti kao i nesrazmerno visok broj mladih i socijalno ugroženih grupa među nezaposlenima. Položaj žena je i dalje nepovoljan (one čine 43,7% zaposlenih iako čine 51% ukupne populacije) iako je u Vladinom izveštaju o milenijumskim ciljevima razvoja uočen pozitivan trend u smanjenju razlika između muškaraca i žena, kako u stopi nezaposlenosti (sa 2,3 p.p. u 2008. na 0,8 p.p. u 2014. godini), tako i stopi zaposlenosti (opala sa 8,4% poena u 2008. godini na 6,8% poena u 2014).

Mladi uzrasta 15-24 su u izrazito nepovoljnom položaju sa stopom nezaposlenosti od 31,2% (u poređenju sa 17,7% u EU-28). Nakon perioda pada, stopa nezaposlenosti mladih počela je rapidno da raste 2008. godine i dostigla 59,9% u 2011. godini, nakon čega je pala na i dalje visoku stopu od 49,6% tokom 2014. godine, da bi se trenutno spustila na 31,2 %¹⁴ mladih, što je 2,5 puta više od opšte nezaposlenosti.

¹¹ Податак Републичког завода за статистику

(<http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2016/Fiskalna%20strategija%202017.pdf>)

¹² Извештај Фискалног савета: http://www.fiskalnisavet.rs/doc/ocene-i-misljenja/2017/Rezime_Fiskalna%20kretanja%20u%202017.%20godini%20i%20preporuke%20za%202018.%20godinu.pdf

¹³ Извештај о глобалној конкурентности за 2016. годину, Светски економски форум.

¹⁴ Национална служба за запошљавање, 2017.

Od velike važnosti za ostvarenje **cilja 8.6** (umanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni, niti su u procesu obrazovanja) je i činjenica da je udeo mladih koji nisu zaposleni i nisu u programu obrazovanja i obuke (UN indikator 8.6.1.) čak 18,7% od ukupnog broja mladih.

2. EU i drugi međunarodni procesi u ovoj oblasti

Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan ekonomski rast predstavlja direktan odgovor Evropske unije na Cilj održivog razvoja 8. Ovaj cilj je i duboko usađen u deset prioriteta „Strateške agende Unije u vremenima promena“¹⁵ koji je usvojio Evropski savet kao što su podrška za poslove, rast i investicije (prioritet 1), jače i pravednije unutrašnje tržište sa ojačanom industrijskom osnovom (prioritet 4) kao i jača i pravednija ekonomska i monetarna unija – sa fokusom na socijalne politike i korporativnu društvenu odgovornost (prioritet 5).

Ovi principi EU se reflektuju na konkretne programe i investicije koji se sprovode. **Invesicioni plan za Evropu** planira da do 2020. godine mobilise 500 milijardi evra za investicije u ključne sektore kao što su obrazovanje, zdravstvo, voda, energija, transport i druge oblasti a sve to imajući u vidu daleku budućnost Evropske unije. Samim tim, fokus projekata je na održivoj energiji, cirkularnoj ekonomiji, ublažavanju posledica klimatskih promena i drugim važnim temama. Sam princip cirkularne ekonomije je odgovor EU na to kako stvoriti nova radna mesta i rast stimulisanjem održive proizvodnje i potrošnje. Evropski okvir za nauku i inovacije „**Horizont 2020**“ je i velikoj meri fokusiran na veću konkurentnost evropske privrede kroz razvoj i primenu novih tehnologija.

Navedeni principi EU prenose se i kroz proces pristupanja Evropskoj Uniji i na zemlje kandidate kao što je Srbija. U okviru velikog broja pregovaračkih poglavlja, Srbija usklađuje svoju regulativu sa principima EU koji su ključni za održiv ekonomski rast. To su pre svega poglavlja **20** (preduzetništvo i industrijska politika), **17** (ekonomska i monetarna politika) i **19** (socijalna politika i zapošljavanje). Od velike važnosti su i poglavlja **25** (nauka i istraživanje), **9** (finansijske usluge) ali **1** (slobodno kretanje robe), **4** (slobodno kretanje kapitala), **2** (slobodno kretanje radnika), **26** (obrazovanje i kultura).

Pored usklađivanja regulative, Srbija kao zemlja kandidat za članstvo u EU učestvuje u tri programa Evropske unije koji su od izuzetne važnosti za teme pokrivene COR 8. Počev od 2008. godine Srbija učestvuje u **evropskim okvirnim programima za nauku, istraživanje i inovacije**, dok počev od 2015. godine, srpske kompanije mogu da učestvuju i u **COSME** programu EU za podršku konkurentnosti malih i srednjih preduzeća. Još jedan od ključnih programa u kojima Srbija učestvuje je i EaSI – Program EU za zapošljavanje i socijalne inovacije.

Tema održivog ekonomskog rasta deo je i važnih regionalnih inicijativa u kojima Srbija učestvuje. **Strategija razvoja Jugoistočne Evrope do 2020. godine** zasnovana je na istim principima kao i strategija Evropa 2020 a to su pametan, održiv i inkluzivan rast. U okviru **Berlinskog procesa** veliki fokus stavljen je na ekonomska i socijalna pitanja. Sve makro-regionalne strategije i procesi u kojima Srbija učestvuje, kao što je Dunavska strategija, stavljaju veliki fokus na ulogu regionalne saradnje ka ostvarenju održivog ekonomskog rasta.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

Veliki broj strategija Republike Srbije prepoznaje važnost sektorskih javnih politika za ostvarenje opšteg cilja dugoročnog i održivog ekonomskog rasta. COR 8 je duboko povezan sa oblastima obrazovanja, zapošljavanja, vladavine prava, jačanja institucija, nauke i inovacija i mnogim drugim segmentima koji su tema drugih ciljeva održivog razvoja.

¹⁵ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/143477.pdf

COR 8 – Ciljna vrednost: Održati ekonomski rast po glavi stanovnika u skladu sa nacionalnim okolnostima (8.1) reflektovan je u velikom broju strateških dokumenata Republike Srbije. Dva ključna dokumenta za postizanje održivog ekonomskog rasta su **Fiskalna strategija** za 2017. godinu (sa projekcijama za 2018. i 2019. godinu)¹⁶ kao i **Program ekonomskih reformi** za 2017. godinu¹⁷. Fiskalna strategija definiše fokus ekonomske i fiskalne politike Republike Srbije a to je održavanje makroekonomske stabilnosti uz dalje smanjenje javnog duga i njegovo vraćanje u održive okvire kao i nastavak primene strukturnih reformi, posebno u domenu javnih preduzeća, kao i podizanje efikasnosti javnog sektora. Program ekonomskih reformi vrši prioretizaciju strukturnih reformi koje su već sadržane u sektorskim strategijama i omogućava centralizovano praćenje njihovog sprovođenja ali i merenja njihovog društvenog uticaja i uticaja na konkurentnost.

Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2016. godine do 2020. godine („Istraživanja za inovacije“)¹⁸ samo delimično pokriva elemente definisane u **COR 8 – Ciljna vrednost: Postići više nivoje ekonomske produktivnosti preko diversifikacije, tehnoloških unapređenja i inovacije (fokus na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore) (8.2)**. Osnov ove Strategije čini unapređenje izvrsnosti i relevantnosti naučnih istraživanja u Republici Srbiji, kao i jačanje povezanosti nauke, privrede i društva radi podsticanja inovacija. Fokus je na tome kako se može unaprediti javni naukoistraživački sistem u Srbiji i kako kroz bolju povezanost sa privredom ovaj sektor može doprineti ekonomskom rastu. Strateški okvir za unapređenje opšteg tehnološkog nivoa industrije u Srbiji dodatno će se unaprediti u okviru **Strategije pametne specijalizacije** i **Strategije industrijskog razvoja** čije su izrade u toku.

U Srbiji postoji dobro razvijen strateški okvir za ostvarenje **COR 8 – Ciljna vrednost: Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama. (8.3)**. Ključni strateški dokument u ovoj oblasti je **Strategija za podršku malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine sa Akcionim planom**¹⁹. Ova strategija je duboko integrisala i principe Akta o malim preduzećima, koji predstavlja okvir politike razvoja malih preduzeća u EU. Strateški ciljevi definisani ovim dokumentom su unapređenje poslovnog okruženja, unapređenje pristupa izvorima finansiranja, kontinuirani razvoj ljudskih resursa, jačanje održivosti i konkurentnosti MSPP, unapređenje pristupa novim tržištima i razvoj i promocija preduzetničkog duha i podsticanje preduzetništva žena, mladih i socijalnog preduzetništva. U okviru sprovođenja ove Strategije, 2016. godina proglašena je „Godina preduzetništva“ i pod okvirom ove inicijative unapređena je koordinacija svih ključnih aktera i povećana finansijska podrška za sektor MSPP. Imajući u vidu rezultate ostvarene u okviru Godine preduzetništva i važnosti sektora MSPP za ekonomski razvoj Srbije, ova inicijativa je 2017. godine prerasla u program „Decenija preduzetništva“. Od velike važnosti je i **Nacionalni program za borbu protiv sive ekonomije** koji je usvojen od strane Vlade Republike Srbije u saradnji sa NALED-om (Nacionalna Alijansa za lokalni ekonomski razvoj) .

U prethodnom periodu industrijske politike u Srbiji nisu bile fokusirane na ključne komparativne prednosti zemlje. U toku je priprema nove **Strategije razvoja industrije** u Srbiji koja će biti usmerena na izabrane sektore prerađivačke industrije: prehrambena, drvoprerađivačka industrija i industrija nameštaja, guma i plastika i mašine i oprema. Ova strategija će kao horizontalni princip uključiti i zaštitu životne sredine čime će se ostvariti bolja povezanost sa **COR 8 – Ciljna vrednost: Progressivno unaprediti globalnu efikasnost**

¹⁶ <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2016/Fiskalna%20strategija%202017.pdf>

¹⁷ [http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019\(1\).pdf](http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019(1).pdf)

¹⁸ <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Strategija-srpski.pdf>

¹⁹ <http://www.privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2015/06/Strategija-mala-i-srednja-preduzeca.pdf>

resursa u potrošnji i proizvodnji i uložiti napore da se ekonomski rast razdvoji od degradacije životne sredine (8.4) koji trenutno nije direktno pokriven postojećim strateškim okvirom.

Kreativne industrije (naročito filmska i audiovizuelna) su izuzetno prisutne u Srbiji i beleže stalni porast. Razvoj kreativnih industrija u Srbiji je jedan od pet prioriteta **Strategije razvoja kulture Republike Srbije od 2017. do 2027. godine**²⁰.

Veliki broj aktivnosti koje su usmerene ka ostvarenju **COR 8 – Ciljna vrednost: Puna i produktivna zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrednosti (8.5)** definisan je u okviru **Nacionalne strategije zapošljavanja za period od 2011. do 2020. godine**. Prioriteti ove Strategije su podsticanje zapošljavanja u manje razvijenim regionima, unapređenje ljudskog kapitala, veće socijalno uključivanje, unapređenje institucija, razvoj tržišta rada i redukovanje dualnosti na tržištu rada.

Strategija definiše i sistemske preduslove za politiku jednakih mogućnosti u ekonomiji kroz podsticanje ženskog preduzetništva, samozapošljavanje i zapošljavanje žena, smanjenje diskriminacije i jačanje kapaciteta svih aktera kako bi se otklonile diskriminacije i bolje koristili ženski resursi. Posebne mere za podršku ženskom preduzetništvu sprovode se i u okviru Strategije za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Dodatno unapređenje u ovom segmentu očekuje se i usvajanjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti čija je priprema u toku.

Dodatni uslovi za ostvarenje cilja 8.5 biće omogućeni unapređenjem regulatornog okvira za socijalno preduzetništvo što je prepoznato kao prioritet u okviru Strategije za podršku malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu.

COR 8 – Ciljna vrednost: Smanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke (8.6) je jedan od glavnih prioriteta **Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine**²¹. Među devet strateških ciljeva ovog dokumenta nalaze se i zapošljivost i zaposlenost mladih kao i kvalitet i mogućnosti za sticanje kvalifikacija i razvoj kompetencija i inovativnosti mladih. Zapošljavanje mladih prepoznato je kao prioritet i u okviru Strategije zapošljavanja. Od izuzetne važnosti su i inicijative pokrenute u okviru **Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020.**²² godine koja, između ostalog, ima za cilj da unapredi kvalitet i pristup svim nivoima obrazovanja ali i njihovu povezanost sa potrebama poslodavaca u Srbiji.

Postoji razvijen strateški okvir kao odgovor na **COR 8 - Ciljna vrednost: Zaštititi radna prava i promovisati bezbedno i sigurno radno okruženje za sve radnike (8.8)**. Ova tema pokrivena je Strategijom zapošljavanja ali i **Strategijom bezbednosti i zdravlja na radu za period od 2013. do 2017. godine**²³. Vizija ove strategija je, da se kroz zajednički rad poslodavaca i zaposlenih, unapredi oblast bezbednosti na radu, da se podigne svest o važnosti ove teme, unaprede znanja, uspostavi kultura rada i stvore preduslovi za dobrobit na radu.

Prvi cilj nedavno usvojene **Strategije razvoja turizma** Republike Srbije za period od 2016. do 2025. godine je održiv ekonomski, ekološki i socijalni razvoj turizma u Republici Srbiji. Princip održivog turizma protkan

²⁰ <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027--predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-.pdf>

²¹ http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/389/nacionalna_strategija_za_mlade0101_cyr.pdf

²² http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/strategija_obrazovanja_do_2020.pdf

²³ <http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/bezbednost/Strategija%20bezbednosti%20i%20zdravlja%20na%20radu%20u%20RS%20za%20period%20od%202013%20do%202017.pdf>

je kroz sve aktivnosti predložene Strategijom i samim tim ova Strategija pruža dobar okvir za postizanje **COR 8 – Ciljna vrednost: Osmisliti i primeniti politike za promovisanje održivog turizma (8.9).**

COR 8 – Ciljna vrednost: Jačati kapacitete domaćih finansijskih institucija kako bi se podsticala i širila dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve (8.10) nije detaljno pokriven postojećim strateškim okvirom iako je unapređenje pristupa izvorima finansiranja jedan od prioriteta Strategije za MSPP i postoje različiti programi Narodne banke Srbije i Ministarstva privrede koji imaju za cilj da povećaju finansijsku pismenost svih ili unaprede pristup bankarskim uslugama MSPP. Jedan od ključnih koraka koji će budućnosti doprineti ostvarenju ovog cilja biće i uspostavljanje institucionalnog i pravnog okvira za mikrofinansiranje koje se očekuje u narednom periodu.

CILj 9: Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost

1. Kratak opis stanja

Tehnološki napredak i inovacije su osnov za održiv ekonomski razvoj. Pristup kvalitetnoj infrastrukturi i informacionim i komunikacionim tehnologijama omogućava većem broju ljudi da učestvuju u ekonomiji zasnovanoj na znanju, pruža im dostupnost obrazovanju i podstiče preduzetništvo. Ipak, na globalnom nivou, 4 milijardi ljudi i dalje nema pristup internetu. Kao odgovor na ovaj problem, cilj održivog razvoja (COR) 9 promoviše izgradnju prilagodljive infrastrukture, održivu industrijalizaciju i podsticanje inovativnosti.

U segmentu **kvalitetne, pouzdane, održive i prilagodljive infrastrukture** na koji se odnosi cilj **9.1**, situacija u Srbiji se bitno razlikuje u odnosu na tip infrastrukture. U segmentu transporta, mreža puteva u Srbiji nije u potpunosti izgrađena i veliki deo deonice je u lošem stanju. Ipak, u toku je izgradnja ključnih deonica autoputeva (na Koridorima X i XI) koji su i nacionalni ali i regionalni prioritet. Postoje brojne regulatorne barijere na graničnim prelazima koje nepovoljno utiču na trgovinsku razmenu tako što povećavaju troškove i stvaraju nepouzdanost u transportu robe. Putnički i teretni promet železnicom u Srbiji niži je od svih zemalja u regionu. Jedan od glavnih razloga je zastarelost železničke mreže (55% mreže staro je više od 100 godina). Veliki neiskorišćeni potencijal Srbije jeste i rečni saobraćaj koji prethodnih godina beleži pad u odnosu na drumski saobraćaj. Na pouzdanost i prilagodljivost infrastrukture u Srbiji nepovoljno utiče i nedostatak inteligentnih transportnih sistema. Infrastruktura u sektoru energetike je takođe degradirana što dovodi do nepouzdanog napajanja kao i nesrazmerno visokog uticaja na životnu sredinu.

Srbija beleži rast sektora industrije poslednjih godina, pre svega zahvaljujući oporavku prerađivačke industrije koja je privukla čak 34,2% stranih direktnih investicija u 2016. godini i time diversifikovala oblasti proizvodnje. Ipak, u strukturi proizvodnje i dalje dominiraju proizvodi niže dodate vrednosti i stepena finalizacije. U porastu je broj zaposlenih u sektoru industrije što je od važnosti za ostvarenje **cilja 9.2: inkluzivna i održiva industrijalizacija**.

Cilj **9.3**. odnosi se na **pristup malih industrijskih i ostalih preduzeća finansijskim uslugama** i njihovu integraciju u lance vrednosti i u tržišta. Mala i srednja preduzeća u Srbiji učestvuju sa 55,8% u uvozu u Srbiji i sa samo 48,5% u izvozu što govori u nedovoljnoj međunarodnoj konkurentnosti ovog sektora. Potražnja MSP za finansijskim uslugama je značajna (procenjena na 13,9% BDP-a od strane Evropske investicione banke²⁴) i visok procenat firmi, čak 40% se zadužilo kod banaka. Ono što u velikoj meri nedostaje u Srbiji jesu izvori finansiranja za inovativne i start-up kompanije u vidu fondova rizičkog kapitala i drugih instrumenata.

²⁴ http://www.eib.org/attachments/efs/assessment_of_financing_needs_of_smes_serbia_en.pdf

Za postizanje cilja **9.4** koji se odnosi na **održive industrije**, veća efikasnost u korišćenju resursa i čiste tehnologije, od velike važnosti je i emisija CO₂ gasova u odnosu na BDP (UN indikator 9.4.1.) koja je prema podacima Svetske banke u Srbiji duplo veća nego prosek zemalja Evropske unije.

Kao što je već napomenuto u okviru cilja 8.2, Srbija ulaže daleko manje od zemalja EU u nauku i istraživanja (UN indikator 9.5.1.) što je nepovoljna polazna osnova za ostvarenje **cilja 9.5: proširiti naučna istraživanja, unaprediti tehnološke kapacitete i podsticati inovacije**. Iako je broj istraživača (UN indikator 9.5.2) u Srbiji u porastu u proteklih deset godina, Srbija i dalje ima skoro duplo manje istraživanja na milion stanovnika od zemalja EU. Učešće privatnog sektora u domenu nauke izuzetno je nisko gledajući i nivo investicija, broj istraživača i obim istraživanja koja se sprovode u okviru kompanija.

Cilj **9.c.** odnosi se na **povećanje pristupa informacionim i komunikacionim tehnologijama**. Iako je u Srbiji široko rasprostranjen pristup računarima i internetu u privrednim društvima, Srbija daleko zaostaje od evropskih zemalja u pristupu širokopojasnom internetu (UN indikator 9.c.1). U 2016. godini pristup širokopojasnom internetu imalo je 57,8% domaćinstava u odnosu na 83% u zemljama EU-28. Pored toga, Srbija je lošije plasirana od većine zemalja iz regiona prema indeksu mrežne spremnosti koji je indikator digitalne ekonomije, odnosno spremnosti zemlje za uključanje u IT sektor.

2. EU i drugi međunarodni procesi u ovoj oblasti

Evropske politike i instrumenti su u velikoj meri usklađeni sa COR 9. **Invesicioni plan za Evropu**, koji je opisan u okviru COR 8, pokriva strateške investicije u oblastima infrastrukture, nauke, inovacija i finansijskih instrumenata za podršku inovativnim kompanijama.

Evropski okvir za nauku i inovacije „**Horizont 2020**“, u kome Srbija učestvuje ravnopravno sa zemljama članicama, uspeo je da generiše značajno veće investicije u nauku i nove tehnologije nego prethodni okvirni program EU za nauku i istraživanja i da u velikoj meri fokusira naučna istraživanja na razvoj novih tehnologija i rešavanje velikih društvenih izazova.

Održiva industrijalizacija tema je i brojnih pregovaračkih poglavlja kroz koje Srbija usklađuje svoju regulativu sa principima EU. To su pre svega poglavlja **14** (transportna politika), **21** (transevropska mreža), **15** (energetika), **20** (preduzetništvo i industrijska politika), **25** (nauka i istraživanje), **9** (finansijske usluge) i **10** (informaciono društvo i mediji).

Za razvoj energetske infrastrukture izuzetno je bitna *Energetska zajednica Jugoistočne Evrope*, čija je Srbija članica a u okviru koje se definišu regionalni prioriteti u ovom sektoru.

U sektoru transporta, od velike važnosti je učešće Srbije u *Transportnoj opservatoriji za jugoistočnu Evropu*, sa sedištem u Beogradu. Nedavno potpisanim sporazumom u Trstu, ova opservatorija će prerasti u Transportnu zajednicu regiona.

Regionalni prioriteti u oblasti transporta i energetike deo su i *Agende povezivanja (Connectivity Agenda)*²⁵ za Zapadni Balkan čiji je Srbija sastavni deo, a koja je poslednji put revidirana na samitu u Trstu 2017. godine.

U domenu unapređenja pristupu IKT ne postoje značajniji regionalni ili evropski procesi u kojima Srbija učestvuje. *Savet za regionalnu saradnju* započeo je aktivnosti na unapređenju regionalne saradnje u ovoj oblasti tokom 2016. godine. *Berlinski proces* prepoznaje ovu tematiku kao važnu ali još uvek ne postoje konkretni programi za investicije ili unapređenje regionalne saradnje.

²⁵ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/connectivity_agenda_2017_triESTE_summit.pdf

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

Iako je revizija krovne strategije industrijskog razvoja u Srbiji tek u pripremi, veliki broj postojećih strateških dokumenata Republike Srbije je povezano sa elementima neophodnim za ostvarenje COR 9. Postoji jaka veza između ovog cilja, koji se pre svega odnosi na održivu industrijalizaciju, sa oblastima održivog ekonomskog rasta, naukom i inovacijama, zaštitom životne sredine, održivim upravljanjem resursima i drugim temama.

Za ostvarenje **COR 9 – Ciljna vrednost: Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i prilagodljivu infrastrukturu (9.1)** od velike važnosti su sektorske strategije u domenu transporta i energetike. U toku je priprema nove **Strategije transporta za period do 2025. godine** i koja će obuhvatiti sve modalitete transporta. Trenutno, **Plan razvoja železničkog, drumskog, vodnog, avio i intermodalnog transporta do 2020. godine**²⁶ kao i **Nacionalni program javne železničke infrastrukture**²⁷ i **Strategija razvoja vodnog saobraćaja**²⁸, služe kao strateški osnov za razvoj transportne infrastrukture u Srbiji.

U domenu energetike krovni strateški dokument je **Nacionalna strategija razvoja energetike do 2025. godine**, sa projekcijom do 2030. godine²⁹. Jedan od osnovnih principa Strategije je održiva energetika sa fokusom na unapređenje energetske efikasnosti, povećanje udela energije iz obnovljivih izvora, unapređenje zaštite životne sredine u svim oblastima energetike i stvaranje uslova za dinamičnije investiranje u energetiku. U toku je usvajanje Akcionog plana ove Strategije koji će unaprediti efikasno sprovođenje aktivnosti predloženih Strategijom. Prema NPAA planirano je i usvajanje Strategije upravljanja mineralnim i drugim geološkim resursima Republike Srbije do 2018. godine.

Strategija i politika razvoja industrije Srbije od 2011. do 2020. je uopšten dokument koji pre svega objašnjava vezu industrijskog razvoja i drugih sektorskih politika. U toku je revizija ove Strategije, koja će prema NPAA biti usvojena do 2018. godine, i koja će dati bolji odgovor na pitanje održive industrijalizacije koja je suština **COR 9 – Ciljna vrednost: Inkluzivna i održiva industrijalizacija (9.2)**.

Strategija za podršku malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine sa Akcionim planom³⁰ uključuje mere za poboljšanje pristupa finansiranja za MSPP, za njihovu internacionalizaciju i uključivanje u lance vrednosti koji su principu bitni za ostvarenje **COR 9 – Ciljna vrednost: Povećati pristup malih industrijskih i ostalih preduzeća finansijskim uslugama i povećati njihovu integraciju u lance vrednosti i u tržišta (9.3)**. Programi za integraciju MSPP u lance vrednosti, kao i druge mere finansijske podrške, sprovode se od strane Razvojne agencije Srbije i drugih državnih institucija.

Praćenje **Strategije održivog razvoja** do 2018. godine ne sprovodi se od 2010. godine pa je dovedeno u pitanje mogućnost procene realizacije ove Strategije kao i njenih efekata ka ostvarenju **COR 9 – Ciljna vrednost: Održive industrije, veća efikasnost u korišćenju resursa i čiste tehnologije (9.4)**. Od važnosti za realizaciju ovog cilja je i Plan Republike Srbije za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte koji je Vlada usvojila u junu 2015. godine i kojim se Srbija obavezala da do 2030. godine umani nivo ovih

²⁶http://www.rsip.gov.rs/malodrvo/bazastrategija/10_saobracaj_i_komunikacije/10_11_plan_razvoja_zeleznickog_drumskog_vodnog_vazdusnog/10.11_plan_razvoja_zeleznickog_drumskog_vodnog_vazdusnog_i_intermodalnog_transporta_u_periodu_2015-2020_godine.pdf

²⁷<http://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/Nacionalni%20program%20zel%20infrastrukture%20SRBIJE%202017-2021%2020.9.2016.doc>

²⁸<http://www.mgsi.gov.rs/cir/dokumenti/strategija-razvoja-vodnog-saobratshaja-republike-srbije-od-2015-do-2025-godine>

²⁹http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/akta_procedura/2014/113-14Lat.pdf

³⁰<http://www.privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2015/06/Strategija-mala-i-srednja-preduzeca.pdf>

emisija za 9,8% u odnosu na nivo iz 1990. godine. U skladu sa NPAA planirano je i Usvajanje Zakona o sistemu smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i pratećih uredbi i pravilnika najkasnije do kraja 2017. godine. Od velike važnosti za ostvarenje ovog cilja je i sprovođenje gore pomenute **Strategije razvoja energetike**. Određene sektorske politike i regulative takođe uzimaju u obzir održivost resursa i čiste tehnologije. Dobar primer je politika koja reguliše oblast zelenih i socijalnih aspekata javnih nabavki kao i odnosa prema MSP koja je u značajnoj meri usaglašena s odredbama Direktive 2014/24/EU. Do kraja 2017. godine planirane su sledeće aktivnosti: promovisanje energetske uštede u sektoru javnog saobraćaja i zgrada kojima raspolaže država u cilju ostvarivanja dve grupe ciljeva: ekonomičnosti koja se postiže po osnovu manje potrošnje energije i ekološkog cilja koji se ogleda u smanjenju emisije gasova i manje emisije ugljen-dioksida; izrada metoda izračunavanja troškova životnog ciklusa predmeta nabavke i izrada modela standardnih „ekoloških” tehničkih specifikacija za određene proizvode.

COR 9 – Ciljna vrednost: Proširiti naučna istraživanja, unaprediti tehnološke kapacitete i podsticati inovacije (9.5) pokrivena je **Strategijom naučnog i tehnološkog razvoja** Republike Srbije do 2020. godine³¹ koja je detaljno opisana u okviru COR 8. Od važnosti za ostvarenje cilja 9.5 su elementi Strategije koji se odnose na povećanje ulaganja u nauku i istraživanje, uvođenje novog modela finansiranja nauke, jačanje veza između nauke i privrede kao i razvoj naučnoistraživačkih kadrova. Ostvarenju ovog cilja doprineće i **Strategija pametne specijalizacije** koja je u izradi i koja će pružiti okvir za unapređenje tehnologija i inovacije u prioritetnim sektorima.

Strategija razvoja elektronskih komunikacija³² u Republici Srbiji od 2010. do 2020. godine i **Strategija razvoja informacionog društva**³³ u Republici Srbiji do 2020. godine zajedno čine Digitalnu agendu Republike Srbije. Ovaj strateški okvir, zajedno sa nedavno usvojenom **Strategijom razvoja informacione bezbednosti**³⁴ u Republici Srbiji za period do 2020. godine doprinosi ostvarenju **COR 9- Ciljna vrednost: Povećati pristup informacionim i komunikacionim tehnologijama (9.c)**. Jedna od aktivnosti u okviru ERP (i NPAA) kao deo strateške reforme za unapređenje širokopojasnog pristupa internetu je usvajanje Zakona o širokopojasnoj komunikacionoj infrastrukturi. Na ovaj način će se izvršiti usklađivanje sa Direktivom 2014/61/EU o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Planirane su i druge aktivnosti i investicije radi unapređenja širokopojasne infrastrukture.

2.2.2. Razvoj ljudskih resursa(ciljevi održivog razvoja 1,2,3,4,5 i 10)

U ovom segmentu opisani su rezultati mapiranja strateškog okvira u odnosu na ciljeve koji su relevantni za razvoj ljudskih resursa. COR 1 koji se odnosi na smanjenje siromaštva u bliskoj je vezi sa realizacijom ciljeva 2, 5 i 10 pa su oni opisani kao jedna celina, dok su COR 3 (zdravlje) i COR 4 (obrazovanje) opisani kao zasebne celine.

CILj 1: Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

1. Kratak opis stanja

Na globalnom nivou iskorenjenje siromaštva predstavlja jedan od najvećih izazova. Iako je broj ljudi koji živi u ekstremnom siromaštvu smanjen sa 1.9 milijardi na 836 miliona u poslednjih 25 godina, veliki broj ljudi i dalje živi bez pristupa hrani, pijaćoj vodi i sanitarnim uslovima³⁵. Kao odgovor na ovaj problem, cilj

³¹ <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Strategija-srpski.pdf>

³² <http://mtt.gov.rs/download/3/Strategija%20razvoja%20elektronskih%20komunikacija%20u%20RS%202010-2020.pdf>

³³ http://mtt.gov.rs/download/3/Strategija_razvoja_informacionog_drustva_2020.pdf

³⁴ http://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/294088/strategija-razvoja-informacione-bezbednosti055_cyr.zip

³⁵ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>

održivog razvoja (COR) 1 promoviše smanjenje siromaštva, podršku najugroženijim ljudima, pristup resursima i uslugama kao i podršku u slučaju konflikta i katastrofa izazvanih klimatskim promenama.

U Srbiji siromaštvo je rasprostranjeno. Stopa apsolutnog siromaštva (UN indikator 1.2.1) se poslednjih godina kreće između 6 i 7,6% ukupne populacije³⁶ što je najrelevantniji podatak za ostvarenje **cilja 1.1** (Iskoreniti ekstremno siromaštvo svuda i za sve). Zabrinjava i visoka stope ljudi izloženih riziku od siromaštva koja je prema podacima najnovije SILK ankete³⁷ bila 38,7% u 2016. godini (evropski prosek za 2015. godinu je 23,8%). U porastu je i već visoka nejednakost raspodele dokotka koja se meri Ćini koeficijentom i iznosi 38,6 u Srbiji (iznad evropskog proseka od 31). Ovi indikatori su bitni i za praćenje realizacije **ciljne vrednosti 1.2** (Smanjiti broj muškaraca, žena i dece koji žive u bilo kom obliku siromaštva). Najveći step ugroženosti može se videti kod pojedini grupa kao što su Romi, pogotovo u neformalnim naseljima, interno raseljena lica, osobe sa visokim stepenom invaliditeta, stara lica bez penzije, lica bez obrazovanja ili sa niskim nivoom obrazovanja, stanovništvo izvan gradskih sredina.

Za realizaciju **cilja 1.3** (Primeniti odgovarajuće nacionalne sisteme socijalne zaštite i mere za sve, uključujući najugroženije) važan je podatak da rashodi za socijalnu zaštitu i sigurnost u Srbiji iznosili su 22,1% BDP-a u 2015. godini. Ipak, u strukturi ovih rashoda dominiraju penzije dok rashodi za socijalnu pomoć iznose 3,7% BDP-a prema konsolidovanom budžetu (što je uporedivo sa zemljama u regionu).

Cilj 1.4. promoviše jednaka prava na ekonomske resurse, pristup osnovnim uslugama, vlasništvu i upravljanju zemljištem, novim tehnologijama i finansijskim uslugama uključujući mikrofinansiranje. Osetnjive grupe u Srbiji suočavaju se sa problemima u pristupu najvažnijim ekonomskim resursima kao što su zemljište, rad i izvori finansiranja. Veliki deo romske populacije živi u opasnim životnim uslovima i bez formalnih vlasničkih prava. Postoji i velika nejednakost u pristupu uslugama počevši od obrazovanja i zdravstva ali i usluga transporta koje nisu prilagođene potrebama osoba sa invaliditetom, kao ni javni prostori koji pružaju bitne usluge za građane. U Srbiji još uvek nije usvojen Zakon o nebankarskim finansijskim institucijama koji bi omogućio mikrofinansiranje. Tri organizacije koje se ovim poslom bave u Republici Srbiji dobijaju finansijsku podršku međunarodnih donatora, ali ne mogu sredstva da plasiraju neposredno, već preko poslovnih banaka, što znatno usložnjava proceduru i poskupljuje ova sredstva za krajnje korisnike.

U vezi sa **ciljem 1.5** (Smanjiti izloženost siromašnih od ekstremnih klimatskih događaja i drugih ekonomskih, društvenih ili ekoloških katastrofa) analiza rađena posle katastrofalnih poplava iz 2014. godine pokazala je da su ove poplave imale veće posledice po ugrožene grupe (prema svega Rome, izbegla i raseljena lica i osobe sa invaliditetom) kao i da su više bila ugrožena domaćinstva koja vode žene³⁸. Procenjuje se da je posle poplava 125.000 građana palo ispod granice siromaštva, što je rezultiralo porastom siromaštva od gotovo 7 procenata u odnosu na nivo iz prethodne godine.

Cilj 1.b se odnosi na kreiranje jasne okvire politika na svim nivoima koje promovišu borbu protiv siromaštva i rodnu osetljivost. Iako se analiza efekata javnih politika na društvo trenutno ne sprovodi u svim oblastima javnih politika, za ovakve procene su pripremljene smernice prema metodologiji EU³⁹. Srbija je i prva zemlja u regionu Zapadnog Balkana koja je ovakvu analizu sprovedla u okviru donošenja Programa ekonomskih reformi.

³⁶ http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2017/09/Siromastvo_u_Republici_Srbiji_2006-2016_godine_revidirani_i_novi_podaci.pdf

³⁷ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

³⁸ <http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Izvestaj-o-proceni-potreba-za-oporavak-i-obnovu-posledica-poplava.pdf>

³⁹ <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Smernice-za-procenu-uticaja-na-drustvo-SRP.pdf>

2. EU i drugi međunarodni procesi u ovoj oblasti

Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan ekonomski rast kao jedan od ciljeva ima da izbavi 20 miliona ljudi iz rizika od siromaštva i socijalne isključenosti do 2020. godine. Za realizaciju ovog cilja „**Evropska platforma protiv siromaštva**” definiše aktivnosti koje su u potpunosti u skladu i sa realizacijom COR 1. Platforma je bazirana na niz akcija kao što su preduzimanje mera u okviru javnih politika, veće i uspješnije korišćenje fondova EU u cilju podrške socijalnom uključivanju, promovisanje socijalnih inovacija, rad kroz partnerstva i iskorišćavanje potencijala socijalne ekonomije kao i poboljšanje koordinacije između zemalja.

Ovi principi EU prenose se i kroz proces pristupanja Evropskoj Uniji i na zemlje kandidate kao što je Srbija. U okviru velikog broja pregovaračkih poglavlja, Srbija usklađuje svoju regulativu sa principima EU koji su ključni za smanjenje siromaštva. To su pre svega poglavlja **19** (socijalna politika i zapošljavanje), **2** (slobodno kretanje radnika), **26** (obrazovanje i kultura) i **23** (pravosuđe i osnovna prava).

Tema smanjenja siromaštva deo je i važnih regionalnih inicijativa u kojima Srbija učestvuje. **Strategija razvoja Jugoistočne Evrope do 2020. godine** zasnovana je na istim principima kao i strategija Evropa 2020 a to su pametan, održiv i inkluzivan rast. U okviru ove inicijative **Savet za regionalnu saradnju** sprovodi i regionalni projekat u oblasti integracije Roma.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

Veliki broj strategija Republike Srbije prepoznaje važnost sektorskih javnih politika za ostvarenje opšteg cilja smanjenja siromaštva. COR 1 je duboko povezan sa oblastima obrazovanja, zapošljavanja, vladavine prava, jačanja institucija, zdravstva i mnogim drugim segmentima koji su tema drugih ciljeva održivog razvoja.

Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja Evropskoj uniji (ESRP) je jedan od najvažnijih dokumenata za realizaciju COR 1. ESRP, koji je usvojen u maju 2016. godine u sebi sadrži ključne reforme i programe Republike Srbije u oblasti zapošljavanja i tržišta rada, ljudskog kapitala i veština, socijalne inkluzije i zaštite kao i izazove u penzionom i zdravstvenom sistemu. Jedna od važnih tema ovog dokumenta je i nezaposlenost mladih kao ugrožene kategorije.

Strategija razvoja socijalne zaštite usvojena 2005. godine je zastarela. Do kraja 2018. godine se očekuje donošenje nove Strategije što će značajno doprineti realizaciji COR 1 – ciljna vrednost: Iskoreniti ekstremno siromaštvo svuda i za sve (1.1), COR 1- ciljna vrednost: Smanjiti broj muškaraca, žena i dece koji žive u bilo kom obliku siromaštva (1.2) i COR 1 – ciljna vrednost: Primeniti odgovarajuće nacionalne sisteme socijalne zaštite i mere za sve, uključujući najugroženije (1.3). Za realizaciju ovih ciljeva od velike važnosti je i **Strategija zapošljavanja Republike Srbije do 2020. godine** koja kao jedan od prioriteta definiše smanjenje relativnog siromaštva.

COR 1 – ciljna vrednost: Jednaka prava na ekonomske resurse, pristup osnovnim uslugama, vlasništvu i upravljanju zemljištem, novim tehnologijama i finansijskim uslugama uključujući mikrofinansiranje (1.4) nije pokriven jedinstvenom strategijom ali su elementi važni za dostizanje ovog ciljeva prepoznati u strateškom okviru. **Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine** prepoznaje nesramerno veće osipanje i onemogućen pristup svim nivoima obrazovanja deci iz ugroženih kategorija i Akcionim planom definiše niz mera za rešavanje ovog problema. Tema regulisanja imovinsko-pravnog statusa stambenih objekata u romskim naseljima i povećanje učešća Romkinja u vlasništvu prepoznata je u okviru **Strategije za unapređenje položaja Roma**⁴⁰ u Republici Srbiji. U oblasti mikrofinansiranja, **Strategija za razvoj malih**

⁴⁰ <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Strategija-SR-web-FINAL.pdf>

i srednjih preduzeća i preduzetništva prepoznaje važnost ove vrste finansiranja i Akcionim planom⁴¹ za realizaciju ove strategije predviđeno je usvajanje pravnog okvira za nebankarske, nedepozitne kreditne institucije, pod koji bi ova forma finansiranja potpala.

Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda⁴² je najvažniji strateški dokument koji je direktno vezan za **COR 1 – ciljna vrednost: Smanjiti izloženost siromašnih od ekstremnih klimatskih događaja i drugih ekonomskih, društvenih ili ekoloških katastrofa (1.5)**. Ovaj dokument prepoznaje velike posledice poplava iz 2014. godine na socijalno ugrožene kategorije ali i na povećanje stope siromaštva u periodu posle poplava. Mere predložene promenom nisu direktno fokusirane na ugrožene grupe ali zajedno čine okvir za unapređenja svih elementa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda.

COR 1 je u neposrednoj korelaciji sa nekoliko drugih ciljeva održivog razvoja i očekuju su sinergijski efekti u njihovom ostvarenju. To su **COR 2**: Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu, **COR 5**: Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i devojčice i **COR 10**: smanjiti nejednakost između i unutar država.

CILj 2: Okončati glad, postići bezbednost hrane i održiva poljoprivreda

Prema podacima Crvenog krsta iz 2016. godine, u 76 narodnih kuhinja u Srbiji svakog dana po obrok dolazi 35.560 najsiromašnijih od kojih je čak trećina dece.

Istovremeno, poljoprivreda je jedna od ključnih grana u privrednoj strukturi naše zemlje, a uslovi za njen razvoj u Srbiji su izuzetno povoljni. Ipak, brojni su problemi u ovom sektoru, koji se odnose na: nepovoljnu strukturu poljoprivrednih gazdinstava, tehničko-tehnološku zaostalost jednog dela sektora, prevashodno srednjih i malih gazdinstava, slabu organizovanost u zadruge, kao i nedovoljno visok stepen prerade u postojećoj prehrambenoj industriji. Treba ukazati i na sve učestalije i po posledicama sve teže krize izazvane prirodnim faktorom (poplave, suše, grad i drugo), ali i sve zahtevnije profesionalne izazove poljoprivrednika koji se susreću sa pojačanim pritiscima zbog rastućih standarda i regulative u procesu usklađivanja sa zajedničkom agrarnom politikom EU.

Za razvoj sektora poljoprivrede, ruralni razvoj kao i za postizanje COR 2, najvažniji strateški dokument Republike Srbije je **Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2014-2024. godine**⁴³. Strategijom su utvrđeni sledeći strateški razvojni ciljevi: 1. rast proizvodnje i stabilnost dohotka proizvođača; 2. rast konkurentnosti uz prilagođavanje zahtevima domaćeg i inostranog tržišta i tehničko-tehnološko unapređenje sektora poljoprivrede; 3. održivo upravljanje resursima i zaštita životne sredine; 4. unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima i smanjenje siromaštva; 5. efikasno upravljanje javnim politikama i unapređenje institucionalnog okvira razvoja poljoprivrede i ruralnih sredina.

CILj 5: Postići rodnu ravnopravnost

Nivo rodne ravnopravnosti još uvek nije zadovoljavajući. U prethodnoj deceniji jaz u zapošljavanju između muškaraca i žena značajno je smanjen, ali ne prvenstveno zbog porasta zaposlenosti među ženama. Nivo učešća žena na svim nivoima političkog angažovanja je povećan do unapred definisanih ciljnih vrednosti, posebno u pogledu učešća žena u skupštinskim telima na nacionalnom i opštinskim nivoima⁴⁴. Žene su i dalje u manjoj meri zastupljene na funkcijama ambasadora i naročito na mestima predsednika opština

⁴¹ <http://www.privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2015/06/Akcioni-plan-mala-i-srednja-preduzeca.pdf>

⁴² <http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Nacionalni%20program%20upravljanja%20rizikom%20od%20elementarnih%20nepogoda.pdf>

⁴³ <http://www.mpzss.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/razno/4827014.0116.30-1.pdf>

⁴⁴ Владин извештај о реализацији миленијумске декларације и миленијумских циљева за период 2000-2015 године, Републички секретаријат за јавне политике, 2015.

(6,02%)⁴⁵. Srbija je prva zemlja van EU koja je uvela Indeks rodne ravnopravnosti, a podaci pokazuju zaostajanje za prosekom zemalja članica EU u svim domenima rodne ravnopravnosti (osim domena moći), sa ozbiljnim jazom u domenima rada i novca. Jaz u platama između žena i muškaraca u Srbiji iznosi 11% , što znači da zaposlene žene zarađuju 11% manje od muškaraca . Iako žene čine 51% opšte populacije, i dalje ih je manje među donosiocima odluka (UN indikator 5.5.1): žene zauzimaju 35,6% poslaničkih mesta, a 23% su zastupljeni u Vladi. Kada je reč o rukovodećim pozicijama u javnim preduzećima došlo je do poboljšanja, jer je u 2016. čak 22% žena na pozicijama direktora i članova upravnih odbora što je povećanje od 9 pp u odnosu na 2015.

Za realizaciju COR 5 najvažnija je **Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost** za period od 2016. do 2020. godine⁴⁶. Ova strategija definiše sledeće strateške ciljeve: promenjeni rodni obrasci i unapređena kultura rodne ravnopravnosti, povećana ravnopravnost žena i muškaraca primenom javnih politika i mera jednakih mogućnosti, sistemsko uvođenje rodne perspektive u donošenje, sprovođenje i praćenje javnih politika.

Od ostalih strategija važno je izdvojiti i Strategiju prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštita žrtava 2017-2022 kao i Strategiju obrazovanja koja u sebi integriše princip jednakog pristupa obrazovanju za dečake i devojčice.

CILj 10: smanjiti nejednakost između i unutar država

Za realizaciju COR 10 posebno su važne teme rasta nižih dohodaka (10.1), inkluzije (10.2), borbe protiv diskriminacije (10.3) kao i fiskalne politike u oblasti plata (10.4).

Pre 15 godina prosečna plata u Srbiji iznosila je 9.208 RSD (151 EUR), da bi danas dostigla 49.635 RSD (404 EUR). Ovo je najviši iznos u Srbiji od raspada SFRJ, a napokon je prestignut i rekord iz 2008. kada su prosečne plate bile 402 EUR.⁴⁷ Trenutno je prosečna plata u Crnoj Gori 510 EUR, Bosni i Hercegovini 439,71 EUR, Albaniji 427, Hrvatskoj 813 EUR, a samo u Makedoniji je niža nego u Srbiji i iznosi 375 EUR.

Nejednakost raspodele dohotka iznosila je 9,7 u 2016. godini. To znači da je 20% najbogatijeg stanovništva u Republici Srbiji imalo 9 puta veći ekvivalentni dohodak u odnosu na 20% najsiromašnijih. Vrednost ovog pokazatelja izmerena u prethodim godinama je znatno veća u odnosu na prosečnu vrednost za 28 zemalja EU (iznosi oko 5) i veća je od najveće vrednosti zabeležene u članicama EU⁴⁸. U 2016. godini koeficijent *Gini* je iznosio 38,6, što je značajno iznad proseka za 28 država članica Evropske unije (30,6), kao i iznad vrednosti koeficijenta *Gini* za države EU sa najizraženijim nejednakostima – što zahteva odgovarajući odgovor kroz mere politike. Gini koeficijent meren raspodelom potrošnje za Srbiju ima niske vrednosti – pri dnu je svetske liste Gini koeficijenata, što znači da je nejednakost potrošnje u Srbiji dosta umerena. Slično je i sa drugim pokazateljem nejednakosti – kvartilnim odnosom, koji u Srbiji beleži relativno nisku vrednost u poređenju sa drugim zemljama, ukazujući da nejednakost potrošnje u Srbiji nije posebno izražena, odnosno da je umerena po svetskim merilima⁴⁹.

Veliki deo ovih tema sadržan je u okviru **Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja Evropskoj uniji (ESRP)**. Na temu inkluzije važno je napomenuti i Strategiju za socijalno uključivanje Roma, dok je u oblasti borbe protiv diskriminacije i dalje aktuelna Strtegija prevencije i zaštite od diskriminacije do 2018. godine. Fiskalna politika u oblasti plata definisana je pre svega Fiskalnom

⁴⁵ Национална алијанса за локални економски развој (Налед)

⁴⁶ <http://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>

⁴⁷ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html>

⁴⁸ Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

⁴⁹ Ibid.

strategijom za 2017. godinu sa projekcijama za 2018. i 2019. godinu ali je pokrivena i Strategijom reforme javne uprave i Programom ekonomskih reformi.

CIJ 3: Dobro zdravlje

1. Kratak opis stanja

Zdravstvena zaštita stanovništva u Republici Srbiji se sprovodi preko mreže zdravstvenih ustanova. Zdravstvenu zaštitu na primarnom nivou obezbeđuje 158⁵⁰ domova zdravlja, sa razvijenom mrežom zdravstvenih stanica i ambulanti i zavodi koji sprovode zdravstvenu zaštitu pojedinih grupacija stanovništva, odnosno zdravstvenu delatnost iz pojedinih oblasti zdravstvene zaštite. Stacionarnu (bolničku) zdravstvenu zaštitu 2015. je pružalo 127 zdravstvenih ustanova. To su: stacionari pri domovima zdravlja (19), opšte bolnice (41), specijalne bolnice (36), zavodi (2), instituti (14), klinike (7), kliničko-bolnički centri (4) i klinički centri (4) sa ukupnim posteljnim fondom od 5,8 na 1.000 stanovnika.

Pored Republičkog zavoda za statistiku, referentna kuća za podatke o zdravlju i zdravstvu u Srbiji je Institut „dr Milan Jovanović Batut“. Na međunarodnom nivou, najrelevantiji set indikatora u ovoj oblasti prikuplja Svetska zdravstvena organizacija (SZO) sa više baza podataka, kao što su „European Health for All Database“ i „Global Health Observatory“. Iako ne u potpunosti, i neki drugi sistemi međunarodnog praćenja zdravstvenih indikatora obrađuju podatke za Srbiju. To su „European Core Health Indicators“ (ECHI) i Evropski zdravstveni potrošački indeks (*European Health Consumer Index - EHCI*) koji pokušava uporedno praćenje učinka zdravstvenih sistema 35 evropskih država s aspekta korisnika. Po ovom indeksu, koji svakako treba uzeti s velikom rezervom, proističe da je u poslednje tri godine postignut iskorak u kvalitetu zdravstvene zaštite, odnosno da se Srbija sa 30. pomerila na 24. mesto (od 35). To se pripisuje uvođenju novog informacionog sistema koji treba da dovede do smanjenja lista i vremena čekanja⁵¹. Broj pacijenata na listama čekanja u periodu 2011-2015 konstantno je rastao, da bi 2015. dostigao maksimalnu vrednost od 130.298 pacijenata⁵². U tom periodu je lista za kataraktu povećana za 68% pacijenata, a za kardiohirurgiju za 58%. Efikasne zdravstvene usluge i e-zdravlje su eksplicitni prioritet vlade u ovom mandatu, tako da će o navedenim indikatorima Ministarstvo zdravlja mesečno podnositi izveštaj.

Prema SZO, a u nepsredoj vezi sa ciljnom vrednošću **Smrtnost majki (3.1)** i UN pokazateljem 3.1.1, u Srbiji je 17 žena umrlo na 100000 rođene dece, dok je prema podacima Instituta „Batut“ taj broj bio 12⁵³. Procenat trudnica obuhvaćenih preventivnim pregledom u Srbiji iznosi 39,1%, što iako više nego u prethodne dve godine i dalje predstavlja neadekvatan obuhvat⁵⁴.

Ciljana vrednost **3.2. Neonatalna smrtnost** (UN pokazatelj 3.2.2) je 4 na 100000 novorođenčadi (SZO). Bez obzira što je **smrtnost novorođenčadi** u 2015. u tercijarnim ustanovama smanjena i iznosi 28, analizom pokazatelja kvaliteta rada porodilišta primećeno je da su u 2015. svi pokazatelji gori nego u prethodnim godinama. Tako je procenat porodilja koje su imale povredu pri porođaju kao i procenat novorođenčadi koja su imala povredu pri rađanju porastao, a povećala se dužina ležanja za normalan porođaj i u 2015.

⁵⁰ Здравствени годишњак за 2015

⁵¹ CEVES, „Какво нам је здравље“ – Систем индикатора за друштвени дијалог о здрављу и здравственом систему Србије, Пројекат: „Мерење ефикасности система здравства у Србији“, Фондација за отворено друштво, Србија, 2017.

⁵² Институт „др Милан Јовановић Батут“, Годишњи извештај о квалитету рада здравствених установа за 2015, 2016.

⁵³ Подаци се у међународним поређењима коригују због погрешног шифрирања узрока смрти и неправилно пријављених смрти које се десе ван болница.

⁵⁴ Институт „др Милан Јовановић Батут“, Годишњи извештај о квалитету рада здравствених установа за 2015, 2016.

iznosi 3,8 dana. **Smrtnost dece do 5 godina** (UN pokazatelj 3.2.1) je 7 na 1000 živorođenih⁵⁵. Obuhvat vakcinisane dece protiv difterije, tetanusa i pertusisa iznosi 95% a poliomijelitisa 94,9%. MMR vakcinacija je izvršena u 84% slučajeva, dok je obuhvat novorođenčadi BCG vakcinom iznosio 98,3%.⁵⁶ Po OECD-om indikatorima Srbija je pri dnu liste uporednih zemalja sa 93%, odnosno 86% obuhvaćenosti dece do 1 godine života (UN indikator 3.b.1). Podaci dobijeni Istraživanjem višestrukih pokazatelja (MICS) koje je sproveo Unicef ukazuju na značajno višu stopu smrtnosti dece i odojčadi ispod pet godina kod populacije u romskim naseljima. Anketa sprovedena za 2014. godinu, pokazala je značajano poboljšanje među ovom populacijom pošto je došlo do smanjenja od 50% vrednosti obe stope smrtnosti romske dece u romskim naseljima. To se može pripisati poboljšanju pokrivenosti zdravstvenim osiguranjem koje je omogućilo lakši pristup zdravstvenim uslugama i poboljšanu pokrivenost prenatalnih usluga tokom istog perioda kada su te usluge bile omogućene Romima preko romskih zdravstvenih medijatora⁵⁷(UN indikator 3.8.1.).

Stopa mortaliteta od zaraznih bolesti (na 100.000 stanovnika) iznosi 4.21 u 2015. Iste godine registrovano je 45 novoobolelih od HIV bolesti, najviše u starosnoj grupi od 40 do 49 godina, a prema podacima vitalne statistike, od Morbus HIV umrlo je 24 lica⁵⁸ (UN indikator 3.3.1.). S druge strane novoregistrovanih slučajeva tuberkuloze (UN indikator 3.3.2) je 962 što ukazuje na konstantan višegodišnji pad, čime se Srbija svrstava u zemlje sa niskim opterećenjem tuberkulozom u Evropi. Oba pokazatelja su u neposrednoj vezi sa ciljnom vrednošću **3.3. zarazne bolesti**.

Ciljna vrednost **3.4.** odnosi se na **smanjenje smrtnosti od nezaraznih bolesti kroz prevenciju**. Struktura 10 glavnih uzroka smrtnosti u Srbiji prema godinama izgubljenog života (GIŽ) slična je kao u korpi uporedivih zemalja, ali se ističemo po broju cerebrovaskularnih oboljenja (2.5 puta više nego EU28) i dijabetesa (2.25 puta više)⁵⁹ (UN indikator 3.4.1.), dok se po dobrom učinku izdvajamo kod smrtnosti vezanih za alkoholizam i zloupotrebu droga⁶⁰. U periodu 2006-2015 porasle su stope mortaliteta od malignih tumora (za 10,4%), šećerne bolesti (za 24,5%) i opstruktivnih bolesti pluća (za 21,2%). Istovremeno, zabeležen je pad stopa mortaliteta od povreda i trovanja (za 17,4%) i bolesti srca i krvnih sudova (za 3,6%). Smrtnost od infarkta miokarda je sa 14% u drugoj polovini 2007. smanjena na 8,0% u 2015⁶¹. UN indikator 3.4.1. pokriva stope smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti, raka, dijabetesa i hroničnih respiratornih bolesti.

Ipak, u mnogim oblastima se preventivne aktivnosti ne sprovode na sveobuhvatan način. Srbija ima izrazito visoke stope smrtnosti od raka grlića materice i dojke (3.49 na 1000)⁶² i očigledno postoji problem u kvalitetu zdravstvene nege. U 2016 je 38 opština (od 150) obuhvaćeno programom organizovanog skrininga raka dojke, 18 skriningom raka grlića materice, a 31 skriningom raka kolorektalnog karcinoma. Procenat preventivnih pregleda (1.108.698) u ukupnom broju pregleda (28.046.674) i poseta kod lekara je 4,0%⁶³.

⁵⁵ Ибид.

⁵⁶ Статистички годишњак за 2016, РЗС

⁵⁷ Извештај Владе Србије о реализацији миленијумске декларације и миленијумских циљева за период 2000-2015 године, октобар 2015.

⁵⁸ Здравствено-статистички годишњак РС 2015, Институт за јавно здравље „Батут“, 2016.

⁵⁹ СЗО, European Health for All Database, <https://gateway.euro.who.int/en/hfa-explorer/>

⁶⁰ CEVES, „Какво нам је здравље“ – Систем индикатора за друштвени дијалог о здрављу и здравственом систему Србије, Пројекат: „Мерење ефективности система здравства у Србији“, Фондација за отворено друштво, Србија, 2017.

⁶¹ Здравствено-статистички годишњак РС 2015, Институт за јавно здравље „Батут“, 2016.

⁶² Ибид.

⁶³ Национални план за усвајање правних тековина ЕУ (НПАА), друга ревизија, новембар 2016.

Institut „Batut“ upozorava na činjenicu da se odziv za dostavljanje podataka od strane ustanova smanjuje pa se kvalitet zaštite, uključujući i prevenciju ne može odgovarajuće da prati.

Ciljne vrednosti **3.5**, i **3.d** bave se rizicima, a naročito **prevencijom zloupotrebe opojnih droga i alkohola**. Uz podršku Evropskog centra za praćenje droga i zavisnosti od droga - EMCDDA osnovan je sistem za rano upozoravanje o novim psihoaktivnim supstancama, koji se nalazi u okviru Centra za monitoring droga i zavisnosti od droga. Takođe je završen Protokol o Sistemu za rano upozoravanje o novim psihoaktivnim supstancama. Međunarodna saradnja Ministarstva zdravlja u ovoj oblasti definisana je Zakonom o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama⁶⁴.

Ciljna vrednost **3. a. Primena „Okvirne konvencije SZO o kontroli duvana“** takođe se fokusira na smanjenje rizika po zdravlje. Ova oblast je u Srbiji uređena setom zakona⁶⁵, iako prema Nacionalnom planu za usvajanje pravnih tekovina EU, u periodu koji sledi fokus mora da bude na usklađivanju Zakona o duvanu sa Direktivom 2014/40/EU, odnosno izradi sveobuhvatnog zakona o kontroli duvana i izmenama i dopunama Zakona o duvanu, kako bi se primenjivali najviši standardi u oblasti zaštite bezbednosti i zdravlja. Bez obzira na određene mere na planu kontrole duvana, kao što su zabrana pušenja na javnim mestima, veće cene cigareta i isticanje štetnosti, Srbija je odmah posle Grčke u udelu pušača preko 15 godina u ukupnom broju stanovništva sa 42.1%⁶⁶ (UN indikator 3.a.1).

Univerzalan obuhvat zdravstvenom zaštitom (3.8) u Srbiji je ostvaren kroz obavezno zdravstveno osiguranje svih zaposlenih, samozaposlenih i njihovih porodica, a država obezbeđuje osiguranje penzionerima, nezaposlenima, izbeglicama i osetljivim grupama. Opremljenost resursima (broj lekara po stanovniku, broj boničkih postelja) kao i godišnja izdavanja za zdravstvo iz javnih i privatnih sredstava su jasno iznad komparativnih očekivanja (UN indikator 3.8.1). Ipak, u redovnim ispitivanjima o primanjima i uslovima života (SILC) koja se sprovode u EU 28 i zemljama kandidatima, Srbija je jedna od država sa najvećim udelom građana sa nezadovoljenim medicinskim potrebama sa 7,6% u 2014. Uzrok tome treba tražiti u neujednačenom teritorijalnom rasporedu resursa.

Ciljana vrednost **3.9.** odnosi se na **smanjenje smrtnosti od kontaminacije vode, vazduha i zemljišta** (UN indikator 3.9.1). Od ukupnog broja kontrolisanih javnih vodovoda gradskih naselja u Republici Srbiji u 2015. godini, 27 ili 17,4% vodovoda ima istovremeno i fizičko-hemijsku i mikrobiološku neispravnost, dok je samo 91 ili 58,7 % bilo ispravno. Pad zagađenosti vazduha sumpor-dioksidom u odnosu na prethodnu godinu zabeležen je u Beogradu, Boru, Smederevu i Kraljevu, dok su vrednosti povišene u Valjevu, Kikindi, Kruševcu, Čupriji i Jagodini. Srednja godišnja vrednost imisije azot-dioksida je prešla dozvoljenu srednju godišnju graničnu vrednost za naseljena mesta od 40,0 µg/m u slučaju Beograda, Obrenovca i Smedereva, to jest u 3 od 24 urbanih celina. Najzagađenija naselja u pogledu prisustva čađi bila su Zaječar i Užice⁶⁷.

2. EU i međunarodni procesi

Pravo na zdravlje ugrađeno je u brojne međunarodne ugovore i deklaracije. Najvažnije su: Međunarodna povelja o ljudskim pravima (1948), Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda (1950), Evropska socijalna povelja (1961), Međunarodna konvencija za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije (1965), Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima (1989), Sporazum o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979),

⁶⁴ „Службени гласник РС“, број 99/2010 од 27. децембра 2010. године

⁶⁵ Закон о дувану („Службени гласник РС“, бр. 101/05, 90/07, 95/10, 36/11, 93/12 и 108/13), Закон о оглашавању („Службени гласник РС“, број 6/16), Закон о заштити становништа од изложености дуванском диму („Службени гласник РС“, бр. 30/2010)

⁶⁶ СЗО, European Health for All Database, <https://gateway.euro.who.int/en/hfa-explorer/>

⁶⁷ Здравствено-статистички годишњак РС 2015, Институт за јавно здравље „Батут“, 2016.

Konvencija protiv mučenja, surovosti, nečovečnosti i poniženja (1984), Konvencija o pravima deteta (1989), UN Milenijumska deklaracija (2000-2001), Deklaracija o posvećenosti HIV/AIDS (2000) i međunarodne smernice za HIV/AIDS i ljudska prava (konsolidovana verzija 2006).

Ustav Svetske zdravstvene organizacije (1946) je akt koji ustanovljava princip da su vlade država odgovorne za zdravlje stanovništva. U skladu s ovim aktom usvojene su međunarodna zdravstvena regulativa (International Health Regulations) (2005) koja pravno obavezuju države da prate i obaveštavaju SZO o događajima koji predstavljaju međunarodnu zdravstvenu opasnost.

Evropska socijalna povelja (1961) navodi da svako ima pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, bez obzira na sredstva kojima raspolaže. Ova povelja posebno obavezuje države da otklone uzroke bolesti, promovišu zdravlje, sprečavaju epidemije i podstiču ličnu odgovornost za zdravlje.

Sporazum o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979, 1999) je jedina međunarodna konvencija koja štiti reproduktivna prava žena i propisuje da države moraju da osiguraju jednaku dostupnost medicinskih usluga, uključujući i mere planiranja porodice i besplatnu negu i odgovarajuću ishranu tokom trudnoće, post natalnog perioda i dojenja.

Rezolucija o principima zaštite osoba sa mentalnim bolestima (1991) i unapređenje mentalnog zdravlja promoviše prava mentalno obolelih/zaostalih obuhvata propozicije koje se odnose na informisani pristanak, tajnost podataka, standarde za negu i tretman. Jedan od principa zabranjuje diskriminaciju po osnovu mentalne zaostalosti.

UN konvencija o pravima osoba sa smetnjama (2006), Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv medicinskih proizvoda i ostalih zločina koji ugrožavaju javno zdravlje (2011).

U okviru **Talinske deklaracije** „Zdravstveni sistemi za zdravlje i blagostanje” zemlje članice su se između ostalog obavezale da će: promovisati zajedničke vrednosti solidarnosti, pravednosti i učešća u formulisanju zdravstvenih politika, planiranju i raspodeli resursa i drugim aktivnostima koje obezbeđuju da se na taj način posvećuje pažnja potrebama siromašnih i drugih posebno osetljivih populacionih grupa; Investirati u zdravstvene sisteme i stimulisati investiranje u druge sektore; Promovisati transparentnost i biti odgovorni za učinke zdravstvenih sistema kako bi se postigli merljivi rezultati.

Kroz „**Okvirnu konvenciju SZO o kontroli duvana SZO**“ Srbija se obavezuje da primeni različite mere u kontroli duvana kojima se smanjuju ponuda i tražnja za duvanskim proizvodima, a time i štetne posledice po zdravlje stanovnika.

EU Strategija zdravlja 2020 gradi okvir za sprovođenje politika u zdravstvu i fokusira se na dva strateška cilja: poboljšanje zdravlja za sve i smanjenje zdravstvenih nejednakosti; unapređenje liderstva i participativnog upravljanja za zdravlje. Definisana su četiri prioriteta koja obuhvataju: investiranje u zdravlje kroz celoživotni pristup i osnaživanje građana, rešavanje opterećenja od ključnih zaraznih i nezaraznih bolesti, jačanje sistema zdravstva koji je usmeren na građane, kapaciteta za javno zdravlje i delovanje u vanrednim situacijama i stvaranje podržavajućih okruženja i otpornih zajednica.

Kada je reč o javnom zdravlju, pravne tekovine EU (pregovaračko poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja) pokrivaju oblasti koje se odnose na kontrolu duvana, ozbiljne prekogranične opasnosti po zdravlje, uključujući prenosive bolesti, krv, tkiva, ćelije i organe, prava pacijenta na prekogranično zdravstveno osiguranje, medicinske proizvode, kozmetiku i medicinske uređaje, kao i one koje su u vezi sa mentalnim zdravljem, prevencijom zloupotrebe droga, nejednakosti kada je reč o zdravlju, ishranom, smanjenjem štetnih posledica korišćenja alkohola, skriningom za rak, zdravim okruženjem uključujući prevenciju

povreda, promovisanje bezbednosti, aktivno i zdravo starenje, kao i evropsko delovanje u oblasti retkih bolesti⁶⁸.

Republika Srbija je pristupila trećem Programu aktivnosti EU u oblasti zdravlja (2014-2020). Zadatak ovog programa je pronalaženje i promovisanje najbolje prakse za sprovođenje najefikasnijih preventivnih mera za rešavanje ključnih faktora rizika, kao što su pušenje, zloupotreba alkohola, gojaznost, HIV/AIDS, sa fokusom na prekogranične zdravstvene pretnje, a sve u cilju sprečavanja bolesti i promovisanja zdravih stilova života⁶⁹. Kroz ovaj Program Srbija će dobiti podršku za usaglašavanje sa evropskim standardima u javnozdravstvenim oblastima, kao što su: zarazne bolesti, kontrola duvana, mentalno zdravlje, transplantacija i transfuzija.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

U periodu do 2010. usvojene su brojne strategije u oblasti javnog zdravlja i zdravstva⁷⁰, čiji je rok istekao. Nisu na pravi način pravile koherentan strateški okvir u ovoj oblasti, jer su bile različitog stepena tematske opštosti, uglavnom bez akcionih planova i sistema praćenja, tako da se postavlja pitanje da li su, i u kojoj meri sprovedene. Trenutno je sektor kako bez potrebne krovne strategije, tako i bez dokumenata javnih politika koje bi razradile nedostajuće relevantne tematske podoblasti. Samim tim nema ni jasno definisanih i prioritizovanih ciljeva koji bi na duži rok efektivnije usmerili alokaciju raspoloživih resursa. Pošto nisu artikulisani konkretni rezultati, ne postoji sveobuhvatan okvir za transparentan način procene napretka i efekata politika u zdravstvu.

Ciljna vrednost **3.4. nezarazne bolesti** strateški je u Srbiji uobličena kroz **Strategiju za prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti + AP do 2018**. Strategijom su obuhvaćene kardiovaskularne bolesti, maligni tumori, dijabetes, hronična opstruktivna bolest pluća i bolesti muskuloskeletnog sistema (bez povreda), jer ove HNB već decenijama čine veliki deo opterećenja bolestima u Srbiji, a imaju zajedničke faktore rizika (pušenje, konzumiranje alkohola, nepravilna ishrana i fizička neaktivnost) i socijalno-ekonomske determinante.

Istoj ciljnoj vrednosti doprinosi i **Strategija razvoja mentalnog zdravlja 2007-2017** sa tri ključna cilja koji se odnose na poboljšanje zdravlja kroz prevenciju mentalnih poremećaja i njihovo lečenje, kao i unapređenje mentalnog zdravlja, zatim su odgovor na zahteve ugroženih osoba, jer je potrebno da se poboljšaju mehanizmi za zaštitu prava pojedinaca sa mentalnim poremećajima i napokon finansijsku zaštitu koja treba da dovede do toga svi osnovni psihotropni lekovi budu dostupni, odnosno da budu na pozitivnoj listi.

Sadašnji odgovor Srbije na ciljnu vrednost **3.5. prevencija zloupotrebe opojnih droga** je **Strategija o sprečavanju zloupotrebe droga za period od 2014-2021 i njen prateći Akcioni plan (2014-2017)**. Ovaj strateški dokument je u skladu sa Strategijom EU za borbu protiv droga (2013-2020) i Akcionim planom EU za borbu protiv droga (2013-2016).

⁶⁸ Извештај о скринингу за поглавље 28, 2015.

⁶⁹ Национални план усвајања правнихтековина ЕУ, друга ревизија, новембар 2016.

⁷⁰ Стратегија контроле дувана, Стратегија безбедности и здравља на раду у РС за период 2009-2012, Стратегија јавног здравља РС, Стратегија за обезбеђење адекватних количина крви, Стратегија подстицања рађања, Стратегија за палијативно збрињавање, Стратегија за превенцију и контролу хроничних незаразних болести, Стратегија за стално унапређење калитета здравствене заштите и безбедности пацијената, Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у РС, Стратегија развоја заштите менталног здравља, Стратегија о ХИВ инфекцији и АИДС-у.

Strategija podsticanja rađanja kao posebne ciljeve, između ostalog, navodi ublažavanje ekonomske cene podizanja deteta; usklađivanje rada i roditeljstva; osnaživanje psihološke cene roditeljstva; promociju reproduktivnog zdravlja adolescenata i borbu protiv neplodnosti. Time je određen strateški pravac koji je u neposrednoj vezi sa ciljnom vrednošću **3.7 reproduktivno zdravlje**.

Prema NPAA, urađen je **Nacrt Nacionalnog programa prevencije štete upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Srbiji 2016 – 2020, sa Akcionim planom**, ali još uvek nije usvojen. Takođe se u periodu do 2018. planira rad na izradi **Strategije za retke bolesti** sa Akcionim planom za njeno sprovođenje. Strategija treba u potpunosti da bude usklađena sa Preporukom Saveta Evrope o aktivnostima u oblasti retkih bolesti i doprinosi ciljnoj vrednosti **3.a primena Okvirne konvencije SZO o kontroli duvana**.

Cilj 4: Obezbediti inkuzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja.

1. Kratak opis stanja

Obrazovanje je pokretač održivog razvoja i ekonomskog rasta. Na globalnom nivou ostvaren je veliki napredak na ostvarenju univerzalnog osnovnog obrazovanja. Broj dece koje ne pohađaju nastavu prepolovljen je od 2000. godine⁷¹. Ovo je praćeno i povećanjem pismenosti i većim brojem devojčica koje se školuju. Ipak, i dalje postoje velike razlike u dostupnosti obrazovanja za razne marginalizovane grupe. COR 4 promoviše ideju da sva deca završe osnovno i srednje obrazovanje do 2030. godine.

Srbija je jedna od retkih evropskih zemalja u kojima srednje obrazovanje nije obavezno što nepovoljno utiče na ostvarenje **cilja 4.1.** koji se odnosi na **besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje za sve**. Prema podacima RZS, u populaciji starijih od 15 godina oko 35% osoba ili nema završeno osnovno obrazovanje ili ima samo osnovno obrazovanje. Iako se broj dece na svim nivoima smanjuje zbog demografskih promena, obuhvat je u blagom porastu. Kod osnovnog obrazovanja obuhvat je 97,6%⁷². Iako skoro svi učenici nastavljaju obrazovanje posle osnovne škole, zbog velikog osipanja obuhvat generacije srednjim obrazovanjem je samo 88,7%. O kvalitetu osnovnog obrazovanja najbolje govori OECD PISA test (poslednji put rađen 2012. godine u Srbiji) prema kome su petaestogodišnjaci iz Srbije postigli u proseku 60 poena manje u odnosu na prosek OECD zemalja koji iznosi 500.

Obrazovni sistem u Srbiji nije dovoljno inkluzivan, jer njegovi kapaciteti da odgovori na obrazovne potrebe različitih osetljivih društvenih grupa nedovoljno su razvijeni, kao i afirmativne mere za upis učenika iz porodica nižeg socioekonomskog statusa. Mnoge obrazovno-vaspitne ustanove imaju arhitektonske barijere koje onemogućavaju obrazovanje osoba sa invaliditetom. U Srbiji postoji ukupno 48 škola za učenike sa smetnjama u razvoju. U 2014. godini u ove škole je bilo upisano 289 u predškolske programe, 4119 đaka u osnovne škole i 2008 u srednje škole⁷³.

Za ostvarenje **cilja 4.2. pristup kvalitetnom razvoju u ranom detinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju** bitan je podatak da je obuhvat obaveznog predškolskog obrazovanja (UN indikator 4.2.2.) na zadovoljavajućem nivou i iznosi 96,6%. Ipak, u ukupnom predškolskom vaspitanju učestvuje manje od 50% dece, što je daleko ispod evropskog proseka od preko 85%. Veliki problem predstavlja i neadekvatna mreža predškolskih ustanova i nedovoljni kapaciteti.

U vezi sa ciljem **4.3. jednaka dostupnost jeftinog i kvalitetnog tehničkog, stručnog i tercijarnog obrazovanja**, u Srbiji je obuhvat generacije koja pohađa fakultet i visoke škole oko 48% i pokazuje

⁷¹ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-4-quality-education.html>

⁷² <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/28/89/05-OBRAZOVANJE.pdf>

⁷³ <http://www.zuov.gov.rs/obrazovno-vaspitne-ustanove/>

tendenciju blagog rasta. Najveći problem predstavlja neusklađenost kvalifikacija sa potrebama tržišta rada što je od važnosti za ostvarenje **cilja 4.4. povećati broj mladih i odraslih sa relevantnim veštinama**.

Prema UNICEF-ovim podacima Srbija je 39. zemlja na svetu (od 160) prema stopi pismenosti (UN indikator 4.1.1.) koja u Srbiji iznosi 98,1% što je u direktnoj vezi sa ostvarenjem **cilja 4.6.**(jezička i numerička pismenost za sve mlade i znatan broj odraslih).

2. EU i drugi međunarodni procesi u ovoj oblasti

“Pametani rast” zasnovan na obrazovanju i nauči jedan je od tri temelja strategije **Evropa 2020**. Putem Agende veština, strateškog okvira za obrazovanje i obuke i kroz Pametan rast” zasnovan na obrazovanju i nauči jedan je od tri temelja strategije Evropa 2020. Putem Agende veština, strateškog okvira za obrazovanje i obuke i kroz Erasmus+ programe, Evropa direktno podržava unapređenje obrazovanja i obuka u zemljama članicama.

Srbija i dalje ima status partnerske zemlje u okviru programa **Erazmus+** što znači da su delovi ovog programa otvoreni za Srbiju a naročito oni koji se odnose na segment visokog obrazovanja. Prema NPAA, predviđeno je da Republika Srbija ostvari punopravno učešće u programu Erazmus+ početkom 2019. godine.

U prethodnom periodu od 2001. do 2013. godine Srbija je aktivno učestvala u **Tempus** programu Evropske unije (pre nego što je integrisan u Erazmus+ program). Institucije iz Srbije su privukle oko 45 miliona evra iz Tempus programa i kao takav bio je najveći finansijski instrument za modernizaciju visokog obrazovanja u Srbiji i uključivanje Srbije u aktuelne tokove evropskog prostora visokog obrazovanja.

U aprilu mesecu 2014. godine, Republika Srbija je prihvatila poziv Evropske komisije za učešće u **Otvorenom metodi kordinacije** (OMK) u oblasti obrazovanja i obuka i time prihvatila prava i obaveze u ovoj oblasti do punopravnog pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji.

Za pristupanje Srbije Evropskoj uniji od velike je važnosti činjenica da je Srbija u februaru 2017. godine uspešno otvorila i privremeno zatvorila **pregovaračko poglavlje 26** koje se odnosi na obrazovanje i kulturu.

Srbija učestvuje i u velikom broj regionalnih inicijativa koje su relevantne za ostvarenje COR 4. Posebno je važno napomenuti **Centar za preduzetničko učenje Jugoistočne Evrope** (SEECCEL) kao i **Inicijativa za reformu obrazovanja Jugoistočne Evrope** (ERISEE). Za reforme u Srbiji važna je i saradnja sa **Evropskom fondacijom za obuke** (ETF), sa centrom u Italiji čiji je cilj razvoj edukacije i trening sistema u partnerskim državama Evropske unije.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

Najvažniji strateški dokument Republike Srbije za ostvarenje COR 4. je Strategija razvoja obrazovanja do 2020. godine (sa Akcionim planom) koja je usvojena 2012. godine. Ovaj krovni strateški dokument pokriva sve nivoe obrazovanje u Srbiji kao i sve aspekte obrazovnog sistema, uključujući inkluzivnost obrazovanja, usklađivanje sa potrebama privrede, unapređenje kvaliteta i obuhvata.

4.1. COR 4 – Ciljna vrednost: Besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje za sve – je u fokusu Strategije razvoja obrazovanja i pratećeg Akcionog plana. Prioriteti Strategije u ovoj oblasti su usavršavanje i primena standarda obrazovanja, optimizacija mreže škola, smanjenje stope osipanja, vrednovanje obrazovnih postignuća i jačanje vaspitne funkcije škola. Jedna od aktivnosti definisanih Akcionim planom je i razvoj inkluzivnog obrazovanja. Planirano je uspostavljanje jedinice za inkluziju, donošenje podzakonskih akata u ovoj oblasti i donošenje plana razvoja i praćenja ove oblasti. Rok za ovu aktivnost je 2020. godina.

Veliki broj aktivnosti predviđenih Strategijom usmeren je ka ostvarenju cilja **COR 4 – Ciljna vrednost: pristup kvalitetnom razvoju u ranom detinjstvu, brzi i predškolskom obrazovanju (4.2)**. Cilj je uvođenje bar poludnevnog predškolskog programa u trajanju od jedne školske godine za svu decu između 3 i 5,5 godina. Neophodno je i definisanje i usvajanje standarda kvaliteta, akreditacija predškolskih ustanova, povećanje obuhvata i unapređenje mreže predškolskih ustanova. U ovoj oblasti, značajna sredstva za realizaciju ovih ciljeva dobijena su u okviru projekta Svetske banke za unapređenje predškolskog obrazovanja.

COR 4 – Ciljna vrednost: jednaka dostupnost jeftinog i kvalitetnog tehničkog, stručnog i tercijarnog obrazovanja (4.3) prepoznat je u svim svojim aspektima u okviru postojeće Strategije. Od velike važnosti za ovaj cilj je i uspostavljanje Nacionalnog okvira kvalifikacija (NOK) ali i drugih mera predviđenih strategijom. Akcioni plan u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja predviđa standardizaciju ispita, uvođenje majstorskog obrazovanja, fleksibilniju organizaciju nastave, usklađivanje sa potrebama privrede, smanjenje stope ranog napuštanja, uključivanje poslodavaca u proces razvoja ovog stepena obrazovanja i uspostavljanje sistema praćenja i vrednovanja. Veliki broj mera odnosi se i na unapređenje tercijarnog obrazovanja. Ipak, trenutni model finansiranja visokog obrazovanja ne zasniva se na potrebama tržišta rada ili predikcijama razvojnih strategija zemlje već je baziran na broju odeljenja i nastavnog osoblja fakulteta.

COR 4 – Ciljna vrednost: povećati broj mladih i odraslih sa relevantnim veštinama (4.4) je od izuzetne važnosti za Srbiju. Zbog neusklađenosti kvalifikacija radne snage sa potrebama tržišta rada, u toku je uvođenje koncepta Nacionalnog modela dualnog i preduzetničkog obrazovanja kojima bi učenici srednjih škola imali intenzivnu praktičnu pripremu u preduzećima u kojima bi se kasnije i zaposlili. U okviru pilot programa dualnog obrazovanja već je uključeno 1000 učenika i 62 kompanije od kojih određeni broj čine i mala i srednja preduzeća na lokalnom nivou.

Jedan od ciljeva Strategije je i pravičniji sistem obrazovanja koji će omogućiti veći obuhvat sve dece i posebno dece iz marginalizovanih grupa što je u skladu sa **COR 4 – Ciljna vrednost: eliminisati rodnu nejednakost u obrazovanju i obezbediti jednak pristup za ranjive grupe, uključujući osobe sa invaliditetom i decu u ranjivim situacijama (4.5)**. Samo jedna od mera predviđenih Akcionim planom bavi se inkluzivnim obrazovanjem a posebne aktivnosti nisu definisane za različite kategorije marginalizovanih grupa. Tema obrazovanja prepoznata je kao izuzetno bitna i u okviru **Strategije za unapređenje položaja Roma** u Republici Srbiji⁷⁴ koja među prioritete stvrstava i programe koji se odnose na sve nivoe obrazovanja, kao i na obrazovanje odraslih, afirmativne mere za permanentno obrazovanje Romkinja i veći obim stipendiranja budućih romskih studenata, sa naglaskom na devojkice.

Strategija prepoznaje i nedovoljnu funkcionalnu, matematičku i naučnu pismenost (kao i informatičku i kulturno-umetničku pismenost) kod učenika osnovnih škola u Srbiji kao problem. Ipak, specifične aktivnosti za realizaciju **COR 4 – Ciljna vrednost: jezička i numerička pismenost za sve mlade i znatan broj odraslih (4.6)** nisu definisane Akcionim planom. Jedan od prioriteta gorepomenute Strategije za unapređenje položaja Roma u Republici Srbiji je i opismenjavanje Romkinja svih uzrasta.

COR 4 – Ciljna vrednost: unaprediti znanja i veštine za održivi razvoj (4.7) nije dovoljno pokriven postojećom Strategijom. Iako ovaj dokument prepoznaje važnost unapređenja obrazovanja u oblasti životne sredine za potrebe održivog razvoja, u Akcionom planu nisu definisane konkretne mere za ostvarenje ovog cilja. U ovom trenutku, jedine aktivnosti koje se sprovode a u vezi su sa ostvarenjem ovog cilja nisu sistemske već se svode na aktivnosti pojedinih škola, često uz donatorsku podršku. Iako

⁷⁴ <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Strategija-SR-web-FINAL.pdf>

Strategija održivog razvoja do 2018. godine daje nešto veći prostor ovoj temi, praćenje sprovođenja ove Strategije se ne sprovodi još od 2010. godine.

Jačanje vaspitne funkcije škola na svim nivoima obrazovanja sa ciljem prevencije nasilja integrisano je kao prioritet u Strategiju i Akcioni plan što je važno za ostvarenje **COR 4 – Ciljna vrednost: izgraditi i poboljšati obrazovne objekte (prilagođeni osobama sa invaliditetom, bezbedna, nenasilna, inkluzivna i delotvorna okruženja za učenje) (4.a)**. Strategija takođe prepoznaje važnost unapređenja obrazovne infrastrukture za kvalitet obrazovanja. Ipak, specifične mere za prilagođenje objekata osobama sa invaliditetom nisu prepoznati u okviru strateškog okvira. Uskoro se očekuje donošenje **Strategije unapređenja položaja osoba sa invaliditetom** u Republici Srbiji koja će bolje odgovoriti na ovo važno pitanje.

2.2.3. Životna sredina i klima (ciljevi održivog razvoja 6,7, 11,12,13 i 15)

U ovom segmentu opisani su rezultati mapiranja strateškog okvira u odnosu na ciljeve koji su relevantni za zaštitu životne sredine i borbe protiv klimatskih promena.

Cilj 13: Borba protiv klimatskih promena

1. Kratak opis stanja

Klimatske promene manifestuju se prevashodno u promeni trenda prosečne godišnje temperature i količine padavina. Procene⁷⁵ za naše područje do kraja veka ukazuju na povećanje godišnje temperature vazduha i do 4°C (globalna ciljana vrednost je maksimalno 2°C). Takođe se očekuje smanjenje letnjih padavina i do 20%. Implikacije po poljoprivredne kulture su više nego očigledne.

Ukupne materijalne štete izazvane ekstremnim klimatskim i vremenskim uslovima u Srbiji, od 2000. do danas, prelaze 5 milijardi evra, a više od 70% gubitaka su povezani sa sušom i visokim temperaturama. Drugi glavni uzrok značajnih gubitaka bile su poplave. Uložena sredstva za adaptaciju u iznosu od 68 miliona evra su nesrazmerno male, što ukazuje na neophodnost intenzivnijeg sprovođenja mera adaptacije, kao jednog od oblika prevencije⁷⁶. Prema EU strategiji adaptacije na izmenjene klimatske uslove (2013), ulaganjem 1 EUR u prevenciju od poplava, izbegava se plaćanje saniranja šteta u iznosu od 6 EUR. Izdvajanja iz budžeta RS za zaštitu životne sredine 2015. godine iznosila su 0,3 % bruto domaćeg proizvoda, što je čak 5 do 8 puta manje nego u državama članica EU iz Centralne Evrope gde su u periodu pre pristupanja EU, njihova ulaganja u oblast životne sredine kretala u rasponu 1,5 % - 2,5 % BDP⁷⁷. Ukupni prihodi od naknada koje se odnose na zaštitu životne sredine po principu „zagađivač plaća“ u 2015. godini iznosili su 0,24 % BDP, što je manje nego u 2014 sa 0,27 % učešća u BDP. Ulaganja privrednih sektora 2015. iznosila su 0,21 % BDP, za razliku od 2013. kada je učešće u BDP bilo 0,32 %. U odnosu na ukupna sredstva, najveći udeo u ulaganjima za životnu sredinu ima sektor energetike i rudarstva sa 57,8 %.

U borbi protiv klimatskih promena bitni su brojni faktori kao što su kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, upravljanje vodama, zaštita prirode i zemljišta, kontrola industrijskog zagađenja i energetskih transformacija, upravljanje rizikom, efikasnost i kvalitet civilne zaštite. Tako je tokom 2015. godine 58,5 % stanovništva Republike Srbije imalo je čist ili neznatno zagađen vazduh. U istom periodu 36,2 % stanovništva je imalo kvalitet vazduha koji zahteva poboljšanje. Naročito u aglomeracijama Beograd, Bor,

⁷⁵ Тихомир Поповић, Елизабета Радуловић, Миленко Јовановић: Колико нам се мења клима, каква ће бити наша будућа клима?, Агенција за животну средину, Министарство за заштиту животне средине

⁷⁶ Ана Репец, Национални циљеви у области климатских промена - напредак у спровођењу међународних обавеза и хармонизацији са правним тековинама ЕУ, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, септембар 2016.

⁷⁷ Агенција за заштиту животне средине: Извештај о економским инструментима за заштиту животне средине у Републици Србији за 2015. -индикаторски приказ, 2017.

Užice i Pančevo tokom 2015. godine vazduh je bio prekomerno zagađen.⁷⁸ Analiza udela glavnih izvora lokalizovanog zagađenja zemljišta u ukupnom broju pokazuje da najveći udeo imaju javno komunalne deponije sa 42,78%. U planiranju mera za smanjenje rizika važno je usmeriti pažnju i na procese nestabilnosti terena sa pojavama klizišta i odrona, zastupljenih na oko 25-30% teritorije Republike Srbije⁷⁹.

Jedan od ključnih izazova u borbi protiv klimatskih promena i planiranja odgovarajućih mitigacionih mera je dostupnost i ažurirano prikupljanje kvalitetnih podataka sa terena. Odsek za klimatske promene pri Ministarstvu zaštite životne sredine redovno podnosi izveštaje Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime (UNFCCC) koji uključuju i odredbe Uredbe o mehanizmu za monitoring. Prema revidiranom Nacionalnom planu za usvajanje pravnih tekovina (NPAA), puno ispunjenje zahteva u vezi sa monitoringom i izveštavanjem očekuje se najkasnije 2019. godine. Agencija za zaštitu životne sredine, 2014. je prvi put izveštavala prema Evropskoj mreži za informacije i posmatranje (EIONET) za SO₂, NO₂, NO, NO_x, CO, PM₁₀ i ozon koristeći e-izveštavanje. Uspostavljen je informacioni sistem Nacionalnog registra izvora zagađivanja, što omogućava Agenciji za životnu sredinu (MŽS) integrisano elektronsko izveštavanje o životnoj sredini. Internet portal PRTR registra (registar velikih izvora zagađivanja), u skladu sa Arhuskom konvencijom omogućava javnosti efikasan pristup informacijama⁸⁰. Time Agencija za zaštitu životne sredine obezbeđuje relevantne informacije o količinama otpada koje do sada nisu u potpunosti praćene. Kroz rad Nacionalne ozonske kancelarije, pri Ministarstvu zaštite životne sredine, Srbija kao potpisnica Montrealskog protokola ispunjava preuzete obaveze primenom propisa i pružanjem pomoći industriji u rashladnom sektoru, za smanjenje upotrebe i ispravno postupanje sa supstancama, koje oštećuju ozonski omotač⁸¹.

Očekuje se da će zahtevi iz Direktive o odgovornosti za štetu prema životnoj sredini biti prenešeni u domaće zakonodavstvo posebnim Zakonom o odgovornosti za štetu prema životnoj sredini, čime je planirano potpuno prenošenje te Direktive u 2018. godini.

2. EU i drugi međunarodni procesi u oblasti klimatskih promena

EU, kao lider u oblasti politika koje se odnose na zaštitu životne sredine i ublažavanje klimatskih promena (**pregovaračko poglavlje 27**), setom direktiva nameće najviše standarde u podsticanju održivog razvoja. To čini kroz prelazak na privredu efikasnih resursa, niske emisije gasova, princip „zagađivač plaća“, borbu protiv nanošenja štete životnoj sredini u samom izvoru, adaptacije na klimatske promene i povećanja otpornosti na katastrofe. Oblast klimatskih promena regulisana je sa 58 odluka/uredbi/direktiva. Prevođenje EU direktiva u nacionalno zakonodavstvo, a naročito njihova implementacija je veoma zahtevna i podrazumeva ogromne investicije. Investicioni troškovi⁸² samo za kvalitet vazduha i klimatske promene u cilju potpune usklađenosti sa EU zahtevima procenjene su na 294 miliona EUR.

⁷⁸ Министарство пољопривреде и заштите животне средине: Годишњи извештај о стању квалитета ваздуха у Републици Србији 2015. Године

⁷⁹ Агенција за заштиту животне средине: Извештај о стању земљишта у републици србији ▪ индикаторски приказ, 2017.

⁸⁰ Министарство заштите животне средине, Агенција за заштиту животне средине, ИЗВЕШТАЈ - Управљање отпадом у републици србији у периоду 2011-2016. година, јул 2017.

⁸¹ Министарство за заштиту животне средине, <http://www.ekologija.gov.rs/obuke-i-kampanja-o-znacaju-zastite-ozonskog-omotaca/#more-22304>

⁸² Национална стратегија РС за апроксимацију у области животне средине

Smanjenje potrošnje energije i zagađenja životne sredine kao posledica energetske transformacije je ključni cilj energetske politike EU⁸³ kroz koju se sprovodi značajan deo Acquis-a za klimu. *Energetska zajednica Jugoistočne Evrope*, čija je Srbija članica, usmerava sprovođenje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije, kao i sprovođenje obaveza predviđenih *Kjoto protokolom*. Time se doprinosi ispunjenju **COR 13**, preciznije **ciljanaj vrednost (13. a)** koja se odnosi na **sprovođenje obaveza preuzete iz „Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama“**.

Evropska unija, kroz **2030 Okvir za klimatsku i energetske politiku (2030 climate and energy policy framework)** određuje pravac i ciljne vrednosti: Pобољшanje energetske efikasnosti za 27%; Udeo obnovljivih izvora energije za 27%; Smanjenje emisije CO₂ za najmanje 40% u odnosu na 1990.

U okviru Energetske zajednice za Jugoistočnu Evropu, sredinom 2017. osnovana je „Akciona grupa za klimu“ (Climate Action Group), kao platforma za saradnju predstavnika ministarstava i drugih relevantnih institucija nadležnih za energetiku, klimatske promene i životnu sredinu. Cilj ove inicijative je kako u podršci razvoju klimatske politike i transponovanju relevantne regulative u nacionalna zakonodavstva, tako i efektivnom sprovođenju te politike i postavljanju novih ciljnih vrednosti za 2030. za sve članice potpisnice. Energetska zajednica i Balkanska zelena fondacija organizovali su tzv. Forum održivosti (Sustainability Forum) na kome se okuplja veliki broj zainteresovanih strana i tematizuje prestrojavanje ka održivoj energetici. Ujedno je potpisan i Memorandum o razumevanju sa EBRD s ciljem jačanja saradnje u oblasti razvoja održive energetike i klimatskih promena na Zapadnom Balkanu.

Od međunarodnih konvencija treba istaći **Okvirnu konvenciju o klimatskim promenama** usvojenu na Rio konferenciji 1992. godine. Imala je za cilj stabilizaciju gasova s efektom staklene bašte. Obaveze, između ostalog, obuhvataju razvoj i objavljivanje nacionalnih katastarskih emisija i izvora svih gasova staklene bašte koji se ne kontrolišu Montrealskim protokolom, formulisanje, ostvarivanje i ažuriranje nacionalnih i/ili regionalnih programa za ublažavanje nepovoljnih posledica i adaptaciju na promenu klime. **Protokol iz Kjota** potpisalo je 159 država 1997. godine. On sadrži kvantifikovane obaveze u pogledu smanjenja emisija za industrijalizovane države.

Ključnim odredbama **Pariškog Sporazuma** iz 2015. predviđeno je sledeće: ograničenje povećanja temperature ispod 2°C u odnosu na predindustrijski period; usvajanje nacionalnih doprinosa, odnosno nacionalnih ciljanih vrednosti, *njihovu reviziju svakih pet godina* i određivanje mera za njihovo postizanje; obaveza dostavljanja redovnih izveštaja o emisijama i postignutom napretku u odnosu na nacionalno određene mete. Srbija se i pre Pariske konferencije o klimatskim promenama obavezala da smanji emisije gasova sa efektom staklene bašte za 3%, čime bi ujedno i smanjila zavisnost od uvoza energije.

Okvir iz Sendaja za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030 (Hjogo okvir) cilja na znatno smanjenje rizika od katastrofa i gubitka života, uslova za stvaranje sredstava za život i zdravlja i gubitka ekonomske, fizičke, kulturne i ekološke imovine ljudi, kompanija, zajednica i zemalja.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

Do sad je Srbija za UNFCCC podnela **Prvu nacionalnu komunikaciju o klimatskim promenama (NC1, 2010)** i **jedan dvogodišnji ažurirani izveštaj (BUR1, 2016)**. Usvajanje **Drugog nacionalnog izveštaja prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime (SNC)** je bilo predviđeno je do kraja 2016. godine, ali je odloženo.

⁸³ Osnovna dokumenta: EU Paket za klimu i energiju (zakodavni paket), Okvir za 2030, Roadmap 2050 (strategija) - Смањење емисија за 80% у односу на ниво из 1990, Стратегија адаптације на измењене климатске услове ЕУ – 2013.

Republika Srbija je usvojila set strateških dokumenata koji se odnose na upravljanje rizicima koji su vezani za klimatske promene i kojima se operacionalizuje **COR 13 - Ciljna vrednost: Prilagodljivost na rizike vezane za klimatske promene (13.1)**_ Treba istaći **Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda** sa AP do 2020. (UN indikator 13.1.2) koji sadrži 6 komponenti: Izgradnja i razvoj institucija; Identifikacija i praćenje rizika vezanih za elementarne nepogode; Strukturno i nestrukturno smanjenje rizika; Sistemi ranog upozoravanja i spremnosti; Strategija finansiranja u slučaju rizika; Efikasan oporavak.

Programom za finansiranje rizika u slučaju elementarnih nepogoda za Republiku Srbiju do 2019. definisana su ciljevi za nacionalni, lokalni i individualni nivo.

Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama ostvaruje se kroz strateške oblasti usklađene sa Hjogo okvirom za delovanje: smanjenje rizika od katastrofa treba da postane nacionalni i lokalni prioritet sa jakim institucionalnom osnovom za sprovođenje; identifikacija, procena i praćenje rizika i poboljšano rano upozorenje; upotreba znanja, inovacija i obrazovanja u cilju izgradnje kulture bezbednosti i otpornosti na svim nivoima; smanjenje faktora rizika; i priprema za slučaj katastrofe radi efikasnog (hitnog) reagovanja na svim nivoima. Ipak, treba napomenuti da za ovu strategiju nije urađen Akcioni plan, pa je implementacija i praćenje onemogućeno. Slična situacija je i sa Strategijom zaštite od požara za period od 2012. do 2017. godine koja takođe nema AP.

Ključni strateški dokumenti u ovoj oblasti još uvek nisu usvojeni. U pripremi je **Strategija borbe protiv klimatskih promena sa akcionim planom** kao krovni dokument i **Strategija adaptacije na izmenjene klimatske uslove** (izrada planirana kroz IPA 2016). Od Strategije za borbu protiv klimatskih promena se očekuje da identifikuje prioritetne mere za smanjenje emisije gasova i definiše odgovorne institucije, rokove za implementaciju i finansijska sredstva. Strategija adaptacije treba da da okvir za politiku prilagođavanja na klimatske promene i to naročito za prioritetne oblasti poljoprivrede, šumarstva i upravljanja vodama. Smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte u relevantnim sektorima biće utvrđene 2018. godine kroz ovu Strategiju.

Pored ovih krovnih dokumenata, prema NPAA u periodu do 2018. godine planirano je, ili je već u pripremi još nekoliko strateških dokumenata vezanih za ovu oblast:

Strategija zaštite vazduha, planirana u periodu 2018-2020 sa akcionim planom kojima se uključuju ciljevi UNECE Geteborškog protokola i definisanje dugoročnih mera za smanjenje emisija iz različitih sektora relevantnih za NEC direktivu;

Strategije NIGP - Nacionalna infrastruktura geoprostornih podataka za period od 2017. do 2021. godine važna je zbog prevođenja Direktiva „INSPIRE“ (Direktiva 2007/2/EZ) za koju se očekuje da će biti potrebno tražiti prelazni period;

Strategija upravljanja otpadom za period 2019-2024, sa integrisanim planom upravljanja opasnim otpadom), kao dela Nacionalnog plana upravljanja otpadom koji prati strategiju;

Strategije o upravljanju otpadnim muljem predviđena je do kraja 2017. godine;

Nacionalni akcioni plan za ublažavanje posledica suše i degradacije zemljišta.

COR 13 - Ciljna vrednost: Mere za klimu integrisane u nacionalne politike i strategije (13.2) ugrađeni su u više strateških dokumenata (UN indikator 13.2.1). Krovni dokument je **Nacionalni program zaštite životne sredine**, usvojen 2010. za desetogodišnji period do 2019. i predstavlja i sadrži prioritetne kratkoročne i srednjoročne ciljeve za specifične oblasti životne sredine. Poglavlje 4.2 se tematski bavi kvalitetom vazduha i klimatskim promenama.

Strategija održivog razvoja do 2018. godine ima za cilj da uravnoteži tri stuba održivog razvoja: održivi razvoj ekonomije, privrede i tehnologije, održivi razvoj društva na bazi socijalne ravnoteže i zaštitu životne sredine uz racionalno raspolaganje prirodnim resursima. Prvi Izveštaj o napretku u sprovođenju Nacionalne strategije održivog razvoja Vlada je usvojila Zaključkom 24. juna 2010. godine gde su prikazani indikatori održivog razvoja kojima se može pratiti napredak u sprovođenju Strategije. Odabrani indikatori bili su usaglašeni s listom indikatora održivog razvoja UN, koja obuhvata i indikatore sprovođenja Milenijumskih ciljeva razvoja. Nažalost potonji izveštaji nisu rađeni, tako da po isteku ove strategije, krajem 2017. godine ne može da se proceni progres, u ostvarenju ciljeva, kao ni postignuti efekti.

Strategija razvoja energetike do 2025 + (AP pripremljen, čeka usvajanje na Vladi) kao jedan od tri prioriteta navodi sveobuhvatnu tranziciju ka održivoj energetici, kroz unapređenje energetske efikasnosti u obavljanju energetske delatnosti i potrošnji energije; povećavanje udela energije iz obnovljivih izvora energije i unapređenje stanja i sistema zaštite životne sredine u svim oblastima energetske delatnosti.

Srbija je do sada usvojila tri sukcesivna plana za energetske efikasnost. **Treći akcioni plan za energetske efikasnost** Republike Srbije pripremljen je za period do 2018. 3. APEE sadrži izveštaj o dosadašnjim rezultatima ušteda finalne energije i statusu realizacije pojedinih mera definisanih u okviru 2. APEE, ciljeve za uštedu finalne energije u 2018. godini i mere za njihovo dostizanje. Cilj predviđene ukupne uštede energije u 2018. godini iznosi 0,7524 Mtoe, što predstavlja uštedu od 9% u odnosu na potrošnju energije u 2008. godini. Zaključno sa 2015. godinom ostvarene su uštede od 0,37 Mtoe, što predstavlja 93% ušteda predviđenih za period od 2010. do 2015. godine odnosno oko 50% cilja koji treba ostvariti zaključno sa 2018. godinom.

Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije je strateški dokument iz oblasti energetike kojim se podstiče investiranje u oblast obnovljivih izvora energije, a u kome su utvrđeni ciljevi korišćenja obnovljivih izvora energije do 2020. i način njihovog ostvarenja. Ovim planom su definisani nacionalni ciljevi za učešće energije iz obnovljivih izvora energije u sektoru saobraćaja, električne energije i grejanja i hlađenja do 2020. godine sa konkretnim merama koje treba sprovesti. U skladu sa Direktivom 2009/28/E3 i Odlukom Ministarskog saveta Energetske zajednice (18/10/2012), Srbija je sebi postavila ambiciozan cilj od 27% OIE u bruto finalnoj potrošnji energije u 2020. godini, i s tim u vezi donela je čitav niz zakona, propisa i administrativnih odredbi.

COR 13 je u neposrednoj korelaciji sa nekoliko drugih ciljeva održivog razvoja i očekuju su sinergijski efekti u njihovom ostvarenju. To su **COR 6:** Obezbeđeni sanitarni uslovi i pristup pijaćoj vodi za sve, **COR 7:** Dostupna i obnovljiva energija, **COR 11:** Održivi gradovi i zajednice, **COR 12:** Odgovorna potrošnja i proizvodnja i **COR 15:** Održivo upravljanje šumama, suzbijanje dezertifikacije i degradacije zemljišta.

CLj 6: Obezbeđeni sanitarni uslovi i pristup pijaćoj vodi za sve

Na kanalizacioni sistem je u 2016. godini bilo priključeno 59,5% domaćinstava. Prečišćavanje otpadnih voda je na niskom nivou, s obzirom da u Srbiji trenutno postoji 55 postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i da se pre ispuštanja u recipijente prečisti svega 11% otpadnih voda (od ukupno ispuštenih 408 mil. m³ otpadnih voda u 2016. godini prečišćeno je samo 45 mil. m³) (UN indikator 6.3.1). Beograd kao najveći proizvođač otpadnih voda još uvek nema izgrađeno postrojenje za preradu otpadnih voda. Najvažniji preduslov za sprovođenje Direktive o vodi za piće i Direktive o tretmanu komunalnih otpadnih voda je restrukturiranje javnih preduzeća, poboljšanje naplate troškova i dinamičko usklađivanje tarifa za finansiranje rada razvijene infrastrukture.

COR 6 u Srbiji se sprovodi preko transpozicije dve ključne EU direktive. Relativna usklađenost **Direktive o vodi za piće** je postignuta na mnogim poljima, ali postoje veliki problemi na delu teritorije AP Vojvodine kada je reč o prisustvu arsena u podzemnim vodama. Investicione potrebe u pogledu sprovođenja **Direktive o vodi za piće**, a naročito **Direktive o tretmanu komunalnih otpadnih voda** su ogromne. Naime,

sektor za upravljanje vodama zauzima najviše mesto u udelu ukupnih troškova aproksimacije u oblasti životne sredine. Prema procenama za dostizanje standarda EU u upravljanju vodama potrebno je izdvojiti 5,5 mlrd. evra (1,3 mlrd. evra za vodu za piće, 3,3 mlrd. evra za otpadne vode i 0,9 evra za smanjenje zagađenja voda od poljoprivrede)⁸⁴.

Ključni strateški dokument u ovoj oblasti, a koji se naročito odnosi na sprovođenje ciljane vrednosti **COR 6.3**: Unaprediti kvalitet vode (UN indikator 6.3.1), **COR 6.4**: Povećati efikasnost korišćenja vode u svim sektorima (UN indikator 6.4.1), i **COR 6.5** na svim nivoima je **Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije za period od 2016. do 2034. godine**. Cilj je postizanje integralnog upravljanja vodama, odnosno usklađenog vodnog režima na celoj teritoriji Republike Srbije i obezbeđenje takvog upravljanja vodama kojim se postižu maksimalni ekonomski i socijalni efekti na pravičan i održiv način i uz uvažavanje međunarodnih sporazuma (UN indikator 6.5.2). Prema proceni, za razvoj i efikasno upravljanje u sektoru voda u narednih 20. godina potrebno je izdvojiti 21,7 milijardi evra, od čega ulaganja za potrebe kanalizacija i zaštite voda iznose 43% (7,7 mlrd. evra) (UN indikator 6.5.1 i UN indikator 6.a.1).

Cilj 7: Dostupna i obnovljiva energija

Pokrivenost električnom energijom na teritoriji Srbije je 100% (UN indikator 7.1.1.), dok se energetska intenzitet (UN indikator 7.3.1) od 2011. (0.537 toe/1000 EUR) polako smanjuje i u 2014. je iznosio 0.442 toe/1000 EUR. Prosečna vrednost ovog indikatora za EU 28 u 2014. je bila 0.122 toe/1000 EUR, što ukazuje na to da srpska ekonomija troši mnogo više energije za proizvodnju BDP nego članice EU i rangirana je jedino ispred Islanda. Ukupna finalna potrošnja (TFEC) u 2015 je bila 8.770 ktoe, od čega na rezdencijalni sektor otpada 32%, usluge 10%, industriju 26%, i transport 23%⁸⁵.

COR 7 u Srbiji se sprovodi kroz set strateških dokumenata i institucionalnih aranžmana koji obezbeđuju koordinisan energetska razvoj regiona Jugoistočne Evrope. Acquis za energetiku i deo acquis-a za životnu sredinu, kroz koje se stremi najvišim evropskim standardima u toj oblasti sprovodi se pod supervizijom Energetske zajednice za Jugoistočnu Evropu.

Ključni ciljevi su stabilan regulatorni i tržišni okvir, integrisano tržište energije, sigurnost snabdevanja (**COR 7.1**), unapređenje stanja životne sredine u odnosu na snabdevanje energijom i promovisanje obnovljivih izvora energije (**COR 7.2**) i energetske efikasnosti (**COR 7.3**). Pored krovnog dokumenta, **Strategije razvoja energetike do 2025**, Ministarstvo za rudarstvo i energetiku je u obavezi da proizvodi, ažurira i izveštava o sprovođenju dva tipa plana koji se rade po EU metodologiji. To su **nacionalni planovi za energetska efikasnost i obnovljive izvore energije**.

Prema odredbi člana 20. Ugovora o osnivanju Energetske zajednice, Republika Srbija je prihvatila obavezu da primeni evropske direktive u oblasti obnovljivih izvora energije. Tako je Direktivom 2009/28/EZ o promociji korišćenja obnovljivih izvora energije određen zahtevan obavezujući cilj za Republiku Srbiju koji iznosi 27% obnovljivih izvora energije u njenoj bruto finalnoj potrošnji energije u 2020. godini (UN indikator 7.2.1.). Bilansiranje energije iz obnovljivih izvora energije obuhvata proizvodnju i potrošnju električne energije iz velikih i malih vodenih tokova, energije vetra i sunca, kao i proizvodnju i potrošnju toplotne energije iz geotermalne energije i čvrste biomase.

Od 2010. godine, kada je u Republici Srbiji prvi put uspostavljen pravni okvir sa podsticajnim merama („fid-in“ tarifama), do oktobra 2016. godine je za proizvodnju električne energije iz OIE izgrađeno novih objekata instalisane snage od 80,3 MW. Ipak, rast je značajniji sa aspekta broja novoizgrađenih kapaciteta, nego u pogledu instalisane snage. Prema Nacrtu izveštaja o sprovođenju Akcionog plana za korišćenje obnovljivih izvora energije, sredinom 2015. godine, podnošenjem niza zahteva za dobijanje privremenog

⁸⁴ Национална стратегија Републике Србије за апроксимацију у области животне средине

⁸⁵ Извештај Енергетске заједнице за Југоисточну Европу, септембар 2016

statusa povlašćenog proizvođača pokrenute su dugo najavljivane velike investicije u oblasti korišćenja energije vetra. Samo u 2015. godini podneto je 13 zahteva za sticanje privremenog statusa povlašćenog proizvođača za vetroelektrane ukupne instalisane snage 920,3 MW, što je znatno više od maksimalnih kapaciteta koji su planirani strateškim, planskim i podzakonskim dokumentima u iznosu 500 MW do 2020. godine.

U oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije glavni partneri Republike Srbije su Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj SR Nemačke (Bundesministerium für Wirtschaftliche Zusammenarbeit- BMZ), Nemačka razvojna banka (Kreditanstalt für Wiederaufbau-KfW) i Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit-GIZ), a kao deo programa Nemačke inicijative za klimu i tehnologiju (izvorni naziv: Deutsche Klima-und Technologieinitiative-DKTI) (UN indikator 7.a.1)

Unapređenje energetske infrastrukture (COR 7.b) na regionalnom nivou je podržano kroz listu prioriternih projekata Energetske zajednice, koji zadovoljavaju opšte i posebne kriterijume za Trans-evropsku energetske infrastrukturu (PECI) i čije dugoročne koristi nadmašuju troškove, a imaju i transgraničnu dimenziju.

Program za ostvarivanje strategije energetike će, u skladu sa Strategijom razvoja energetike Republike Srbije do 2025, Prostornim planom Republike Srbije, Akcionim planovima u oblasti OIE i energetske efikasnosti i drugim relevantnim strateškim dokumentima definisati mere koje se odnose na donošenje novih ili usklađivanje postojećih zakona i podzakonskih akata sa Direktivama i preporukama EU, Odlukama i preporukama Energetske zajednice kao i Western Balkan Sustainable Charter u okviru Berlinskog procesa.

Cilj 11: Inkluzivni, bezbedni, prilagodljivi i održivi gradovi i naselja

Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture ukazuje na potrebu za valjanom politikom razvoja gradova i urbanih naselja u Republici Srbiji kako bi se sučili sa višedecenijskim zaostajanjem ili stagnacijom razvoja, kao i brojnim neprimerenim odgovorima na izazove tranzicije koji su ozbiljno ugrozili razvoj srpskih gradova i naselja, a naročito kvalitet življenja u njima. Postojeći pravni okvir odražava načela održivog razvoja, integralnog pristupa, ali još uvek nije u potpunosti usaglašen i koherentan, pa postoji potreba za uvođenjem modernih, savremenih principa održivog urbanog razvoja u skladu sa politikama EU i Urbane agende UN.

COR 11, a naročito **COR 11.1** koji se odnosi na **adekvatan stambeni smeštaj**, sprovodi se kroz politike uobličene u **Strategiji socijalnog stanovanja**. Najveći problem sa stanovišta razvoja socijalnog stanovanja nastao je nakon masovne i nerealno jeftine privatizacije stanova početkom 90-ih, kada je javni stambeni fond skoro potpuno iščezao, a da istovremeno kroz privatizaciju nisu bila obezbeđena očekivana povratna finansijska sredstva za zadovoljavanje stambenih potreba stanovništva sa nižim primanjima. Veliki problem predstavlja i nizak nivo uslova stanovanja u smislu infrastrukturne opremljenosti stanova, što se najviše odnosi na priključak na kanalizacionu mrežu i daljinski sistem grejanja, kao i neformalna naselja sa izuzetno niskim kvalitetom komunalnih usluga (UN indikator 11.1.1).

COR 11.2: Održivi transportni sistemi i bezbednost na putevima sprovodi se kroz **Strategiju bezbednosti saobraćaja na putevima** u periodu 2015-2020. godine sa ciljem smanjenja smrtnosti i rizika od teških povreda.

COR 11.3: Inkluzivna i održiva urbanizacija tema je **Strategije održivog i integralnog urbanog razvoja u RS** koju će Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture pripremiti u 2018. Evropska unija je donela i veliki broj politika, povelja i deklaracija kojima se utvrđuje okvir održivog i integralnog urbanog razvoja u njenim državama članicama. Ključni dokumenti su „Lajpciška povelja o održivim evropskim gradovima” (2007), **Deklaracija o urbanom razvoju iz Toleda** (2010), **Teritorijalna agenda EU 2020**

(2011.), **Deklaracija iz Rige** (2015), **Urbana agenda EU** (2016). Na nivou Evrope postoji jasan konsenzus o karakteru evropskog grada budućnosti i principima na kojima idealni evropski grad treba da bude zasnovan (EK 2011, 2014). Nova **Urbana agenda UN** usvojena je u okviru **Habitat III Konferencije UN** o stanovanju i održivom urbanom razvoju u Kitu 2016. Ona utvrđuje nove standarde integralnog i održivog razvoja, i sadrži smernice za održivi urbani razvoj u državama članicama. Države članice su se obavezale na prenošenje Nove urbane agende kroz sprovodive i participativne urbane politike na nacionalnom i podnacionalnom nivou (UN indikator 11.3.2). Međunarodne smernice za urbanističko i prostorno planiranje (**International Guidelines on Urban and Territorial Planning – IGUTP**) su prvi dokument na globalnom nivou za oblast prostornog i urbanističkog planiranja usvojen je od strane Upravljačkog saveta UN Habitata.

Prostorni plan Republike Srbije, kao prvi operativni cilj navodi zaštitu, kontrolisano i održivo korišćenje prirode, prirodnih resursa, prirodnog i kulturnog nasleđa. **Strategija razvoja kulture 2017-2027** je trenutno u procesu javne rasprave i očekuje se da će do kraja godine biti usvojena zajedno sa akcionim planom. Predviđene mere između ostalog se odnose integrisanu zaštitu kulturne i prirodne baštine čime će se doprineti ostvarenju **COR 11.4**, koji se upravo odnosi na ovu oblast (UN indikator 11.4.1).

Nacionalnim programom upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda obezbeđuje se podrška naporima Vlade za usklađivanje sa pravnim tekovinama EU, pre svega sa Direktivom o upravljanju vodama, Direktivom za poplave, Direktivom za klimatske promene u vezi sa prilagođavanjem na klimatske promene, kao i Direktivom za zaštitu civilnog društva. Takođe promovise se i jačanje regionalnih platformi saradnje u upravljanju prekograničnim rečnim slivovima, što je od suštinske važnosti za upravljanje vodama i bujicama koja Republika Srbija kontroliše samo u jednom svom delu (Dunav, Sava, Drina, Tisa, itd.). Time se doprinosi ostvarenju **COR 11.5** koji se odnosi na smanjen broj smrtnih slučajeva kod elementarnih nepogoda (UN indikator 11.5.1).

Kvalitet vazduha i upravljanje otpadom na opštinskom nivou – **COR 11.6** pokriven je **Strategijom upravljanja otpadom za period 2010-2019.** godine. Prema NPAA planirana je nova za period 2019-2025, kao i Strategija zaštite vazduha, planirana u periodu 2018-2020. Već sada je moguće praćenje kvaliteta vazduha u aglomeracijama što omogućava izveštavanje po UN indikatoru 11.6.2.

CLJ 12: Odgovorna potrošnja i proizvodnja

Ukupna količina otpada u Srbiji se kreće oko 9 miliona tona, dok je količina proizvedenog otpada po stanovniku u 2016. iznosila 1.3 (t/stan/god), a količina proizvedenog otpada u odnosu na BDP (t/mil \$) 243,7 (UN indikator 12.2.2). Udeo opasnog otpada u periodu 2011 – 2016 godina se kretao od 0,7% do 1.2% u odnosu na ukupni proizvedeni otpad. U 2016. godini udeo opasnog otpada u ukupnoj količini otpada je iznosio je manje od 0,8%⁸⁶ (UN indikator 12.4.2). Otpad iz termičkih procesa i iznosi oko 70% od ukupne vrednosti proizvedenog otpada. Najveći proizvođači otpada su termoenergetski objekti, koji u toku svog rada proizvode leteći pepeo od uglja. Na osnovu podataka dostavljenih od strane 297 operatera koji imaju dozvolu za ponovno isko- rišćenje otpada, u toku 2016. godine je podvrgnuto tretmanu 1,68 miliona t otpada. Od ukupne količine prerađenog otpada najviše su zastupljeni otpadni metali koji sadrže gvožđe i otpadi iz termičkih procesa odnosno šljaka i leteći pepeo od uglja, a zatim slede papirna i kartonska ambalaža (UN indikator 12.5.1).⁸⁷

Glavni izazovi upravljanja otpadom u Srbiji još uvek se odnose na obezbeđivanje dobre pokrivenosti i kapaciteta za pružanje osnovnih usluga, kao što su sakupljanje, transport i sanitarno odlaganje otpada. Oko 70% aktivnih deponija - smetlišta nije predviđeno prostorno-planskim dokumentima i nemaju urađenu studija o proceni uticaja na životnu sredinu, niti imaju potrebne dozvole. Na divlja smetlišta, van

⁸⁶ Управљање отпадом у Републици Србији у периоду 2011-2016, Агенција за животну средину

⁸⁷ Управљање отпадом у Републици Србији у периоду 2011-2016, Агенција за животну средину

kontrole opštinskih javnih komunalnih preduzeća, baca se oko 20% generisanog komunalnog otpada u Srbiji⁸⁸. Predviđeno je zatvaranje i rekultivacija postojećih smetlišta i izgradnja 26 regionalnih sanitarnih deponija, sa centrima za separaciju reciklabilnog otpada, postrojenjem za kompostiranje/MBT i transfer stanicama. U planu je izrada posebnog modula za izveštavanje o nesanitarnim i divljim smetlištima, kao i odgovarajuća GIS komponenta. Na osnovu Izveštaja⁸⁹ o sprovođenju Plana smanjenja ambalažnog otpada (2015. - 2019.) može se zaključiti da su svi operateri sistema upravljanja ambalažnim otpadom ispunili opšte nacionalne ciljeve i u 2015. i 2016. godini.

COR 12, a naročito ciljne vrednosti koje se odnose na održivo i efikasno korišćenje prirodnih resursa (**12.2**), zatim ispravno upravljanje hemikalijama (**12.4**), značajno smanjenje generisanja otpada i njegova prerada (**12.5**) i napokon održive javne nabavke (**12.7**) adresirane su brojnim merama i aktivnostima koje se sprovode.

Svaka lokalna samouprava ima obavezu izrade lokalnog plana upravljanja otpadom, a svaki region, izradu regionalnog plana upravljanja otpadom. Na lokalnu je skoro 84% opština usvojilo takve planove. Od 28 predviđenih regionalnih planova, 13 nije usvojeno ili pripremljeno. To dovoljno svedoči o lošoj međuopštinskoj saradnji koja u znatnoj meri utiče i na funkcionalnost i efekte regionalnih deponija.

Tranzicija ka unapređenoj cirkularnoj ekonomiji u EU se sprovodi kroz tzv. „paket za cirkularnu ekonomiju“ koji je Evropska komisija usvojila krajem 2015. „Paket“ podrazumeva različite instrumente uključujući zakonske predloge za otpad, sa ciljanim vrednostima koje se odnose na smanjenje odlaganja otpada na deponije i povećanje recikliranja i ponovne upotrebe. Kako bi se zatvorio krug životnog ciklusa proizvoda, ovaj paket mera obuhvata i Akcioni plan koji treba da podrži principe cirkularne ekonomije u svakom koraku lanca vrednosti od proizvodnje do potrošnje. Očita je neposredna sinergija sa EU ciljevima koji se odnose na klimu i energetiku i usvojen paket mera kroz dokument „Čista energija za sve Evropljane“ (**Clean Energy for all Europeans**)

Za COR 12 od neposrednog značaja je EU okvirna direktiva za otpad (**EU Waste Framework Directive**) sa dva ključna cilja: prevencija i smanjenje negativnog uticaja proisteklog stvaranjem i upravljanjem otpadom i poboljšanje resursne efikasnosti. Prevencija stvaranja i ponovno korišćenje otpada su poželjne opcije, zatim reciklaža i povraćaj energije. Sedmi akcioni program za životnu sredinu (**7th Environment Action Programme**) kao jedan od ciljeva navodi resursno efikasnu, zelenu i konkurentnu nisko-karbonsku ekonomiju. Kao deo **EU Strategije 2020**, mapa puta (**Roadmap to resource efficient Europe**) ka resursno efikasnoj Evropi daje smernice za povećanje resursne produktivnosti i razdvajanje ekonomskog rasta od korišćenja resursa i uticaja na životnu sredinu.

U Srbiji su ključni strateški dokumenti iz ove oblasti **Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara**, koja nema AP, pa je nemoguće pratiti implementaciju, **Strategija upravljanja otpadom za period 2010-2019**, koja se bavi se i opasnim otpadom, **Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije do 2020**, **3. Nacionalni akcioni plan za energetske efikasnost**. Važna je i **Strategija razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2014-2018**. kojom se utvrđuju prioritetne oblasti, od kojih se jedna odnosi na unapređenje efikasnosti i održivosti sistema javnih nabavki i u neposrednoj je vezi sa **COR 12.7**. i UN indikatorom 12.7.1. Ključni cilj je promovisanje i podsticanje ekološkog i socijalnog aspekta u javnim nabavkama.

⁸⁸ Министарство заштите животне средине, Агенција за заштиту животне средине, Извештај - Управљање отпадом у Републици Србији у периоду 2011-2016. Година, јул 2017.

⁸⁹ Агенција за заштиту животне средине, Службени гласник РС, бр. 88/09

Prema NPAA 2018. se očekuje izrada nove Strategije upravljanja otpadom za period 2019-2024, sa integrisanim planom upravljanja opasnim otpadom, kao dela Nacionalnog plana upravljanja otpadom koji prati strategiju.

CLJ 15: Održivo upravljanje šumama, suzbijanje dezertifikacije i degradacije zemljišta i uništenja biodiverziteta.

Prema podacima Agencije za životnu sredinu, površina pod šumom iznosi oko 2 880 000 ha ili 32 % teritorije Srbije (UN indikator 15.1.1). U periodu od 1953-2006. godine, došlo je do povećanja površine pod šumom za preko milion hektara, što je porast od 75% u odnosu na 1953. godinu. U periodu 2011-2013 raste intenzitet šteta izazvanih insektima i elementarnim nepogodama, tako da je tokom 2013. izgorelo je oko 7400 kubnih metara drvne zapremine. Poseban problem predstavlja bespravna seča šuma. Odnos godišnjeg zapreminskog prirasta (oko 9 miliona m³) i godišnje seče (2 700 000 m³) je manji od 3:1. Tokom 2013. godine u Srbiji je pošumljeno oko 2200 ha šumskog zemljišta.

Neka od najsloženijih ograničenja iz oblasti održivog upravljanja šumama koji otežavaju implementaciju politika su: zaostajanje u tehničko-tehnološkom razvoju; neodgovarajuće upravljanje i gazdovanje šumama u praktičnom smislu, slabe veze s istraživačkim aspektom i institucionalne slabosti i sporost u prilagođavanju promenama na globalnom nivou.

U Srbiji je zaštićeno 6% teritorije, odnosno 474 područja. Od toga 5 su nacionalni parkovi, 17 parkovi prirode, 16 predela izuzetnih odlika, 69 rezervata, 325 spomenika prirode i 39 područja od kulturnog i istorijskog značaja (UN indikator 15.1.2).

U oblasti biodiverziteta, prema Pravilniku⁹⁰ o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, 1760 vrsta je pod strogom zaštitom i 868 vrsta pod zaštitom. Skoro svi sisari, ptice, vodozemci i gmizavci su pod nekim režimom zaštite, kao i veliki broj insekata i biljaka. Preko 50 % strogo zaštićenih vrsta nalazi se na listama međunarodnih Konvencija i Direktiva EU od toga najviše sa lista Bernske i Bonske konvencije i Direktive o pticama (UN indikator 15.4.1).

EU Strategija biodiverziteta 2020 ima za cilj punu primenu direktiva o pticama i staništima, održanje i obnavljanje ekosistema, integrisanje očuvanja biodiverziteta u ključne politike poljoprivrede i šumarstva, osiguranje održivog korišćenja ribljih resursa, borbu protiv invazivnih stranih vrsta i pokretanje akcije kako bi se odgovorilo na globalnu krizu biodiverziteta. Najveći izazovi su kompletiranje **NATURA 2000** morske mreže.

Ratifikovane konvencije u oblasti zaštite biodiverziteta i staništa⁹¹: Međunarodna konvencija za zaštitu bilja, Međunarodna konvencija za zaštitu ptica, Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja, posebnokao prebivalište ptica močvarica, Konvencija o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje flore i faune, Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, Konvencija o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje flore i faune, Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, Konvencija o saradnji za zaštitu i održivo korišćenje reke Dunav, Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, Evropska konvencija o predelu.

⁹⁰ („Службени гласник РС”, бр. 5/2010).

⁹¹ International Plant Protection Convention, International Convention for the Protection of Birds, Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, Convention on Wetlands of International Importance, particularly as the habitat of wading birds, Convention on Cooperation for the Protection and Sustainable Use of the Danube River, Convention on the Conservation of European Wild Flora and Fauna and Natural Habitats, Convention on Biological Diversity

Prostorni plan Republike Srbije, Nacionalni program zaštite životne sredine i Strategija održivog korišćenja resursa su tri ključna strateška dokumenta koji se bave održivim upravljanjem prirodnih resursa i kroz koje se ostvaruje **COR 15.1 Održivo korišćenje ekosistema, posebno šuma, močvara i planina**.

Prostornim planom utvrđuju se dugoročne osnove organizacije, uređenja, korišćenja i zaštite prostora Republike Srbije u cilju usaglašavanja ekonomskog i socijalnog razvoja sa prirodnim, ekološkim i kulturnim potencijalima i ograničenjima. Kao jedan od 5 priritetnih ciljeva navodi se: Održivo korišćenje prirodnih resursa, zaštićenu i unapređenu životnu sredinu. Ne postoje izveštaji o stepenu realizacije Strategije održivog korišćenja prirodnih resursa jer je izostala izrada planova i programa za svaki prirodni resurs, kroz koje je strategija trebalo da bude implementirana.

Uz **Nacionalnu strategiju održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara**, za ostvarenje **COR 15.2** koji teži **održivom upravljanju šumama** važna je **Strategije razvoja šumarstva**. Osnovni cilj te strategije je očuvanje i unapređivanje stanja šuma i razvoj šumarstva kao privredne grane. Ključni element za podršku implementaciji Strategije predstavlja **Nacionalni šumarski program (NFP)** koji pruža akcioni okvir za razvoj sektora šumarstva. Sistem planiranja u šumarstvu odvija se na dva nivoa: nivo opšteg šumsko-razvojnog planiranja, odnosno planiranja namena i funkcija šuma u okviru većih područja, bez obzira na vlasništvo i nivo posebnog planiranja gazdovanja šumama na nivou gazdinskih jedinica, gde je odgovornost kod vlasnika, odnosno korisnika šuma.

Republika Srbija, sa značajnim brojem endemičnih biljnih i životinjskih vrsta ima veliku odgovornost u očuvanju biodiverziteta. Polazna osnova **Strategije biološke raznovrsnosti Republike Srbije** za period od 2010. do 2019. je Konvencija UN o biološkoj raznovrsnosti, koja uvažava da svaki potpisnik ima suverena prava nad svojim resursima i biodiverzitetom, ali se očekuje da pruže podršku za tri osnovna cilja: zaštita biološke raznovrsnosti, održivo korišćenje komponenti biodiverziteta i pravičnu raspodelu dobiti od korišćenja genetičkih resursa. Strategijom su definisani nacionalni ciljevi za sprovođenje globalnih strateških ciljeva biodiverziteta - Aiči ciljeva, usvojenih na desetom sastanku država članica Konvencije održanom u oktobru 2010. godine u Nagoji. Sastavni deo Strategije je Akcioni plan za sprovođenje Strategije koji sadrži aktivnosti, nosioce poslova i rokove izvršenja, kao i mogući izvor finansijskih sredstava za sprovođenje Strategije. Time se direktno doprinosi ostvarenju **COR 15.5** čiji je fokus **smanjenje gubitka biodiverziteta**.

2.2.4. Institucije, finansije i saradnja (ciljevi održivog razvoja 16 i 17).

U ovom segmentu mapiran je strateški okvir Srbije u odnosu na ciljeve 16 i 17 koji definišu relevantne horizontalne principe za sprovođenje cele Agende 2030 kao što su jačanje institucija, vladavina prava i partnerstva.

CILj 16: Postizanje miroljubivih i inkluzivnih društava i vladavine prava i izgradnja odgovornih institucija

1. Kratak opis stanja

Ovaj cilj održivog razvoja posvećen je izgradnji institucija državne uprave i pravosudnog sistema koje građanima omogućavaju stabilno okruženje bez korupcije i nasilja, u kome mogu nesmetano da ostvaruju svoja ljudska i politička prava. Srbija je u poslednjih dvadeset pet godina prešla dugačak put ka ostvarenju ovog cilja. U poslednjih 15 godina nema poginulih u oružanim sukobima (*ciljna vrednost 16.1 smanjiti sve oblike nasilja*, indikator 16.1.2), a takođe ne postoje ni slučajevi otetih i ubijenih novinara i boraca za ljudska prava (indikator 16.10.1). Stopa ubistava⁹² (**16.1**) varira između 2,1 i 1,4, sa tendencijom pada, što je u okviru evropskog proseka. Od tog broja, približno dve trećine žrtava su muškarci a jedna trećina žene.

U vezi sa ciljnom vrednošću **16.2 okončati sve oblike eksploatacije i nasilja nad decom**, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja procenjuje da je, u poslednjih pet godina, povećan broj svih oblika nasilja u porodici. Ukupan broj zlostavljane i zanemarene dece u 2015. iznosio je 9.309. Najugroženija su deca koja žive i rade na ulicama, deca prinudno naterana na brak, deca zloupotrebjena u svrhe prostitucije. Najvidljiviji oblik zloupotrebe je prosjačenje. Zajedničko za sve navedene oblike dečje eksploatacije je visok nivo nasilja.

Memorandum o sprovođenju projekta "Integrirani odgovor na nasilje nad ženama i devojčicama" između Srbije i UN potpisan je septembra 2016. (vezano za ciljnu vrednost **16.3. Vladavina prava i jednak pristup pravdi** i indikator 16.1.3). Cilj projekta je razvoj društvenog i institucionalnog okruženja koje će doprineti nultoj toleranciji i iskorenjivanju nasilja nad ženama u Srbiji, kroz poboljšanje zakonodavnog i političkog okvira, jačanje sistema prevencije i mehanizama pomoći ženama koje su preživele nasilje i poboljšanje pristupa efikasnoj zaštiti od nasilja kroz pružanje opštih i specijalizovanih usluga. Aktivnosti su usmerene na rad sa ženama žrtvama nasilja, rad sa počiniocima i preventivni rad sa dečacima i devojčicama⁹³. Po indeksu rodne ravnopravnosti Srbija zauzima 48. od 144 zemlje, dakle jaz u rodnoj ravnopravnosti je manji nego u zemljama Jugoistočne Evrope.

U pogledu **borbe protiv organizovanog kriminala (16.4)**, prema Izveštaju o sprovođenju Akcionog plana⁹⁴ za sprovođenje programa vlade, stopa kriminala u 2016. u odnosu na petogodišnji prosek u periodu 2010-2015. smanjena je za 8% (sa 102.000 na 93.724 krivičnih dela). U periodu januar-jul 2017. smanjena je stopa kriminala za 6,8% u odnosu na isti period 2016. (sa 53.383 krivičnih dela na 49.795). Broj krivičnih dela opšteg kriminala beleži smanjenje od 5,9%; broj krivičnih dela protiv života i tela manji je za 9,5%; broj krivičnih dela protiv imovine manji je za 10,8%; broj krivičnih dela nastalih krađom manji je za 7 %; broj krivičnih dela nastalih teškom krađom manji je za 13,4%; broj krivičnih dela nastalih razbojništvom manji je za 30 %; broj krivičnih dela nastalih neovlašćenim korišćenjem tuđeg vozila povećan je za 2,1%. Količina zaplenjene droge (u gramima) povećana je 2.8 puta. Prema podacima RZS, broj žrtava ubistava

⁹² РЗС Статистички годишњак за 2016 годину

⁹³ Републички секретаријат, *Извештај о спровођењу АПСРВ*, август 2017.

⁹⁴ Сумарне оцене о постизању приоритетних циљева из Акционог плана за спровођење програма Владе Републике Србије, Републички секретаријат за јавне политике, август 2017.

2013. iznosio je 152, u 2014. je pao na 114 a u 2015. još niže, na 102. Ipak, Srbija nema jedinstvenu strategiju koja bi se bavila smanjenjem nasilja.

Broj žrtava trgovine ljudima, prema podacima Centra za zaštitu trgovine ljudima, bio je najviši u 2014. godini, kada je iznosio 125, dok je u 2016. značajno opao na 57.

Najznačajnije aktivnosti u **borbi protiv organizovanog kriminala (16.4)**, prema Akcionom planu za pregovaračko poglavlje 24, su povećanje efikasnosti nadležnih institucija, unapređenje vođenja evidencije kao i razmene informacija na nacionalnom i međunarodnom nivou i dalje promovisanje regionalne i međunarodne saradnje kroz regionalne i međunarodne projekte. Jedna od preporuka iz AP, važnih za praćenje i izveštavanje o postignutim ciljnim vrednostima za cilj 16, je uspostavljanje jedinstvenog centralizovanog krivičnog obaveštajnog sistema i sigurne platforme za komunikaciju među organima za sprovođenje zakona. Neophodno je da se obezbedi bolja povezanost relevantnih baza podataka (uključujući analizu troškova, administrativnih resursa, budžeta i potreba za obukom) i poboljša prikupljanje objedinjenih statističkih podataka o krivičnim delima.

Prema poslednjim dostupnim podacima (2014) za krivično delo zloupotrebe službenog položaja je prijavljeno 3014 ljudi, za primanje mita 142, za davanje mita 84, trgovinu uticajem 33 a zloupotrebe u vezi sa javnom nabavkom 79. U istoj godini je zbog korupcije optuženo 1044 osobe. Ipak, jedva 1% krivičnih dela korupcije ikada bude prijavljeno, dok je broj optuženih i kažnjenih daleko manji (ciljna vrednost **16.5 – značajno smanjiti korupciju!**) Po indeksu percepcije korupcije za 2016. Srbija je rangirana 72. od 176 zemalja. Prema istraživanju organizacije Transparentnost Srbija, sprovedene 2015. i 2016. proizilazi da građani Srbije korupciju (39%) vide kao jedan od tri ključna problema koje bi vlada trebalo da rešava, odmah posle zaposlenosti (52%) i ekonomije (50%). Dok nešto više od četvrtine građana smatra da sada korupcije ima manje nego pre četiri godine, 40 % njih je uvereno u suprotno. Gotovo jedna trećina ne daje jasan odgovor. Građani tradicionalno ocenjuju da Vlada loše vodi borbu protiv korupcije. Sadašnji rezultat je, iako veoma loš, jedan od najboljih, sa ispodpolovičnim udelom negativnih komentara i sa drugom najboljom „prosečnom ocenom“ za Vladu na globalnom barometru (iza 2007.).

U pogledu ciljne vrednosti **16.9 obezbeđen zakonski identitet**, Zakon o vanparničnom postupku izmenjen je tako, da je moguć naknadni upis u matičnu knjigu rođenih, što je posebno relevantno za romsku populaciju.

Uspostavljena su nezavisna regulatorna tela (ciljne vrednosti **16.10. pristup informacijama i zaštita osnovnih sloboda i 16a osnaživanje institucija za borbu protiv terorizma i kriminala**), koja omogućavaju zaštitu građana i pristup informacijama od javnog značaja.

Policijska saradnja u Srbiji je sveobuhvatna i odvija se na svim nivoima (strateškom, operativnom, specijalističkom i graničnom) kao i putem različitih komunikacionih kanala (međunarodnih– INTEROL, EVROPOL, SELEC, i bilateralnih).

2. EU i drugi međunarodni procesi u oblasti izgradnje vladavine prava i odgovornih institucija

Najveći doprinos gore navedenom napretku dao je proces evropskih integracija u kome se sprovode suštinske reforme javnog sektora u pravcu veće transarentnosti i inkluzivnosti. EU procesi u Srbiji koji se odnose na tematsku suštinu cilja 16 detaljno su adresirani kroz pregovaračka poglavlja 23 i 24 i prpratne Akcione planove. Akcioni plan za Poglavlje 23 predviđa da je **ključna mera za prevenciju korupcije donošenje novog Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije**, koji treba na sveobuhvatan način da uredi oblast prevencije korupcije. U domenu **represivne borbe protiv korupcije ključna mera** Akcionog plana je donošenje **Strategije finansijskih istraga**, koja treba da bude integrišući dokument za najveći broj mera koje se odnose na represivnu borbu protiv korupcije i Akcionog plana za primenu strategije.

Prema AP za pregovaračko poglavlje 23, u 2018. je planirana izmena pravnog okvira za borbu protiv korupcije u skladu sa sveobuhvatnom analizom anti-koruptivnog zakonodavstva o usklađenosti sa pravom EU i međunarodnim standardima.

U Republici Srbiji, policija, tužilaštvo i sud koriste različite sisteme praćenja krivičnih predmeta. Ovakav pristup u praksi stvara veliki broj problema. Tek po uspostavljanju jedinstvenog informacionog sistema i kompatibilnih obrazaca u policiji, sudovima i tužilaštvima koji sadrže i mogućnost praćenja slučajeva proaktivnog postupanja, postupanja po prijavama Agencije, DRI, Poreske uprave, Uprave za javne nabavke, i ostalih biće moguće pouzdano izveštavanje o predmetima korupcije i organizovanog kriminala.

Prema izveštaju EK o trenutnom stanju u poglavljima 23 i 24 iz maja 2017. godine, u predstojećem periodu Srbija posebno treba da poveća napore u oblasti reforme pravosuđa. U borbi protiv korupcije Srbija treba dodatno da poboljša institucionalnu saradnju i vlasništvo nad procesom, uz podršku jake političke volje, kako bi postigla opipljive rezultate. Što se tiče osnovnih prava, Srbija treba znatno da unapredi zakonodavstvo u oblasti zaštite podataka, rodne ravnopravnosti, besplatne pravne pomoći i zaštite manjina. Takođe treba da uloži dodatni napor u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, finansijskih istraga i tehnološkog kriminala. Isti izvor navodi i da Srbija treba da omogući da se konsultacije sa civilnom društvom odvijaju na sistematski i sadržajan način, a potencijalne koristi od stručnog znanja civilnog društva u potpunosti priznaju i iskoriste.

Postoji bogat međunarodno pravni okvir koji reguliše ovu oblast na nivou UN i EU. Najznačajniji globalni dokument u oblasti borbe protiv kriminala je **UN konvencija o transnacionalnom organizovanom kriminalu i prateći protokoli** usvojena 2000. godine u Palermu. Imala je za cilj da ukaže na ozbiljnost problema i unapredi međunarodnu saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala. Uz nju su usvojena i 3 protokola: 1. Protokol protiv nedozvoljene proizvodnje i trgovine oružjem, 2. Protokol o sprečavanju trgovine ljudima i 3. Protokol protiv krijumčarenja migranata. Konvencija pravno obavezuje potpisnike da preduzmu konkretne mere u borbi protiv organizovanog kriminala (inkriminacija učestvovanja u kriminalnoj grupi, pranja novca, korupcije, prihvatanje efikasnijeg mehanizma ekstardicije i policijske saradnje). Protokoli daju i međunarodno prihvaćene definicije trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, a predviđaju i niz mera za borbu protiv ovih oblika kriminala.

Deklaracija Generalne skupštine UN o vladavini prava na nacionalnom i međunarodnom nivou (2012) potvrđuje da su vladavina prava i stabilni pravni okvir osnove održivog razvoja. Nezavisno sudstvo je preduslov vladavine prava, a države se pozivaju da omoguće pristup pravdi za sve. Priznaje se uloga Međunarodnog krivičnog suda i zahteva saradnja sa njim.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. je pravno obavezujuća i zahteva od država da primenjuju mere protiv korupcije iz oblasti prevencije, krivičnog gonjenja, međunarodne saradnje, oduzimanja imovine i razmene informacija. Po pitanju prevencije zahteva se osnivanje anti-korupcijskih tela, što je u Srbiji učinjeno, jačanje transparentnosti i odgovornost u upravljanju javnim finansijama. Po pitanju krivičnog gonjenja zahteva se inkriminacija ne samo primanje mita već i ometanje istrage i pranje novca. Takođe se predviđa i zaštita svedoka i uzbunjivača. Oduzimanje imovine stečene korupcijom na međunarodnom nivou je najznačajnija odlika ove konvencije.

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979 daje globalno prihvaćene definicije šta se smatra diskriminacijom žena. Članice su obavezne da uključe jednakost muškaraca i žena u pravni sistem i zabrane diskriminaciju, kao da obezbede sudsku zaštitu ovih prava. Postoji i obaveza država da svake četiri godine izveštavaju UN o primeni konvencije. Republika Srbija je u oktobru 2013. godine ratifikovala **Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CAHVIO Konvencija)**. Sledeći korak bi bio uvođenje CAHVIO u propise i poboljšanje položaja žena žrtava nasilja, kao i krivično gonjenje počilaca.

UN konvencija o pravima deteta iz 1989. je najšire prihvaćena od svih međunarodnih konvencija. Ovim dokumentom garantovana su prava deteta koja se odnose na više ciljeva održivog razvoja.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) je konvencija koja uopšteno štiti osnovna prava na kojima počiva moderno društvo kao što su sloboda mišljenja, zabrana torture i ropstva, proizvoljnog hapšenja, jednakost pred zakonom, nepristrasno suđenje i prava manjina.

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima), za čiju primenu je nadležan Sud za ljudska prava u Strazburu, je ključni dokument za razvoj ljudskih prava u Evropi. Njome je propisana zaštita svih klasičnih ljudskih prava (život, sloboda, bezbednost, pravično suđenje, savest i veroispovest i dr.). Na osnovu nje je usvojena Povelja EU o osnovnim pravima 2009. koja objedinjuje sve evropske i međunarodne dokumente o ljudskim pravima, kao i najmodernija rešenja koja se tiču zaštite podataka, bioetike i transparentnosti državne uprave. Ova povelja ima status Ugovora o Evropskoj uniji.

EU Konvencija o borbi protiv korupcije, uključujući zvaničnike Evropske unije ili zvaničnike država članica (1997) obavezuje da se pasivna i aktivna korupcija propišu kao krivična dela, a propisuje i odgovornost rukovodioca u privrednom subjektu za aktivnu korupciju izvršenu u ime tog subjekta. Srodna **Krivičnopravna konvencija o korupciji** iz 1999. propisuje međunarodne mehanizme za krivično gonjenje korupcije, a za njeno sprovođenje odgovoran je GRECO.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011, takozvana Istanbulska konvencija daje pravno obavezujuću definiciju „roda“. Ova konvencija propisuje obaveznu inkriminaciju psihičkog nasilja, svaki nedobrovoljni seksualni čin, prisilne brakove i seksualno uznemiravanje, a naročito ističe tzv. „zločine iz časti“.

Konvencija Saveta Evrope protiv trgovine ljudima iz 2005, zabranjuje sve oblike trgovine ljudima, a pored toga posebnu pažnju posvećuje zaštiti žrtava trgovine.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030

Smanjenje nasilja/borba protiv kriminala (16.1) je problem koji je delimično je obrađen u više strateških dokumenata. Najpre je to **Nacionalna strategija za borbu protiv nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama** za period od 2013. do 2018. godine koja se bavi se samo nasiljem koje proizilazi iz navijačkog huliganstva. **Strategija policije u zajednici** se bavi uvođenjem modela policijskog rada koji se zasniva na bliskoj povezanosti policije sa lokalnom zajednicom i zajedničkom rešavanju bezbednosnih problema. Ona predviđa aktivnosti prevencije nasilja, u okviru opšteg razvijanja bezbednosne kulture građana, ali nije specifično posvećena njima.

U Srbiji ne postoji strategija koja je posebno posvećena zaštiti dece, već se ona tretiraju kroz druge dokumente koji se odnose na opštu populaciju. Akcionim planom za poglavlje 23 predviđeno je da će se izraditi novi Strateški okvir za zaštitu dece od nasilja.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici je usvojen 23. novembra 2016. godine. Primena Zakona je počela od 1. juna ove godine. Kontinuirano se sprovodi specijalizovana obuka sudija, tužilaca i policijskih službenika, u cilju efikasne primene novih zakonskih rešenja koja će dovesti do smanjenja broja dece koja trpe nasilje od svojih staraoca (**Borba protiv zloupotrebe dece 16.2**, UN indikator 16.2.1)

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštita žrtava 2017-2022 takođe se odnosi na ciljnu vrednost 16.2 i posebno na UN indikator 16.2.2. (broj žrtava trgovine ljudima). Ovaj dokument predviđa niz mera za prevenciju i kažnjavanje trgovine ljudima. Posebnu pažnju posvećuje zaštiti žrtava što je u skladu sa prihvaćenim međunarodnim konvencijama. Akcionim planom za

pregovaračko poglavlje 24 predviđen je niz mera koje je Srbija obavezna da sprovede kako bi ojačala svoje kapacitete za suzbijanje trgovine ljudima.

Nacionalna strategija reforme pravosuđa 2013-2018, kao jedan od strateških ciljeva definiše unapređenje pristupa pravdi i jačanje zaštite ljudskih i manjinskih prava i sloboda čime se doprinosi ostvarenju ciljne vrednosti **Vladavina prava i jednak pristup pravdi (16.3)**. Takođe je predviđeno usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koji je u pripremi još od 2011. i koji nailazi na značajne otpore od strane interesnih grupa. **Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 23** ima posebno potpoglavlje posvećeno pravosuđu, koja predviđa niz aktivnosti sa istim ciljem kao i Nacionalna strategija reforme pravosuđa. Za sprovođenje ovih aktivnosti u domenu nezavisnosti sudstva, neophodne su i promene Ustava.

Strategija smanjenja preopterećenosti u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija daje odgovor na indikator *16.3.2 Udeo pritvorenika u ukupnoj zatvorskoj populaciji*, a jedna od strateških oblasti se odnosi na alternativne mere obezbeđenja prisustva okrivljenog koje ne podrazumevaju pritvor. Prethodna strategija iz ove oblasti dala je rezultate, tako da se od 2012. do 2015. godine broj pritvorenika smanjio sa 2532 na 1539, dok je ukupan broj zatvorske populacije ostao približno isti.

Strategija kontrole streljačkog i lakog oružja istekla je 2015 godine, a izrada nove je u početnoj fazi. Opšti cilj ovog dokumenta je smanjenje zloupoteba oružja, što znači i oružanog nasilja. Jedna od ključnih mera u ovoj strategiji biće unapređenje korišćenja međunarodnih instrumenata za ulaženje u trag ilegalnom oružju. Ovo je za Srbiju naročito važno s obzirom da je jedan od izvora oružja koje se u zemljama EU koristi za potrebe terorista. Ova materija je direktno vezana za ciljnu vrednost **16.4. smanjenje nezakonitih tokova novca i oružja**.

Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma do 2018, koja, pored ciljeva koju se odnose na prevenciju i otkrivanje slučajeva pranja novca, ima i posebnu stratešku oblast „Sprečavanje unošenja imovine za koju se sumnja da je stečena krivičnim delom u finansijski sistem i druge sektore“, direktno odgovara ciljnoj vrednosti **Borba protiv pranja novca i organizovanog kriminala (16.4)**. i UN indikatoru 16.4.1 (ukupna vrednost dolazećih i odlazećih ilegalnih tokova novca). U toku je usvajanje novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (predlog usvojen na Vladi 28.09.2017) kojim se domaći propisi usklađuju sa evropskim direktivama u ovoj oblasti. U neposrednoj vezi s istom ciljnom vrednošću (**16.4**) je i **Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala** koja predviđa opšte mere institucionalne izgradnje i razvoja kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala. Ova strategija nema važeći akcioni plan i praktično se ne primenjuje. Kao što je već pomenuto, **Strategija kontrole streljačkog i lakog oružja** istekla je 2015 godine, a izrada nove je u početnoj fazi. **Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 24** opširno se bavi pitanjima organizovanog kriminala i pranja novca, kojima je posvećeno posebno potpoglavlje. On predviđa aktivnosti uvođenja kriminalističko obaveštajnog sistema, povezivanje organa nadležnih za gonjenje, sprovođenja složenih finansijskih istraga, povećanja zaplene imovine stečene kriminalom i pojačane kontrole vatrenog oružja.

Ciljna vrednost **Borba protiv korupcije (16.5)** obuhvaćena je Nacionalnom strategijom za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine. Sveobuhvatno se bavi korupcijom i osnovni je nacionalni dokument javne politike u ovoj oblasti. Njome je predviđen niz sistemskih mera jačanja institucija za borbu protiv korupcije, kao i specifične mere iz pojedinih oblasti društvenog života (zdravstvo, mediji, pravosuđe i dr.)

Mere za borbu protiv korupcije ugrađene su i u **Strategiju reforme javne uprave** u Republici Srbiji i **Strategiju razvoja javnih nabavki** za period 2014-2018. Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 23 ima posebno potpoglavlje posvećeno borbi protiv korupcije. On je u potpunosti saglasan sa našom Strategijom i predviđa više aktivnosti koje treba da podrže njeno sprovođenje.

Ciljna vrednost **Delotvorne i transparentne institucije 16.6.** tema je **Strategije reforme javne uprave u Republici Srbiji** kao krovnog dokumenta javne politike koji treba da obezbedi nastavak prethodnih reformi i njihovo proširenje na ceo javni sektor, a ne samo na državnu upravu. Opšti cilj ove strategije je obezbeđivanje visokog kvaliteta usluga građanima i privredi u skladu sa principima Evropskog administrativnog prostora. Posebni ciljevi se odnose institucionalnu izgradnju, unapređenje pružanja usluga i jačanje transparentnosti javne uprave. Ovom strategijom predviđen je i razvoj e-uprave, kao i više aktivnosti na suzbijanju korupcije. **Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020** koji je usvojen na osnovu Strategije reforme javne uprave u Republici Srbiji ima za cilj da unapredi makroekonomsku stabilnost, usluge koje pruža državna uprava, transparentnost i ispuni uslove za pristupanje EU. **Strategija za razvoj interne finansijske kontrole u javnom sektoru** za period od 2017. do 2020. godine takođe doprinosi da upravljanje i kontrola javnih sredstava (uključujući i strane fondove) budu u skladu sa propisima, opisom budžeta, i principima dobrog finansijskog upravljanja (efikasnost, efektivnost, ekonomičnost i transparentnost).

Strategija razvoja elektronske uprave u Republici Srbiji godine pruža tehničku podršku Strategiji reforme javne uprave u Republici Srbiji i sa njom je tesno povezana. Ciljevi su joj da: poveća zadovoljstvo korisnika javnih usluga, smanji administrativne terete za privredu, poveća efikasnost javne uprave i obezbedi nacionalnu i prekograničnu interoperabilnost. Razvoj elektronske uprave i digitalizacija su prioriteta ove Vlade. Do sada su na tom polju učinjeni značajni koraci. Prema izveštaju o sprovođenju APSPV, završeno je povezivanje baza 6 državnih organa: Matične knjige (MKR, MKV, MKU), MUP - prebivalište i MUP - biometrijska dokumenta, PU - upit stanja, NSZ - pregled evidencija i uverenje o isplaćenim iznosima, CROSO - provera radnog statusa lica, PIO - matična evidencija korisnika). Pristup povezanim bazama omogućen je preko usluge e-ZUP-a, koji je počeo sa radom 01. juna ove godine. U 2016. godini registrovano je 278.473 više novih korisnika E-uprave u poređenju sa 2015. godinom. Upravljačka struktura je definisana. Stručni kapaciteti trenutno su zadovoljavajući.

Drugi instrumenti podrške Strategiji reforme javne uprave u Republici Srbiji su **Strategija stručnog usavršavanja državnih službenika** u Republici Srbiji kao i **Strategija o stručnom usavršavanju zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave**, koji imaju kao opšti cilj doprinos povećanju efikasnosti i ekonomičnosti rada javne uprave i njene delotvornosti u pogledu ostvarivanja prava i interesa građana, privrednih subjekata i drugih nosilaca prava i obaveza, kroz stvaranje uslova za kontinuirano i sveobuhvatno povećanje nivoa kompetencija državnih službenika, čime direktno utiče na **ciljnu vrednost 16.6.** i UN indikator 16.6.2. (udeo građana zadovoljnih poslednjim iskustvom sa javnim vlastima).

Odgovorno i participativno donošenje odluka (16.7) je ciljna vrednost koja je obrađena kroz **Strategiju regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama** za period 2016-2020. Ključni ciljevi su: unapređenje uloge građana i privrede u sistemu upravljanja javnim politikama i donošenju propisa. Ovaj cilj ostvaruje se donošenjem Zakona o planskom sistemu, koji se nalazi u skupštinskoj proceduri. Ovim zakonom propisano je obavezno sprovođenje konsultacija sa svim zainteresovanim stranama, kao i javne rasprave, u procesu izrade dokumenata javnih politika. Druga značajna obaveza iz ovog zakona je da se javne politike usvajaju na osnovu prethodno sprovedenih analiza i da budu zasnovane na činjenicama što odgovara UN indikatoru 16.7.2 (udeo stavovništva koje veruje da je donošenje odluka odgovorno i participativno). Iste obaveze predviđene su i Akcionim planom za sprovođenje inicijative **Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji** za 2016. i 2017. godinu.

U pogledu zastupljenosti nacionalnih manjina, Vlada je usvojila uredbe na osnovu Zakona o zaposlenima u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave koje daju prednost zapošljavanju pripadnika nedovoljno zastupljenih manjina. To direktno utiče na ciljne vrednosti **16.7 odgovorno, inkluzivno i participativno donošenje odluka.**

Ciljna vrednost **Do 2030 obezbediti pravni identitet za sve, uključujući izdavanje izvoda iz matične knjigne rođenih (16. 9.)** adresira problem koji se u Srbiji u najvećoj meri odnosi na romsku populaciju. U **Strategiji za socijalno uključivanje Roma i Romkinja**, to nije obrađeno, mada ovaj dokument predviđa mere za koje je preduslov imanje izvoda iz matične evidencije (upis u školu, zapošljavanje). U praksi, u pogledu upisa u matične knjige je obezbeđeno ostvarivanje prava pripadnika romske nacionalne manjine na upis u matičnu knjigu rođenih u upravnom postupku, kao i delotvorna sudska zaštita u postupku utvrđivanja vremena i mesta rođenja čime se značajno smanjio broj lica koja nisu ostvarila to pravo⁹⁵.

Akcion plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji za 2016. i 2017. godinu ima za cilj poboljšanje integriteta, transparentnosti, efikasnosti i odgovornosti javne vlasti, kroz izgradnju poverenja javnosti, saradnju sa organizacijama civilnog društva, osnaživanje učešća građana u upravljanju, borbu protiv korupcije, pristup informacijama, upotrebu novih tehnologija, a u vezi sa ostvarivanjem delotvornijeg i odgovornijeg rada javne vlasti. Pored toga postoji i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, koji je, po opštoj oceni, veoma liberalan, a u toku su njegove izmene kako bi se dodatno uskladio sa evropskim standardima. Za sada je to odgovor Srbije na ciljnu vrednost **Javni pristup informacijama i zaštita osnovnih sloboda (16.10)**.

Ciljna vrednost **Primena nediskriminatorskih zakona i politika za održivi razvoj (16.b)** adresirana je **Strategijom prevencije i zaštite od diskriminacije**, koja je posvećena sprečavanju diskriminacije u svakom obliku.

Cilj 17: Partnerstvom do ciljeva

1. Kratak opis stanja

Pošto su sredstva od presudne važnosti za implementaciju 2030 Agende, formiran je poseban cilj 17 s nazivom „*Partnerstvom do ciljeva*“. Obim i ambicioznost Agende nameću uljučivanje brojnih partnera kao što su nacionalni parlamenti, regionalne i lokalne vlasti, akademska zajednica, civilno društvo i privatni sektor kako bi se mobilisali svi raspoloživi resursi neophodni za ostvarenje svih 17 ciljeva održivog razvoja. U tom smislu ovaj cilj je tematski neodređeniji od ostalih jer pokriva čitav spektar polja delovanja. Pokriva ciljne vrednosti za oblast **finansija, tehnologije, razmena, izgradnje kapaciteta** i napokon **sistemskih pitanja**. Odnosi se na domaće budžete, upravljanje dugom, međunarodno poslovanje i finansije, međunarodnu razvojnu saradnju, međunarodnu trgovinu, sistemska pitanja, nauku, tehnologiju, inovacije i izgradnju kapaciteta i napokon temu od ključne važnosti za planiranje ciljnih vrednosti i poazatelja, a to su podaci, praćenje i izveštavanje o postignutim rezultatima.

Finansije

U vezi sa prvom ciljnom vrednošću **Mobilizacija resursa i kapaciteta za prikupljanje poreza i ostalih prihoda (17.1)** Srbija može da se pohvali pozitivnim trendom. U 2010. prihod od poreza iznosio je 617.000.000 RSD, u 2014. po fiskalnoj konsolidaciji 771.000.000 RSD i 888.000.000 RSD u 2016. To znači daje ubiranje poreza od 2010 poraslo za više od 40%. Uspešno sprovedene mere fiskalne politike i uspostavljanje povoljnog poslovnog i investicionog ambijenta tokom 2015. godine rezultirali su značajnim poboljšanjem svih ekonomskih tokova u 2016. godini. Privredna aktivnost se ubrzava, fiskalni deficit i deficit spoljnotrgovinske razmene se smanjuju, stanje na tržištu rada se poboljšava, a inflacija je niska i stabilna.⁹⁶ Srednjoročnom makroekonomskom projekcijom predviđen je prosečan realni rast BDP od

⁹⁵ Републички секретаријат, Извештај о спровођењу АПСРВ, август 2017.

⁹⁶ Фискална стратегија 2017-2019, Министарство финансија

3,3%. Očekuje se dinamičan rast investicija po prosečnoj godišnjoj stopi od 5,4%, kao i izvoza i uvoza robe i usluga od 7,7% i 5,8%, respektivno⁹⁷.

Prema Pozicionom dokumentu o finansiranju jedinica lokalne samouprave⁹⁸, u 2012. i 2013. godini posmatrano u zbiru JLS nisu imale budžetske deficite, dok su dugoročne obaveze koje se odnose na zaduživanje kod finansijskih institucija i putem emitovanja municipalnih obveznica bile transparentne i ne zabrinjavajuće visoke. Finansijsku sliku JLS karakteriše veliko učešće subvencija u strukturi ukupnih rashoda od oko 15% na ukupnom nivou, od čega se najveći deo (12% ukupnih rashoda) odnosi na subvencije Javno-komunalnim preduzećima.

Blag pozitivan trend, tek od 2017. može da se uoči i za ciljnu vrednost **Dugoročna održivost duga (17.4)**. Kao posledica ekonomske krize, učešće javnog duga u BDP, od 2008. sa 28.3%, poraslo je na 73.0% u 2016. Najnoviji podatak Ministarstva finansija za period do juna 2017. ukazuje na pad i iznosi 64.6%⁹⁹.

U oko 10% od ukupnog broja JLS, dugovi prema dobavljačima iznose preko 20% ukupnih prihoda, u pojedinim slučajevima čak i 80%. U pitanju su nagomilane obaveze koje se prenose iz godinu u godinu¹⁰⁰.

Tehnologija

Uspostavljanje regionalne i međunarodne saradnje u oblasti nauke, tehnologije i inovacija (17.6) je od velikog značaja za Srbiju, koja trenutno u međunarodnim naučnim projektima učestvuje kroz tkz. *European Research Area* – evropsku istraživačku oblast. Od 2014. Srbija je punopravna članica evropskog programa **Horizon 2020** i profiliše se kao lider u efikasnom korišćenju ovog fonda, ali je i članica 2 regionalne mreže za nauku i inovacije: „Zapadni Balkan“ i „Dunavski region“.

Razvoj, prenos i širenje ekološki ispravnih tehnologija (17.7) biće od presudne važnosti za Srbiju u godinama koje dolaze. Izmene i dopune zakonskog okvira za javne nabavke trebalo bi da omoguće partnerstva za inovacije i održive nove tehnologije. Kako bi se Srbija brže uključila u Industriju 4.0¹⁰¹, informacione i telekomunikacione tehnologije postaju sve važnije. Tokom poslednjih godina, broj zaposlenih u softverskoj industriji godišnje raste za 20-30%¹⁰². Srbija ulaže napore da unapredi korišćenje novih tehnologija, a naročito IKT. Trenutno 57,8% domaćinstava ima širokopojasni internet pristup, više od 3 miliona stanovnika koristi internet na dnevnoj bazi, više od 1.5 miliona koriste usluge e-uprave, a isto toliko kupuje i prodaje usluge preko interneta. Skoro sva pravna lica imaju širokopojasni pristup, dok 98.6% poslovnih firmi koriste usluge e-uprave¹⁰³. Imajući sve ovo u vidu, digitalizacija je jedan od ključnih vladinih prioriteta u narednom četvorogodišnjem periodu. To je ujedno odgovor Srbije na ciljnu vrednost: **Unapređenje i korišćenje inovativnih tehnologija i IKT (17.8)**.

Razmena

Promovisanje univerzalnog, otvorenog, ne-diskriminatornog i pravednog multilateralnog sistema trgovine pod okriljem Svetske trgovinske organizacije uobličeno u ciljnoj vrednosti **Multilateralan sistem razmene pod okriljem STO (17.10)** za Srbiju je osetljiva tema. Proces pridruživanja Srbije STO sastoji se iz multi-

⁹⁷ Фискална стратегија 2017-2019, Министарство финансија

⁹⁸ Јасна Атанасијевић, Никола Зелић, Иван Бошњак: Позициони документ о финансирању ЈЛС,

⁹⁹ Министарство финансија, Управа за јавни дуг: Стање и структура јавног дуга, август 2017.

¹⁰⁰ Јасна Атанасијевић, Никола Зелић, Иван Бошњак: Позициони документ о финансирању ЈЛС,

¹⁰¹ Индустија 4.0 је назив за тренд аутоматизације и размене података у производним технологијама. Обухвата кибер-физичке системе, Интернет ствари, „cloud computing“ и когнитивно рачунарство.

¹⁰² Пројекат Светске банке: Competitiveness and Jobs

¹⁰³ Подаци Националног Завода за статистику

lateralne i bi-lateralne komponente. U okviru multu-lateralne je jedino otvoreno pitanje zabrana za genetski modifikovane proizvode. Bi-lateralni pregovori vođeni su sa 18 država, od kojih je 14 privedeno kraju.¹⁰⁴ Još jedna važna ciljna vrednost u okviru COR 17 je **Povećanje izvoza zemalja u razvoju (17.11)**. Ukupni izvoz u periodu januar-juni 2017 u Srbiji porastao je za 10%. Glavni izvozni proizvodi bili su automobili (-4.3%), električne mašine (+17.8%), voće i povrće (+1.8%), metali (+24.3%) i usevi (+9.3%)¹⁰⁵.

Izgradnja kapaciteta

Za Srbiju kao zemlju korisnicu međunarodne razvojne pomoći je od vitalnog značaja da na najefikasniji i najefektivniji način koristi **međunarodnu podršku za izgradnju kapaciteta za izradu i implementaciju nacionalnih planova (17.9)** uključujući i ciljeve održivog razvoja. U poglavlju koje sledi opisani su vidovi podrške i pomoći.

Sistemska pitanja

Usklađenost javnih politika i institucionalnog okvira prevashodno se odnosi na **globalnu makro-ekonomsku stabilnost (17.13)**. Tokom 2017, inflacija u Srbiji je relativno stabilna i kreće se u rasponu 3%±1,5 pp, dok se stabilnost finansijskog sistema održava kroz adekvatnost kapitala banarskog sektora od 22.4%, a pokazatelj likvidnosti je iznad 2.0, što je u skladu sa domaćim i stranim zakonskim zahtevima¹⁰⁶.

U pogledu ciljne vrednosti **Globalno partnerstvo za postizanje održivog razvoja (17.16)**, Srbija je uključena u brojne regionalne inicijative (videti sledeće poglavlje), a od jula 2017. je deo Regionalnog ekonomskog prostora. Šest lidera sa zapadnog Balkana podržali su na samitu u Trstu višegodišnji Akcioni plan za regionalni ekonomski prostor na zapadnom Balkanu (MAP). MAP se sastoji iz 4 dimenzije: trgovina, investicije, mobilnost i digitalno tržište.

2. EU i drugi međunarodni procesi

Stupanjem na snagu SSP, Srbija je postala država pridružena EU, sa jasnom perspektivom članstva u EU. Sektorska saradnja obuhvata sva poglavlja iz pravnih tekovina EU, čime Srbija u svoje zakonodavstvo ugrađuje najviše EU norme i standarde u svim oblastima društvenog delovanja.

Sektorska saradnja se delom realizuje korišćenjem sredstava dostupnih kroz Pretpristupni instrument IPA, a delom kroz bilateralnu finansijsku pomoć pojedinačnih država. U poslednjih 15 godina, EU je najveći donator sa realizovanim grantovima u iznosu od preko 3 milijarde EUR, kao i najveći kreditor sa zajmovima vrednim 4.3 milijarde EUR.¹⁰⁷ U okviru IPA II za Srbiju je predviđena indikativna alokacija nepovratnih sredstava u iznosu od 1.5 milijarde EUR za period 2014-2020. Značajnu pomoć u grantovima Srbija je dobila u okviru bilateralne saradnje i razvojne pomoći pojedinačnih država.

Investicioni okvir za Zapadni Balkan (*Western Balkan Investment framework WBIF*) je finansijski instrument u kome imaju udela Evropska komisija, međunarodne finansijske institucije, bilateralni donatori i šest država Zapadnog Balkana. To je fond koji omogućuje regionalni infrastrukturni razvoj u oblasti životne sredine, energetike, saobraćaja, društvenog i privatnog sektora. Agenda za povezivanje (*connectivity agenda*) promovise se kroz političko liderstvo u sklopu Berlinskog procesa. To je naravno povezano sa značajnim tehničkim naporima članica država uz podršku Sekretarijata energetske zajednice i Transportne observatorije za Jugoistočnu Evropu (*SEETO - Southeast European Transport Observatory*). Berlinski, ili Zapadni Balkan 6 proces ojačao je rad na stvaranju regionalnog ekonomskog tržišta. Uloge su jasno podeljene tako što države članice kreiraju politički impetus, Evropska komisija stvara okvir za

¹⁰⁴ Министарство Трговине, туризма и телекомуникација

¹⁰⁵ Извештај о спровођењу Акционог плана за спровођење Програма владе, јули 2017.

¹⁰⁶ Извештај о спровођењу Акционог плана за спровођење Програма владе, јули 2017.

¹⁰⁷ Европска комисија, Агенда повезивања,

finansiranje infrastrukture, što je uslovljeno usvajanjem i primenom tkz. „mekih mera“, dok se Sekretarijat Energetske zajednice bavi definisanjem tih mekih mera i monitoringom. Cilj *SEETO* je promocija saradnje na izgradnji glavne i sekundarne saobraćajne infrastrukture u regionu u skladu sa indikativnim proširenjem TEN-T mreže za Zapadni Balkan. Prioritetnim projektima treba da se uklone uska grla, unapredi interoperabilnost i izgrade prekogranične veze koje nedostaju.

Potpisivanjem Okvirnog sporazuma o opštim principima učešća u programima zajednica, Srbija je stekla pravo da učestvuje i u horizontalnom vidu saradnje, odnosno tzv. Komunitarnim programima. U periodu 2014-2020, Srbija učestvuje u sledećim komunitarnim programima: Horizont 2020 - program za istraživanje i inovacije, Erasmus+ program za obrazovanje mladih Kreativna Evropa – program namenjen finansiranju

transnacionalnih projekata u okviru kulture i stvaralaštva, Evropa za građane i građanke – program namenjen finansiranju projekata kojim se širi bolje razumevanje Evropske unije, njene istorije i različitosti.

Trenutno se Srbija nalazi u različitim fazama pregovanja i učešća i u drugim komunitarnim programima: Carine 2020 (Customs 2020), Fiskalis 2020 (Fiscalis 2020), Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća (COSME), Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (Employment and Social Innovation – EaSI).¹⁰⁸

Republika Srbija je članica sledećih inicijativa i organizacija regionalnog karaktera: Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi (*SEECP*), Centralnoevropska inicijativa, Jadransko-jonska inicijativa i strategija EU za jadransko-jonski region, međunarodna komisija za sliv reke Save, Regionalna inicijativa za migracije, azil i raseljena lica, Centralnoevropska zona slobodne trgovine (CEFTA), Regionalni savet za saradnju, Brdo-Brioni proces, Strategija Evropske unije za Dunavski region, Berlinski proces i najnovije Regionalnaancelarija za saradnju mladih¹⁰⁹.

Od neposrednog značaja za regionalni održivi razvoj su još dva sporazuma čija je Srbija potpisnica. To je najpre **Konvencija o saradnji na zaštiti i održivom korišćenju reke Dunav** koja obavezuje članice da teže održivom i pravednom upravljanju vodama, uključujući i očuvanje, poboljšanje i racionalnu upotrebu površinskih i podzemnih voda. Konvencija ima za cilj jačanje ekonomskih odnosa u regiji i upućuje na potrebu održavanja plovnosti celog Dunava. Za sprovođenje ove konvencije formirana je Međunarodna komisija za zaštitu reke Dunav (ICPDR) sa sedištem u Beču. U okviru ICPDR, a na osnovu Memoranduma o razumevanju koji je 2004. godine potpisan u Beču, odvija se međunarodna saradnja na slivu reke Tise.

Okvirni sporazum o slivu reke Save (Kranjska Gora, 2002.) definiše saradnju država na uspostavljanju međunarodnog režima plovidbe, održivog upravljanja vodama, zaštite od štetnog uticaja voda, vodnog režima i ekosistema. Posebnim Protokolom o zaštiti od poplava uz Okvirni sporazum, čija je ratifikacija u toku, regulisaće se saradnja u cilju sprečavanja i/ili smanjivanja opasnosti od poplava, preduzimanjem odgovarajućih mera i aktivnosti. Pitanja plovidbe na međunarodnom vodnom putu Save regulisana su odgovarajućim Protokolom, koji je ratifikovan u okviru zakona koji se odnosi na Okvirni sporazum o slivu reke Save.

3. Veze Nacionalnog strateškog okvira sa ciljanim vrednostima (targetima) za relevantni cilj održivog razvoja iz Agende 2030:

U vezi sa ciljnom vrednošću: **Mobilizacija resursa i kapaciteta za prikupljanje poreza i ostalih prihoda (17.1)** i **Dugoročna održivost duga (17.4)** u Srbiji je na snazi nekoliko strategija koje se bave ovim pitanjem bilo na sistemski, bilo na operativni način. Ključni strateški dokument je **Program reforme upravljanja javnim finansijama** i obuhvata šest širih oblasti delovanja/stubova: 1. Održivi srednjoročni makro-fiskalni

¹⁰⁸ Министарство спољних послова

¹⁰⁹ Министарство спољних послова

i budžetski okvir 2. Planiranje i budžetiranje javnih rashoda 3. Efikasno i efektivno izvršenje budžeta 4. Delotvorna finansijska kontrola 5. Računovodstvo, praćenje i finansijsko izveštavanje 6. Eksterni nadzor javnih finansija. Program sadrži redosled sprovođenja mera i aktivnosti po kvartalima u periodu od 2016. do 2020. godine. Zatim je važna i **Strategija razvoja interne finansijske kontrole u javnom sektoru 2016-2019** za uspostavljanje i razvoj sveobuhvatnog i efikasnog sistema interne finansijske kontrole *PIFIC* u javnom sektoru, sa ciljem dobrog upravljanja i zaštite javnih sredstava bez obzira na njihov izvor i radi usaglašavanja sa zahtevima iz poglavlja 32 - Finansijska kontrola, za vođenje pregovora o pridruživanju EU.

Odgovarajući na problem neefikasne poreske službe, donet je **Program transformacije poreske uprave za period 2015-2020.** godine koji upravo ima za cilj viši stepen naplate poreza i smanjenje troškova u ispunjenju poreskih obaveza, odnosno smanjenje sive ekonomije.

U skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu donosi se **fiskalna strategija** koja sadrži: srednjoročne projekcije makroekonomskih agregata i indikatora; izveštaj o poreskoj politici uključujući i izveštaj o poreskim rashodima; pregled i analizu fiskalnih implikacija ekonomskih politika i strukturnih reformi; procenu i kvantifikaciju fiskalnih rizika i potencijalnih obaveza; **strategiju za upravljanje dugom države u periodu za koji se donosi Fiskalna strategija.**

Od evropskih strategija koje se odnose i na Srbiju, a u skladu su i promovišu ostvarenje većine ciljeva održivog razvoja treba istaći:

EU Strategija za Jugoistočnu Evropu sa razvojnim stubovima: **Integrisan rast** (veći obim spoljno-trgovinske razmene i investicija na regionalnom nivou sa tri dimenzije koje se odnose na „slobodnu trgovinsku zonu“, „konkurentno ekonomsko okruženje“ i „integracije u procese globalne ekonomije“); **Pametnan rast** (sa četiri dimenzije: „razvoj ljudskih resursa“, „istraživanje, razvoj i inovacije“, „digitalno društvo“ i „kultura i kreativni sektori“); **Održivi rast** (sa dimenzijama „efikasnost resursa“ i „konkurentnost“); **Inkluzivan rast** (obuhvata dimenzije „zaposlenost“ i „zdravstvo“ i napokon **Upravljanje rastom** što podrazumeva povećanje kapaciteta državne administracije da uspostavi vladavinu prava, suzbije korupciju i stvori odgovarajući poslovni ambijent (pokriven je sa tri dimenzije, „efikasnost javnih usluga“, „antikorupcija“ i „pravosuđe“).

Akcioni plan za regionalni ekonomski prostor na zapadnom Balkanu (MAP) proizilazi iz obaveza preuzetih u okviru Strategije za Jugoistočnu Evropu 2020 i Centralno-evropskog sporazuma o slobodnoj trgovini koji se zasniva na principima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Plan sadrži 4 tematska prioriteta. Tema **trgovina** pretpostavlja donošenje dodatnih protokola u okviru sporazuma CEFTA koje se odnose na ključne usluge poput finansija, osiguranja i saobraćaja. To uključuje i odredbe o e-trgovini i spoljnim carinskim tarifama. Po pitanju **investicija** postignut je dogovor o uspostavljanju Regionalnog investicionog plana koji treba da sadrži i razmenu informacija i najboljih praksi u implementaciji investicionih politika. **Mobilnost** se odnosi na otklanjanje prepreka za slobodan protok kvalifikovane radne snage kroz priznavanje profesionalnih kvalifikacija i otklanjanje prepreka za mobilnost studenata i istraživača u visokom obrazovanju. **Digitalna dimenzija** pokriva roming i širokopolasni internet pristup, kiber-bezbednost i zaštitu podataka, kao i unapređenje digitalnih veština u celom regionu. Tema **Podaci, praćenje i odgovornost** cilja na unapređenje podrške u izgradnji kapaciteta, kako bi se omogućila dostupnost kvalitetnih, ažuriranih, pouzdanih i prema potrebi disagregiranih podataka. Inicijative za merenje napretka ostvarenja ciljeva održivog razvoja već se sprovode u Nacionalnom zavodu za statistiku kroz razvoj baze podataka i platforme za set pokazatelja za održivi razvoj¹¹⁰.

¹¹⁰ <https://europa.rs/zapadni-balkan-regionalno-ekonomsko-podrucje/>

Sasvim u skladu sa 2030 Agendom, pokrivajući skoro sve ciljeve održivog razvoja je **EU Strategija za Dunavski region** koja obuhvata 4 povezane oblasti: zaštitu životne sredine, povezivanje i jačanje regiona i izgradnja prosperitetnog društva. Teme koje ove oblasti pokrivaju su: mobilnost (svi transportni modaliteti), održiva energija, kultura i turizam, rizici po životnu sredinu, biodiverzitet i kvalitet vazduha i zemljišta, kvalitet vode, društvo znanja, ljudi i veštine, konkurentnost, institucionalni kapaciteti i saradnja i sigurnost.

EU Strategija za Jadransko-jonsku oblast sastoji se iz 4 stuba: Plavi rast (ribarstvo i akvakulture), kvalitet životne sredine (transnacionalni habitati i biodiverzitet) povezivanje regiona (maritimni transport, intermodalne veze sa zaleđem, energetske mreže) i održivi turizam (održivo i odgovorno upravljanje turizmom). Na sva četiri stuba primenjuju se horizontalni aspekti: izgradnja kapaciteta, razvoj i istraživanje, malai srednja preduzeća, klimatske promene i upravljanje rizikom od nepogoda.

3. Okvir za sprovođenje Agende 2030 u Srbiji

3.1. Institucionalni okvir

Vlada je u decembru 2015. uspostavila međuresornu radnu grupu¹¹¹ za ciljeve održivog razvoja koja ima zadatak da izvrši nacionalizaciju, sprovođenje i praćenje COR u Republici Srbiji. Ovim telom predseva ministar bez portfelja prof. dr Slavica Đukić Dejanović. Na sastanku održanom 1. septembra 2017. dogovoreno je da Srbija započne izradu dobrovoljnog nacionalnog izveštaja o ostvarenju COR koji bi 2018. bio predstavljen u Njujorku. Kako bi se pristupilo ovom zadatku neophodno je da Srbija definiše prioritetizovanu agendu ciljeva koji su u skladu sa strateškim okvirom. S tim u vezi, kabinet ministra zadužen za demografsku politiku države, kao glavni koordinator nacionalizacije globalnih ciljeva planira održavanje nekoliko konferencija širom zemlje, pošto je regionalni pristup, odnosno sprovođenje politika na lokalnu ključno za ostvarenje Agende 2030. Radi što efektivnije koordinacije, kao fokalna tačka na nivou vlade će se oformiti posebna Radna grupa za COR koja uključuje članove Kabineta potpredsednice vlade, Nacionalnog zavoda za statistiku, Ministarstva finansija i Sekretarijata za javne politike.

Izveštaj Agenda 2030 napisan je i sa ciljem da posluži kao polazna osnova za izradu „paketa razvojnih dokumenata“¹¹² u skladu sa Predlogom zakona o planskom sistemu RS, koji se nalazi u proceduri usvajanja u Narodnoj skupštini Republike Srbije i koji predviđa novi pravni osnov za usaglašeno planiranje propisa i dokumenata javnih politika u skladu sa srednjoročnim budžetskim okvirom.

Takođe, proces prioritizacije i nacionalizacije ciljeva održivog razvoja RS otvara prostor za integrisanje razvojne agende i izveštavanja kroz postojeći institucionalni okvir uspostavljen u procesu pristupanja EU, kroz Evropski semestar *light*, čime bi bili primenjeni isti principi i standardi izveštavanja uspostavljeni u državama članicama EU.

4. Zaključak

Rezultati mapiranja omogućili su uvid u pokrivenost oblasti na koje se određeni ciljevi održivog razvoja odgovarajućim strategijama i dokumentima javnih politika. Pošto je mapiranje zasnovano na četiri uzajamno tesno preповазене oblasti, praznine u pogledu strateških dokumenata date su za pojedinačne oblasti:

1. Ekonomski rast (ciljevi održivog razvoja 8 i 9);
2. Razvoj ljudskih resursa (ciljevi održivog razvoja 1,2,3,4,5 i 10);
3. Životna sredina i klima (ciljevi održivog razvoja 6,7, 11,12,13 i 15);
4. Institucije, finansije i saradnja(ciljevi održivog razvoja 16 i 17).

Ekonomski rast, naročito za oblast srednjih i malih preduzeća je strateški odgovarajuće pokriven, dok u oblasti industrijskih politika i razvoja infrastrukture nekoliko važnih strategija uskoro ističe, a prema NPAA je u procesu revizije, ili pripreme. To su **Strategija razvoja industrije** s posebnim fokusom na lance proizvodnje u odabranim sektorima prerađivačke industrije, **Strategija pametne specijalizacije**, **Strategija transporta za sve saobraćajne modalitete do 2025**, **Strategija upravljanja mineralnim i drugim geološkim resursima** i napokon **Strategija razvoja kulture**, gde je od posebne važnosti za ovu oblast razvoj kreativnih industrija i kultura kao poluga za razvoj turizma.

¹¹¹ Чланови међуминистарске групе су ресорна министарства и други органи и тела владе који су задужени за праћење и координацију спровођења Агенде 2030 у Србији.

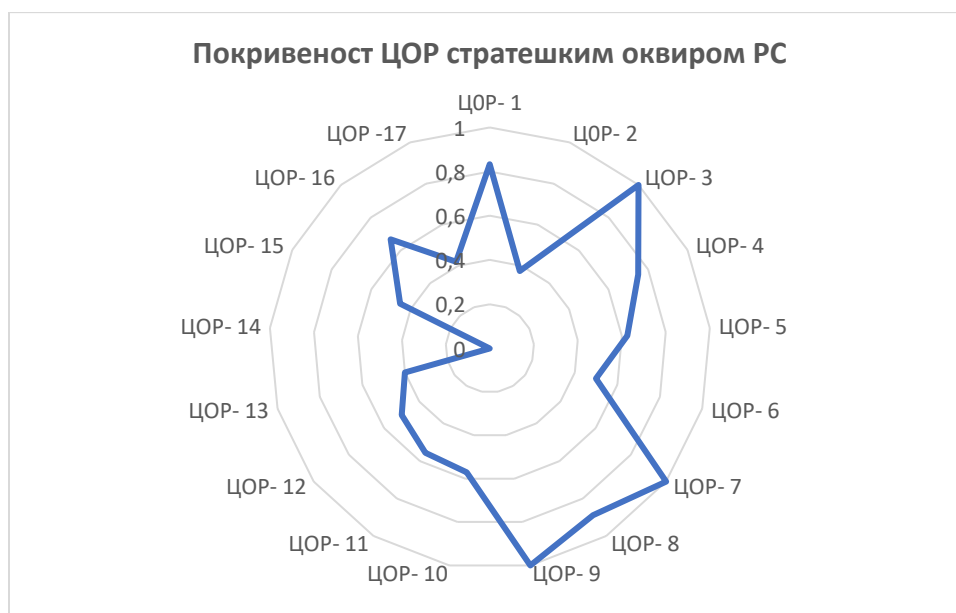
¹¹² Реч је о Плану развоја, Инвестиционом план и Просторном плану,

Razvoj ljudskih resursa pokriven je kroz više strateških dokumenata, kao i ESRP¹¹³ – program reforme zapošljavanja i socijalne politike, ali nedostaje Nacionalna strategija socijalne zaštite. Oblasti zdravlja je u tranzicionom periodu u pogledu strateškog okvira, tako da trenutno nedostaje krovna strategija koja bi se bavila razvojem javnog zdravlja. Prema NPAA rade se dva strateška dokumenta: Nacionalni program prevencije štetne upotrebe alkohola i strategija za retke bolesti. Treba imati u vidu i da je rok važnosti Strategije za mentalne bolesti 2017, tako da će ova podoblast uskoro biti u strateškom vakumu. Oblast obrazovanja je adekvatno pokrivena Strategijom razvoja obrazovanja do 2020. godine.

Oblast životne sredine i klime strateški je definisana brojnim strategijama koje se odnose na upravljanje vodama, održivo korišćenje resursa, obnovljive energetske resurse i energetska efikasnost, upravljanje rizicima. Za oblast klime međutim nedostaje krovni strateški dokument, kao i neki drugi važni dokumenti javnih politika. U planu su **Strategija borbe protiv klimatskih promena, strategija zaštite vazduha i strategija adaptacije na izmenjene klimatske uslove**.

Horizontalna oblast koja se odnosi na **institucije, finansije i saradnju** uglavnom je strateški definisana, ali neke ključne strategije nemaju akcione planove i ne prati se ostvarenje rezultata i ciljeva. To su **Strategija razvoja sistema besplatne pravne pomoći u Republici Srbiji i Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala**. Strategija kontrole streljačkog i lakog oružja je istekla, ali je već u pripremi nova. U okviru podcilja transparentne institucije radi se na **Strategiji funkcionalne organizacije poslova u Republici Srbiji**.

Detaljni rezultati mapiranja prema pojedinačnim COR dati su u sledećem grafiku gde je prikazana procentualna pokrivenost svakog COR sa strateškim okvirom:

Iz ovog grafika se može videti da je najbolja pokrivenost ciljeva 1,3,4,7,8,9 dok su COR u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promena najslabije pokriveni. Treba imati u vidu da ovo uključuje sve podciljeve za svaki COR, iako nisu svi relevantni za Republiku Srbiju. Ukupna pokrivenost COR i podciljeva strateškim okvirom RS je 62% (opet, uzimajući u obzir i COR 14 koji nije uopšte pokriven, kao i podciljeve koji nisu svi relevantni za RS ili su pokriveni međunarodnim sporazumima a ne nacionalnim strateškim okvirom).

¹¹³ ESRP – Employment and social reform programme

Takođe bitno je napomenuti da nisu sve strategije podjednako važne za ciljeve održivog razvoja, kao i da postoji veliki broj strategija koje su bitne za više od jednog podcilja ili COR. Na sledećem grafiku prikazane su Strategije u okviru postojećeg strateškog okvira koje su relevantne za više od jednog podcilja i prikazane su srazmerno broju podciljeva koje pokrivaju:

Aneks: Tabela sa sveobuhvatnim mapiranjem nacionalnog strateškog okvira

SDG – Ciljevi održivog razvoja AGENDA 2030	STRATEŠKI OKVIR RS	EU POGLAVLJA
Smanjenje siromaštva (Cilj 1)		
<p>Siromaštvo (1.1), (1.2), Socijalna zaštita (1.3) Pokazatelji: 1.1.1. Proportion of population below the international poverty line, by sex, age, employment status and geographical location (urban/rural) 1.2.1. Proportion of population living below the national poverty line, by sex and age</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ESRP - Program reformi politike zapošljavanja i politike socijalne zaštite u procesu pristupanja Evropskoj uniji • Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2011-2020. godine • Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. godine 	Poglavlje 2 i 19
<p>Jednaka prava (1.4) Pokazatelji: 1.4.1. Proportion of population living in household with access to basic services</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija socijalnog stanovanja za period od 2012. do 2022. godine + AP do 2022. (Da li se sprovodi?) • Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. godine 	
<p>Jednaka prava (1.4)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine • Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije (AP 2014-2018) (Da li se sprovodi?) • Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. godine +AP 2017-2018 • Akcioni plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina • Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2015. do 2020. godine (Kom. za izbeglice i migracije) 	Poglavlja 19 i 23
Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu (Cilj 2)		
<p>Udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane (2.3), Održivi sistemi za proizvodnju hrane (2.4) Pokazatelji: 2.3.1 Volume of production per labour unit by classes of farming/pastoral/forestry enterprise size 2.3.2 Average income of small-scale food producers, by sex and indigenous status</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja za period od 2014. do 2023. • IPARD program za Republiku Srbiju za period 2014-2020. godine • Strategija unapređenja objekata u kojima se posluje hranom životinjskog porekla za period od 2016. do 2021. godine 	Poglavlja 11 i 12

2.4.1 Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture		
Povećati investiranje (2.a) 2.a.1 The agriculture orientation index for government expenditures 2.a.2 Total official flows (official development assistance plus other official flows) to the agriculture sector	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja za period od 2014. do 2023. • IPARD program za Republiku Srbiju za period 2014-2020. godine 	Poglavlja 11 i 12
Postizanje zdravog života za sve starosne grupe (Cilj 3)		
Prevenција upotreba droga (3.5) Pokazatelji: 3.5.1 Coverage of treatment interventions (pharmacological, psychosocial and rehabilitation and aftercare services) for substance use disorders 3.5.2 Harmful use of alcohol, defined according to the national context as alcohol per capita consumption (aged 15 years and older) within a calendar year in litres of pure alcohol	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija o sprečavanju zloupotrebe droga za period 2014-2021. godine + AP 	Poglavlja 24 i 28
Prevenција saobraćajnih nesreća (3.6) 3.6.1 Death rate due to road traffic injuries	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija bezbednosti saobraćaja na putevima u periodu 2015-2020. godine + AP 	Poglavlja 1, 14 i 21
Smrtnost majki pri porođaju (3.1.), smrtnost novorođenčadi i dece (3.2), infektivne i nezarazne bolesti (3.3) i (3.4), reproduktivno zdravlje (3.7) i univerzalni obuhvat zaštitom (3.8), bolesti prouzrokovane zagađenjem i kontaminacijom (3.9) Pokazatelji: 3.1.1 Maternal mortality ratio 3.1.2 Proportion of births attended by skilled health Personnel 3.2.1 Under-five mortality rate 3.2.2 Neonatal mortality rate 3.3.1 Number of new HIV infections per 1,000 uninfected population, by sex, age and key populations 3.3.2 Tuberculosis incidence per 100,000 population 3.3.4 Hepatitis B incidence per 100,000 population 3.4.1 Mortality rate attributed to cardiovascular disease, cancer, diabetes or chronic respiratory disease	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija za prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti + AP do 2018. • <i>Strategija za javno zdravlje (nedostajuća)</i> 	Poglavlje 28

<p>3.7.1. Proportion of women of reproductive age (aged 15-49 years) who have their need for family planning satisfied with modern methods</p> <p>3.7.2. Adolescent birth rate (aged 10-14 years; aged 15-19 years) per 1,000 women in that age group</p> <p>3.8.1. average coverage of essential services based on tracer interventions that include reproductive, maternal, new-born and child health, infectious diseases, non-communicable diseases and service capacity and access, among the general and the most disadvantaged population</p> <p>3.9.1. Mortality rate attributed to household and ambient air pollution</p>		
<p>Obezbeđenje obrazovanja za sve (Cilj 4)</p>		
<p>Kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje (4.1), predškolsko (4.2), tercijarno obrazovanje (4.3)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>4.1.1. Proportion of children and young people: (a) in grades 2/3; (b) at the end of primary; and (c) at the end of lower secondary achieving at least a minimum proficiency level in (i) reading and (ii) mathematics, by sex</p> <p>4.2.2 Participation rate in organized learning (one year before the official primary entry age), by sex</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji 2012-2020 + AP • ESRP 	<p>Poglavlje 23 i 26</p>
<p>Relevantne tehničke i stručne veštine (4.4)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>4.4.1 Proportion of youth and adults with information and communications technology (ICT) skills, by type of skill</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji 2012-2020 • ESRP 	<p>Poglavlje 26</p>
<p>Postizanje rodne ravnopravnosti (Cilj 5)</p>		
<p>Borba protiv svih oblika diskriminacije i nasilja protiv žena (5.1), (5.2), (5.5)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>5.1.1 Whether or not legal frameworks are in place to promote, enforce and monitor equality and</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine + AP • Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštita žrtava 2017-2022+AP2017-2018 • <i>Nacionalni strateški dokument za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i</i> 	<p>Poglavlja 19, 23 i 24</p>

<p>non-discrimination on the basis of sex</p> <p>5.2.1 Proportion of ever-partnered women and girls aged 15 years and older subjected to physical, sexual or psychological violence by a current or former intimate partner in the previous 12 months, by form of violence and by age</p> <p>5.2.2 Proportion of women and girls aged 15 years and older subjected to sexual violence by persons other than an intimate partner in the previous 12 months, by age and place of occurrence</p> <p>5.5.1 Proportion of seats held by women in (a) national parliaments and (b) local governments</p> <p>5.5.2 Proportion of women in managerial positions</p>	<p><i>partnerskim odnosima (u pripremi, koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost)</i></p>	
<p>Obezbediti sanitarne uslove i pristup pijaćoj vodi za sve (Cilj 6)</p>		
<p>Pristup bezbednoj i jeftinoj pijaćoj vodi (6.1)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>6.1.1 Proportion of population using safely managed drinking water services</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije za period od 2016-2034. • Nacionalni program zaštite životne sredine • Prostorni plan Republike Srbije 2010-2020. • Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (ne sprovodi se) • Nacionalna strategija održivog razvoja (ne sprovodi se) 	<p>Poglavlje 27</p>
<p>Unaprediti kvalitet vode (6.3), povećati efikasnost korišćenja vode (6.4), primeniti integrisano upravljanje vodnim resursima na svim nivoima (6.5)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>6.3.1 Proportion of wastewater safely treated</p> <p>6.3.2 Proportion of bodies of water with good ambient water quality</p> <p>6.4.1 Change in water-use efficiency over time</p> <p>6.4.2 Level of water stress: freshwater withdrawal as a proportion of available freshwater resources</p> <p>6.5.1 Degree of integrated water resources management implementation (0-100)</p> <p>6.5.2 Proportion of transboundary basin area with an operational arrangement for water cooperation</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije za period od 2016-2034. • Nacionalni program zaštite životne sredine • Prostorni plan Republike Srbije 2010-2020. • Strategija upravljanja otpadom za period od 2010. do 2019. godine • Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine za Republiku Srbiju • Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (ne sprovodi se) • Nacionalna strategija održivog razvoja (ne sprovodi se) 	<p>Poglavlje 27</p>
<p>Osigurati pristup dostupnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve (Cilj 7)</p>		

Univezalni pristup jeftinim i pouzdanim i modernim energetskim uslugama (7.1)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja energetike do 2025 (<i>POS pripremljen i čeka usvajanje na Vladi</i>) 	Poglavlje 15, 21 i 27
Povećana održivost obnovljivih izvora energije (7.2)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja energetike do 2025 (<i>POS pripremljen i čeka usvajanje na Vladi</i>) • Nacionalni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije 	Poglavlje 15, 21 i 27
Energetska efikasnost (7.3)	<ul style="list-style-type: none"> • 3. Nacionalni plan za energetska efikasnost 	Poglavlje 15, 21 i 27
Međunarodna saradnja i investiranje u energetska infrastrukturu (7.a i 7.b)	<ul style="list-style-type: none"> • Energetska strategija Energetske zajednice Jugoistočne Evrope (Energy Strategy of the Energy Community) 	Poglavlje 15, 21 i 27
Promovisanje jakog inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta i dostojanstvenog zaposlenja za sve (Cilj 8)		
Održiv ekonomski rast (8.1), preduzetništvo (8.3) Pokazatelji: 8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita 8.3.1 Proportion of informal employment in non-agriculture employment, by sex	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine (MP) • Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije za period od 2011. do 2020 (ne sprovodi se) – nova u pripremi 	Poglavlje 20
Održiv ekonomski rast (8.1), preduzetništvo (8.3) Pokazatelji: 8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita 8.3.1 Proportion of informal employment in non-agriculture employment, by sex	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Strategija razvoja slobodnih zona u Republici Srbiji za period od 2017. do 2020. godine (planirano, ali možda još nije u pripremi)</i> • <i>Strategija unapređenja sistema infrastrukture kvaliteta u Republici Srbiji za period 2015-2020. godine (u toku je izrada AP za uređenje harmonizovanog područja i AP za uređenje neharmonizovanog područja)</i> • Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije 2015-2020 • Program za unapređenje pozicije Republike Srbije na rang listi Svetske banke o uslovima poslovanja – Doing business 	Poglavlje 1, Poglavlje 20
Tehnološki razvoj i inovacije (8.2) Pokazatelji: 8.2.1 Annual growth rate of real GDP per employed person	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja industrije informacionih tehnologija za period od 2017. do 2020. godine – nije usvojen AP, MTTT) 	Poglavlje 20
Tehnološki razvoj i inovacije (8.2) Pokazatelji: 8.2.1 Annual growth rate of real GDP per employed person	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2016. do 2020. godine – istraživanja za inovacije (<i>AP u pripremi</i>) 	Poglavlje 25
Tehnološki razvoj i inovacije (8.2) Pokazatelji: 8.2.1 Annual growth rate of real GDP per employed person	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Strategija pametne specijalizacije (u pripremi)</i> 	Poglavlje 25
Efikasnost resursa u potrošnji i proizvodnji (8.4) Pokazatelji:	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija upravljanja otpadom za period od 2010. do 2019. godine (<i>planirana nova za period 2019-2025</i>) 	Poglavlje 4

<p>8.4.1 Material footprint, material footprint per capita, and material footprint per GDP</p> <p>8.4.2 Domestic material consumption, domestic material consumption per capita, and domestic material consumption per GDP</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva (ne sprovodi se) • Strategija za primenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine -Arhuska konvencija. Da li se primenjuje 	
<p>Produktivna zaposlenost i dostojanstven rad (8.5)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>8.5.1 Average hourly earnings of female and male employees, by occupation, age and persons with disabilities</p> <p>8.5.2 Unemployment rate, by sex, age and persons with disabilities</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja evropskoj uniji – ESRP (horizontalna) • Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2011-2020. godine + Nacionalni akcioni plan zapošljavanja (MRZBS) • Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine 	Poglavlje 2 i 19
<p>Nezaposlenost mladih (8.6)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>8.6.1 Proportion of youth (aged 15-24 years) not in education, employment or training</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine + AP do 2017 (novi AP u pripremi)</i> • ESRP 	Poglavlje 19 i 26
<p>Radna prava, bezbedno sigurno radno okruženje (8.8)</p> <p>Pokazatelj:</p> <p>8.8.1 Frequency rates of fatal and non-fatal occupational injuries, by sex and migrant status</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2013. do 2017. + AP 	Poglavlje 19
<p>Razvoj održivog turizma (8.9)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>8.9.1 Tourism direct GDP as a proportion of total GDP and in growth rate</p> <p>8.9.2 Proportion of jobs in sustainable tourism industries out of total tourism jobs</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja turizma Republike Srbije za period od 2016. do 2025. godine 	Poglavlje 30
<p>Dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve (8.10)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>8.10.1 (a) Number of commercial bank branches per 100,000 adults and (b) number of automated teller machines (ATMs) per 100,000 adults</p> <p>8.10.2 Proportion of adults (15 years and older) with an account at a bank or other financial institution or with a mobile-money-service provider</p>	<ul style="list-style-type: none"> • NBS monetarna politika 	Poglavlje 17
<p>Unapređenje održive industrijalizacije (Cilj 9)</p>		

<p>Infrastruktura (9.1) Pokazatelji: 9.1.1 Proportion of the rural population who live within 2 km of an all-season road 9.1.2 Passenger and freight volumes, by mode of transport</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Plan razvoja železničkog, drumskog, vodnog, avio i intermodalnog transporta do 2020 • Nacionalni program javne železničke infrastrukture za period od 2017. do 2021. godine (23.2.2017.) • <i>Strategija razvoja drumskog saobraćaja za period do 2025. godine (planirano, možda u pripremi)</i> • <i>Strategija razvoja vazdušnog saobraćaja za period do 2025. godine (planirano, možda u pripremi)</i> • Strategija razvoja vodnog saobraćaja Republike Srbije od 2015. do 2025. godine + AP do 2020 • <i>Strategija razvoja energetike do 2025 (AP pripremljen i čeka usvajanje na Vladi)</i> • Nacionalni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije • 3. Nacionani plan za energetske efikasnost 	<p>Poglavlje 14, Poglavlje 21</p> <p>Poglavlje 15, Poglavlje 21</p>
<p>Održiva industrijalizacija (9.2), lanci vrednosti i kreditna politika (9.3) 9.2.1 Manufacturing value added as a proportion of GDP and per capita 9.2.2 Manufacturing employment as a proportion of total employment 9.3.1 Proportion of small-scale industries in total industry value added 9.3.2 Proportion of small-scale industries with a loan or line of credit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije za period od 2011. do 2020 (ne sprovodi se) • Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine 	<p>Poglavlje 20</p>
<p>Efikasnost i čiste tehnologije (9.4) Pokazatelj: 9.4.1 CO2 emission per unit of value added</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 3. Akcioni plan za energetske efikasnost • Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (nema AP) • Nacionalna strategija razvoja energetike • Strategija održivog razvoja 	<p>Poglavlje 15</p>
<p>Nauka u službi održivog industrijskog razvoja (9.5) Pokazatelji: 9.5.1 Research and development expenditure as a proportion of GDP 9.5.2 Researchers (in full-time equivalent) per million inhabitants</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Strategija pametne specijalizacije (u pripremi)</i> • Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2016. do 2020. godine 	<p>Poglavlje 25</p>
<p>Pristup IKT (9c) Pokazatelj: 9.c.1 Proportion of population covered by a mobile network, by technology</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020. godine • Strategija razvoja elektronskih komunikacija u Republici Srbiji do 2020. godine • Strategija razvoja elektronskih komunikacija u Republici Srbiji od 2010. do 2020. godine (nema AP) • Strategija razvoja informacione bezbednosti u Republici Srbiji za period od 2017-2020. godine 	<p>Poglavlje 10</p> <p>Poglavlje 10</p>

Smanjenje nejednakosti u okviru i između zemalja (Cilj 10)		
Veći rast nižih dohotka (10.1) Pokazatelj: 10.1.1 Growth rates of household expenditure or income per capita among the bottom 40 per cent of the population and the total population	<ul style="list-style-type: none"> • ESRP 	Poglavlje 19
Inkluzija (10.2) Pokazatelj: 10.2.1 Proportion of people living below 50 per cent of median income, by sex, age and persons with disabilities	<ul style="list-style-type: none"> • ESRP • Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. godine + AP 2017-2018 	
Borba protiv diskriminacije (10.3) Pokazatelj: 10.3.1 Proportion of population reporting having personally felt discriminated against or harassed in the previous 12 months on the basis of a ground of discrimination prohibited under international human rights law	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije do 2018 (AP 2014-2018) 	Poglavlja 19 i 23
Fiskalna politika i politika u oblasti plata (10.4) Pokazatelj: 10.4.1 Labour share of GDP, comprising wages and social protection transfers	<ul style="list-style-type: none"> • ERP • Strategija reforme javne uprave +AP • Fiskalna strategija za 2017. sa projekcijama za 2018. i 2019. godinu 	
Inkluzivni, bezbedni, prilagodljivi i održivi gradovi i naselja (Cilj 11)		
Pristup adekvatnom, bezbednom i jeftinom stanovanju i unapređeni hijijenski uslovi (11.1)	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija socijalnog stanovanja za period od 2012. do 2022. godine • Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. godine + AP 2017-2018 	Poglavlje 23
Održivi transportni sistemi i bezbednost na putevima (11.2)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija bezbednosti saobraćaja na putevima u periodu 2015-2020. godine 	
Zaštita kulturne i prirodne baštine (11.4)	<ul style="list-style-type: none"> • Prostorni plan Republike Srbije do 2020. • <i>Strategija razvoja kulture 2017-2027 (u pripremi)</i> 	
Smanjen broj smrtnih slučajeva kod elementarnih nepogoda (11.5)	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda 	
Kvalitet vazduha i upravljanje otpadom na opštinskom nivou (11.6)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija upravljanja otpadom za period 2010-2019. godine, bavi se i opasnim otpadom (<i>nova za period 2019-2025 u pripremi</i>) • <i>Strategija zaštite vazduha (prema NPAA planirana je izrada)</i> 	
Unapređenje održivih modela potrošnje i proizvodnje (Cilj 12)		
Održivo upravljanje i efikasno korišćenje prirodnih resursa (12.2) Pokazatelj: 12.2.2 Domestic material consumption, domestic material	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije do 2020 • Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (nema AP) 	Poglavlje 27

consumption per capita, and domestic material consumption per GDP		
Ekološki ispravno upravljanje hemikalijama (12.4) Pokazatelji: 12.4.2 Hazardous waste generated per capita and proportion of hazardous waste treated, by type of treatment	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalni program zaštite životne sredine do 2019. (nema AP) Strategija upravljanja otpadom za period 2010-2019. godine, bavi se i opasnim otpadom (<i>nova za period 2019-2025 u pripremi</i>) 	Poglavlje 27
Smanjenje generisanja otpada (12.5) Pokazatelji: 12.5.1 National recycling rate, tons of material recycled	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalni program zaštite životne sredine do 2019. (nema AP) 	Poglavlje 27
Javne nabavke usklađene sa principima održivosti (12.7) Pokazatelji: 12.7.1 Implementation of sustainable public procurement policies and action plans	<ul style="list-style-type: none"> Strategija razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2014-2018. godine 	Poglavlje 5
Obrazovanje za održivi razvoj (12.8) Pokazatelji: 12.8.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development (including climate change education) are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment	<ul style="list-style-type: none"> Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji 2012-2020 + AP 	Poglavlje 26
Promovisanje aktivnosti na svim nivoima u borbi protiv klimatskih promena (Cilj 13)		
Prilagodljivost na rizike vezane za klimatske promene (13.1) Pokazatelji: 13.1.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population 13.1.2 Adoption and implementation of national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 13.1.3 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies	<ul style="list-style-type: none"> Prva nacionalna komunikacija (Prvi izveštaj RS prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o promeni klime), usvojena 2010. godine; Prvi dvogodišnji ažurirani izveštaj (FBUR) prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime - UNFCCC (usvojen januara 2016. godine); <i>Usvajanje Drugog nacionalnog izveštaja prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime (SNC) je bilo predviđeno je do kraja 2016. godine, ali je odloženo.</i> <i>Strategija borbe protiv klimatskih promena sa akcionim planom (u pripremi: IPA 14, očekuje se 2019.)</i> <i>Strategija adaptacije na izmenjene klimatske uslove (u pripremi, IPA 16, očekuje se 2019.)</i> <i>Strategija zaštite vazduha, planirana u periodu 2018-2020</i> Program za finansiranje rizika u slučaju elementarnih nepogoda za Republiku Srbiju do 2019. (3.3.2017) 	Poglavlje 27: Životna sredina

	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda + AP do 2020 • <i>Nacionalni akcioni plan za ublažavanje posledica suše i degradacije zemljišta (u pripremi)</i> • Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama • Plan isključivanja iz upotrebe halogenovanih hlorofluoro-ugljovodonika, s ciljem smanjenja potrošnje halogenovanih hlorofluorougijovodonika za 35% do 2020. godine 	
Mere za klimu integrisane u nacionalne politike i strategije (13.2) Pokazatelji: 13.2.1 Establishment or operationalization of an integrated climate policy/strategy/plan	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja energetike do 2025 + (AP pripremljen, čeka usvajanje) 	Poglavlje 27
Obaveze preuzete iz „Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama“ (13. a) Pokazatelji: 13.a.1 Mobilized amount of US dollars per year between 2020 and 2025 accountable towards the \$100 billion commitment	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Strategija borbe protiv klimatskih promena sa akcionim planom (u pripremi: IPA 14, očekuje se 2019.)</i> 	Poglavlje 27
Održivo upravljanje šumama, suzbijanje dezertifikacije i degradacije zemljišta i uništenja biodiverziteta (Cilj 15)		
Održivo korišćenje ekosistema, posebno šuma, močvara i planina (15.1)	<ul style="list-style-type: none"> • Prostorni plan RS do 2020. • <i>Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (nema AP)</i> • Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije do 2020. 	Poglavlje 27
Održivo upravljanje šumama (15.2)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja šumarstva Republike Srbije (<i>nije oročena, nema AP</i>) 	Poglavlje 27
Borba protiv degradacije zemljišta (15.3)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (nema AP)</i> 	Poglavlje 27
Zaustavljanje gubitka biodiverziteta (15.5)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2010. do 2019. 	Poglavlje 27
Mir, pravda i snažne institucije (Cilj 16)		
Smanjenje nasilja/borba protiv kriminala (16.1) Pokazatelji: 16.1.1 Number of victims of intentional homicide per 100,000 population, by sex and age	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za borbu protiv nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama za period od 2013. do 2018. godine • Strategija policije u zajednici • Strategija kontrole streljačkog i lakog oružja (<i>stara je istekla, nova je počela da se priprema – formira se radna grupa</i>) 	Poglavlje 23 Poglavlje 24

<p>16.1.2 Conflict-related deaths per 100,000 population, by sex, age and cause</p> <p>16.1.3 Proportion of population subjected to physical, psychological or sexual violence in the previous 12 months</p>		
<p>Borba protiv zloupotrebe dece (16.2) Pokazatelji:</p> <p>16.2.1 Proportion of children aged 1-17 years who experienced any physical punishment and/or psychological aggression by caregivers in the past month</p> <p>16.2.2 Number of victims of human trafficking per 100,000 population, by sex, age and form of exploitation</p> <p>16.2.3 Proportion of young women and men aged 18-29 years who experienced sexual violence by age 18</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštita žrtava 2017-2022 	<p>Poglavlje 24</p>
<p>Vladavina prava i jednak pristup pravdi (16.3) Pokazatelji:</p> <p>16.3.1 Proportion of victims of violence in the previous 12 months who reported their victimization to competent authorities or other officially recognized conflict resolution mechanisms</p> <p>16.3.2 Unsented detainees as a proportion of overall prison population</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija reforme pravosuđa • <i>Strategija razvoja sistema besplatne pravne pomoći u Republici Srbiji (nije definisan rok važenja, nema AP)</i> 	<p>Poglavlje 23, AP za poglavlje 23</p>
<p>Borba protiv pranja novca i organizovanog kriminala (16.4) Pokazatelji:</p> <p>16.4.1 Total value of inward and outward illicit financial flows (in current United States dollars)</p> <p>16.4.2 Proportion of seized, found or surrendered arms whose illicit origin or context has been traced or established by a competent authority in line with international instruments</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma do 2018 • Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala (formalno postoji, ali se praktično ne primenjuje) 	<p>Poglavlje 24</p>
<p>Borba protiv korupcije (16.5) Pokazatelji:</p> <p>16.5.1 Proportion of persons who had at least one contact with a public official and who paid a bribe to a public official, or were asked for a</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine 	<p>Poglavlje 23, AP za poglavlje 23</p>

<p>bribe by those public officials, during the previous 12 months</p> <p>16.5.2 Proportion of businesses that had at least one contact with a public official and that paid a bribe to a public official, or were asked for a bribe by those public officials during the previous 12 months</p>		
<p>Delotvorne i transparentne institucije (16.6)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>16.6.1 Primary government expenditures as a proportion of original approved budget, by sector (or by budget codes or similar)</p> <p>16.6.2 Proportion of population satisfied with their last experience of public services</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija reforme javne uprave u Republici Srbiji • Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020. • Strategija za razvoj interne finansijske kontrole u javnom sektoru za period od 2017. do 2020. godine • Strategija razvoja elektronske uprave u Republici Srbiji za period 2015-2018. godine • <i>Strategija funkcionalne organizacije poslova u Republici Srbiji (planirano, možda u pripremi)</i> • Strategija stručnog usavršavanja državnih službenika u Republici Srbiji • Strategija o stručnom usavršavanju zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave 	<p>Poglavlja 10, 32, 33</p>
<p>Odgovorno i participativno donošenje odluka (16.7)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>16.7.1 Proportions of positions (by sex, age, persons with disabilities and population groups) in public institutions (national and local legislatures, public service, and judiciary) compared to national distributions</p> <p>16.7.2 Proportion of population who believe decision-making is inclusive and responsive, by sex, age, disability and population group</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016-2020. godine • Nacionalna strategiju za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine, koja ima jedan od posebnih ciljeva: Žene i muškarci ravnopravno odlučuju u javnom i političkom životu 	
<p>Javni pristup inforacijama i zaštita osnovnih sloboda (16.10)</p> <p>Pokazatelji:</p> <p>16.10.1 Number of verified cases of killing, kidnapping, enforced disappearance, arbitrary detention and torture of journalists, associated media personnel, trade unionists and human rights advocates in the previous 12 months</p> <p>16.10.2 Number of countries that adopt and implement constitutional, statutory and/or policy guarantees for public access to information</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija u za primenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhuska konvencija • Strategija zaštite podataka o ličnosti (bez AP) • Akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji za 2016. i 2017. godinu 	<p>Poglavlje 23</p>
<p>Partnerstvom do ciljeva (cilj 17)</p>		

Mobilizacija resursa i kapaciteta za prikupljanje poreza i ostalih prihoda (17.1)	<ul style="list-style-type: none"> • Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020 • Strategija razvoja interne finansijske kontrole u javnom sektoru 2016-2019. • Fiskalna strategija za period 2017-2019. • Program transformacije poreske uprave za period 2015-2020. godine 	Poglavlje 16 - Porezi
Dugoročna održivost duga (17.4)	<ul style="list-style-type: none"> • Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020 • Fiskalna strategija za period 2017-2019. 	
Regionalna i međunarodna saradnja u oblasti nauke, tehnologije i inovacija (17.6)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija za Jugoistočnu Evropu • Evropska strategija za Dunavski region • EU Strategija za Jadransko-jonsku oblast 	Horizon 2020
Razvoj, prenos i širenje ekološki ispravnih tehnologija (17.7)	<ul style="list-style-type: none"> • 	
Unapređenje i korišćenje inovativnih tehnologija i IKT (17.8)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020. godine • Strategija razvoja elektronskih komunikacija u Republici Srbiji od 2010. do 2020. godine (nema AP) 	
Međunarodna podrška za izgradnju kapaciteta za izradu i implementaciju nacionalnih planova (17.9)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija za Jugoistočnu Evropu • Evropska strategija za Dunavski region • EU Strategija za Jadransko-jonsku oblast 	
Povećan izvoz (17.11)	<ul style="list-style-type: none"> • Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020 • Fiskalna strategija za period 2017-2019. 	
Makroekonomska stabilnost kroz koordinaciju politika (17.13)	<ul style="list-style-type: none"> • Program reforme upravljanja javnim finansijama 2016-2020 • Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016-2020. godine • ERP 	
Koherentnost politika za potrebe održivog razvoja (17.14)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016-2020. godine 	
Unapređenje globalnog partnerstva za postizanje održivog razvoja (17.16)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategija za Jugoistočnu Evropu • EU strategija za Dunavski region • EU Strategija za Jadransko-jonsku oblast 	

SPISAK OBRADENIH STRATEGIJA:

1. Nacionalna strategija reforme pravosuđa za period 2013-2018. godine (Ministarstvo pravde)
2. Strategija razvoja sistema besplatne pravne pomoći u Republici Srbiji (Ministarstvo pravde)
3. Strategija razvoja sistema izvršenja krivičnih sankcija u Republici Srbiji do 2020. godine (Ministarstvo pravde)
4. Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine (Ministarstvo pravde)
5. Strategija za smanjenje smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji do 2020. godine (Ministarstvo pravde)

6. Strategija zaštite od požara za period od 2012. do 2017. godine (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
7. Strategija policije u zajednici (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
8. Nacionalna strategija za borbu protiv nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama za period od 2013. do 2018. Godine (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
9. Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
10. Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
11. Strategija za upravljanje migracijama (Komesarijat za izbeglice i migracije)
12. Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
13. Strategija protiv trgovine ljudima posebno ženama i decom i zaštita žrtava od 2017 do 2022 (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
14. Strategija reforme javne uprave u Republici Srbiji (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave)
15. Strategija o stručnom usavršavanju zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave)
16. Strategija stručnog usavršavanja državnih službenika u Republici Srbiji (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave)
17. Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016-2020. Godine (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, Republički sekretarijat za javne politike)
18. Strategija razvoja elektronske uprave u Republici Srbiji za period od 2015. do 2018. (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave)
19. Strategija razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period od 2014. do 2018. Godine (Ministarstvo finansija)
20. Program reformi upravljanja javnim finansijama (Ministarstvo finansija)
21. Program reforme poreske uprave (Ministarstvo finansija)
22. Fiskalna strategija RS (Ministarstvo finansija)
23. Strategija razvoja interne finansijske kontrole u javnom sektoru u periodu 2017-2020 godine (Ministarstvo finansija)
24. Prostorni plan Republike Srbije (Ministarstvo građevine, saobraćaja i infrastrukture)
25. Program ekonomskih reformi (Vlada Republike Srbije, Ministarstvo finansija)
26. Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije za period od 2011. godine do 2020. Godine (Ministarstvo privrede)
27. Strategija za podršku i razvoj malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti (Ministarstvo privrede)
28. Strategija razvoja turizma Republike Srbije za period od 2016. do 2025. Godine (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)
29. Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije (Vlada Republike Srbije, Ministarstvo privrede)
30. Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije u periodu od 2016. do 2020. Godine (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja)
31. Strategija razvoja trgovine Republike Srbije do 2020. Godine (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)

32. Strategija razvoja industrije informacionih tehnologija za period od 2017. do 2020. Godine (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)
33. Program za unapređivanje pozicije Republike Srbije na rang listi Svetske banke o uslovima poslovanja - Doing business za period 2017-2018. Godine (Vlada Republike Srbije)
34. Nacionalna strategija razvoja energetike do 2025. godine, sa projekcijom do 2030. Godine (Ministarstvo rudarstva i energetike)
35. Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije (Ministarstvo rudarstva i energetike)
36. Treći akcioni plan za energetske efikasnost Republike Srbije za period od 2016 do 2018 (Ministarstvo rudarstva i energetike)
37. Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije za period od 2016. do 2034. Godine (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
38. Strategija za primenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhuska konvencija (Ministarstvo zaštite životne sredine)
39. Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine za Republiku Srbiju (Ministarstvo zaštite životne sredine)
40. Strategija upravljanja otpadom za period od 2010. do 2019. Godine (Ministarstvo zaštite životne sredine)
41. Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
42. Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine
43. Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (Ministarstvo zaštite životne sredine)
44. Nacionalni program zaštite životne sredine (Ministarstvo zaštite životne sredine)
45. Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda (Vlada Republike Srbije)
46. Program za finansiranje rizika u slučaju elementarnih nepogoda za Republiku Srbiju (Vlada Republike Srbije)
47. Strategija razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020. Godine (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)
48. Strategija razvoja vodnog saobraćaja Republike Srbije od 2015. do 2025. Godine (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture)
49. Strategija bezbednosti saobraćaja na putevima u periodu 2015- 2020. Godine (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture)
50. Strategija razvoja elektronskih komunikacija u Republici Srbiji od 2010. do 2020. Godine (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)
51. Plan razvoja železničkog, drumskog, vodnog, vazdušnog i intermodalnog transporta u Republici Srbiji od 2015. do 2020. Godine (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture)
52. Nacionalni program javne železničke infrastrukture (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture)
53. Strategija razvoja informacione bezbednosti za period 2017 – 2020 (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija)
54. Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2013. do 2017. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)

55. Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2011-2020. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
56. Nacionalna strategija socijalnog stanovanja (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
57. Program reformi politike zapošljavanja i politike socijalne zaštite u procesu pristupanja Evropskoj uniji (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
58. Strategija podsticanja rađanja (Vlada Republike Srbije)
59. Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. Godine (Ministarstvo omladine i sporta)
60. Strategija za prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti (Ministarstvo zdravlja)
61. Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja (Ministarstvo zdravlja)
62. Strategija o sprečavanju zloupotrebe droga za period od 2014 - 2021. Godine (Ministarstvo zdravlja)
63. Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja)
64. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
65. IPARD program za Republiku Srbiju za period 2014-2020. Godine (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
66. Strategija upravljanja šumarstvom Republike Srbije (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
67. Strategija unapređenja objekata u kojima se posluje hranom životinjskog porekla za period od 2016. do 2020. Godine (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede)
68. Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
69. Strategija reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
70. Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2015. do 2020. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
71. Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
72. Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
73. Akcioni plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
74. Strategija zaštite podataka o ličnosti (Ministarstvo pravde)
75. Strategija razvoja kulture Republike Srbije od 2017. do 2027. Godine (nacrt) (Ministarstvo kulture i informisanja)